

บทที่ 4

บทบาทและหน้าที่ของวรรณกรรมนิทานไทพวน

วรรณกรรมนิทานไทพวนทั้งประเภทลายลักษณ์และประเภทมุขปาฐะมีความหมายต่อวิถีชีวิตของชาวไทพวนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะวรรณกรรมลายลักษณ์นั้นชาวไทพวนใช้อ่านในงานประเพณีสำคัญ ๆ และพิธีกรรมต่าง ๆ เนื่องจากชาวไทพวนเชื่อว่าวรรณกรรมลายลักษณ์คือนิทานชาดกซึ่งเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ที่กลับชาติมาเกิด การบำเพ็ญบารมี และการมีจริยวัตรอันดีงามของพระโพธิสัตว์จะส่งผลต่อสภาพจิตใจ บุคลิกภาพ ตลอดจนเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างปกติสุข ปรานี วงษ์เทศ (2531:132) ได้กล่าวไว้ว่า "นิทานชาดกเชื่อมโยงจิตสำนึกจากอดีตกับปัจจุบันในฐานะชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย นิทานชาดกจึงเป็นเรื่องจริงในทัศนะของลาว (ไทพวน) " อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมนิทานไทพวนมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชาวไทพวนมาแต่โบราณ เพราะไม่เพียงแต่จะให้ความบันเทิงเท่านั้น หากยังมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทพวนหลายประการ ดังนี้

1. วรรณกรรมนิทานไทพวนให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนไทพวน

จากหลักฐานประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่า กลุ่มชนไทพวนที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอปากพลีไม่ต่ำกว่า 200 ปี ในสมัยนั้นสภาพสังคมยังไม่เจริญมากนัก ลักษณะภูมิประเทศเต็มไปด้วยป่าเขา ห่างไกลจากความเจริญ เทคโนโลยีและสื่อบันเทิงที่ทันสมัยยังไม่แพร่หลายเหมือนในปัจจุบัน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น แต่ชาวไทพวนมักได้รับความบันเทิงจากการแสดงและการละเล่นซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ทั้งผู้แสดง ผู้เล่น ผู้ชมและผู้ฟังอาจมีส่วนร่วมในการสร้างความบันเทิงร่วมกัน เช่น การฟ้อนรำ เป็นต้น

วรรณกรรมนิทานไทพวนทั้งประเภทลายลักษณ์และมุขปาฐะ จัดว่าเป็นสื่อบันเทิงที่สำคัญอีกรูปแบบหนึ่งที่นอกเหนือไปจากการแสดงและการละเล่น วรรณกรรมนิทานไทพวนประเภทลายลักษณ์เป็นวรรณกรรมนิทานที่จารลงบนใบลานสำหรับอ่านถ่ายทอดกันฟัง เป็นเรื่องที่รู้จักแพร่หลายในกลุ่มชนไทพวน มักจะมีการยืมกันอ่านในงานประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นที่มีกลุ่มชนไทพวนจำนวนมากที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตภาคกลาง เช่น ปราจีนบุรี นครนายก สระบุรี ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ลพบุรี และสุพรรณบุรี เป็นต้น ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการอ่านและเขียนอักษรไทยน้อยได้ดี ก็จะจารวรรณกรรมนิทานลงบนใบลานเพื่อให้อ่านในงานประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ วิธีการจารนั้น ผู้จารจะนำใบลานที่ไม่อ่อนและไม่แก่จนเกินไป ผึ่งแดดให้แห้งและตัดแต่งให้เป็นแผ่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 4 - 5.5 ซม. ยาว 23 - 26 ซม. ใบลานที่นำมาจารเรื่องใดเรื่องหนึ่งต้องมีขนาดเท่ากันทุกแผ่น วิธีการจารใช้เหล็กปลายแหลมมีด้ามจับลักษณะคล้ายดินสอ เขียนเป็นตัวอักษรไทยน้อยให้เป็นร่องลึกมองเห็นชัดเจน ผู้จารจะจารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง อาจจะจาร 4 บรรทัด หรือ 5 บรรทัด ขึ้นอยู่กับความยาวของเนื้อเรื่องและความต้องการของผู้จาร มีเลขหน้ากำกับไว้ที่ตรงกลางขวาสุดของใบลาน ใบลาน 1 ใบ จารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แต่นับเป็น 1 หน้า เมื่อได้มากเท่าที่ต้องการแล้วหรือจบทั้งเรื่อง จึงใช้ผ้าชุบน้ำหมักที่ทาจากน้ำมันยางผสมกับดินหมี (เขม่าดำ ๆ ที่ติดอยู่กับกันหม้อหรือกันกระทะ) ลูบบนใบลานที่เขียนแล้วตลอดทั้งแผ่นเพื่อทำให้หมักฝังลงในรอยของตัวอักษร หลังจากนั้นจึงใช้ผ้าเช็ดคราบหมักที่ติดอยู่กับพื้นผิวของใบลานทั่วไปให้สะอาด เพื่อให้เห็นตัวหนังสือสีดำเด่นชัด แล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้ง แล้วจึงนำมาเจาะรูให้รูห่างจากหัวและท้ายใบลานพอประมาณ เรียงลำดับหน้าแล้วใช้ไม้เนื้อแข็งประกบเข้าเป็นปกหน้าและปกหลังของหนังสือ จากนั้นจึงร้อยด้วยเชือก

เอกสารใบลานเกี่ยวกับวรรณกรรมนิทานเหล่านี้ ชาวไทพวนจะนำมาอ่านในงานประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ นายสุรินทร์ สะเภทอง วิทยากรผู้มีความรู้เกี่ยวกับอักษรไทยน้อยและสามารถอ่านเอกสารใบลานได้อย่างคล่องแคล่วด้วยน้ำเสียงที่ไพเราะกล่าวว่า "แต่ก่อนตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เป็นคนพวนด้วยกัน เป็นญาติพี่น้องกัน แต่อาศัยอยู่คนละหมู่บ้าน กระจัดกระจายกันอยู่คนละจังหวัดก็มี แต่มีการติดต่อถึงกัน มีการหยิบยืมนิทานไปอ่านตามงานต่าง ๆ จนหลายเรื่องสูญหายไปก็มี เช่น สินไซ สุริวงศ์ นางแดงอ่อน และบางเรื่องที่ได้คืนมาก็ไม่สมบูรณ์ก็มี " (นายสุรินทร์ สะเภทอง, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2536)

วรรณกรรมนิทานไทพวนประเภทลายลักษณ์ที่พบและนิยมนำมาอ่านในกลุ่มชนไทพวนในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้แก่ เรื่องกาละเกด ท้าวแบ้ และจันทน์โชติ ในสมัยก่อนชาวไทพวนเขตอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก นิยมนำต้นฉบับตัวเขียนเรื่องกาละเกด และท้าวแบ้มาอ่านในงาน "จันเฮือนดี" เพื่อให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนไทพวนที่มาอยู่เป็นเพื่อนเจ้าของบ้านงาน วิทยากรท่านหนึ่งกล่าวว่า "แต่ก่อนเวลาจันเฮือนดี เขาอ่านนิทานกันคนมาฟังกันหลายได้ มีทั้งคนเฒ่าป้าสาวและเด็ก ๆ บางคนถือโอกาสนอนที่บ้านงานเลยก็มี นิทานยาวหลายอ่านหลายคืนจึงซิบ" (นางหนู สะเภททอง, สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2536) การอ่านนิทานในงานจันเฮือนดี ก่อนอ่านผู้อ่านจะต้องเตรียมขันธ 5 ดอกไม้สีขาว ธูป เทียน กราบไหว้บูชาวรรณกรรมนิทานก่อน เพราะเชื่อว่าเป็นธรรมะ หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นสิ่งที่ต้องเคารพบูชาและกราบไหว้ หนังสือจะต้องวางไว้บนพานหรือกระบุงขณะกำลังอ่าน ห้ามวางกับพื้นกระดาน เพราะเชื่อว่าจะเป็นการบาปแก่ผู้อ่าน กลุ่มผู้ฟังจะมีทั้งคนเฒ่าคนแก่ หนุ่มสาว และเด็ก ๆ ที่มาคอยเฝ้ากันฟังมากมาย ผู้อ่านจะต้องเป็นผู้ที่มีน้ำเสียงดี ท่วงทำนอง และลีลาการอ่านที่ประทับใจผู้ฟัง โดยทั่วไปงานจันเฮือนดีอาจจะทำกันจนถึงงานทานบุญ 7 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความยาวของนิทาน และความต้องการของเจ้าของบ้านและกลุ่มผู้ฟัง เป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่าการอ่านวรรณกรรมนิทานในงาน "จันเฮือนดี" นอกจากจะให้ความบันเทิงเป็นหลักแล้ว ยังช่วยให้เจ้าของบ้านได้ผ่อนคลายความเครียดได้ชั่วขณะหนึ่ง

ส่วนในพิธีอยู่กรรมหรือเวลาผู้หญิงอยู่ไฟหลังคลอดเป็นเวลา 1 เดือน สามีจะไปหา นิทานและได้เชิญผู้อ่านมาอ่านนิทานให้ภรรยาและผู้มาเยี่ยมฟัง เรื่องที่นำมาอ่าน ได้แก่ เรื่อง กาละเกด และท้าวแบ้ ซึ่งเป็นเรื่องเดียวกันกับที่ใช้อ่านในพิธีกรรมอื่น ๆ การอ่านวรรณกรรม นิทานในพิธีอยู่กรรมไม่ค่อยนิยมอ่านกันเหมือนในงานจันเฮือนดี กล่าวคือจะกระทำเป็นบางครั้ง และบางครั้งรวบเทานั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าของบ้านเป็นสำคัญ การอ่าน วรรณกรรมนิทานในพิธีอยู่กรรม นอกจากจะให้ความบันเทิงแก่เจ้าของบ้านและแขกผู้มาเยือนแล้วยังแสดงถึงความรักและการดูแลเอาใจใส่ของสามีที่ฟังปฏิบัติต่อภรรยา เนื่องจากภรรยา จะต้องอดทนในขณะนอนอยู่ไฟ

นอกจากนี้ในช่วงเช้าพรรษา 3 เดือน ชาวไทพวนมักจะถือศีลฟังธรรมกันที่วัด ในเวลาเย็นพระสงฆ์จะตีกลองเพื่อให้ชาวบ้านและคนอื่น ๆ ไปร่วมฟังเทศน์ฟังธรรมกันที่วัด พระสงฆ์จะเทศน์ธรรมะเพื่ออบรมสั่งสอนผู้ฟังทั่วไป และนำวรรณกรรมนิทานมาอ่านให้ฟัง ได้แก่ เรื่องกาละเกด ท้าวแบ้ และจันทปัดไซติ วรรณกรรมนิทานเหล่านี้มีลักษณะโครงเรื่องและรูปแบบคล้ายนิทานชาดก ถึงแม้ว่าวรรณกรรมนิทานบางเรื่องไม่ปรากฏอยู่ในนิบาตชาดกก็ตาม แต่ชาวไทพวนก็ยังเชื่อว่าเป็นนิทานชาดกและเป็นเรื่องจริงในทัศนะของตน ตัวละครเอกเป็นพระโพธิสัตว์ มีการดำเนินเรื่องแบบนิทานชาดก คือ มีการบอกกล่าวถึงการกลับชาติมาเกิดเป็น พุทธบิดา พุทธมารดาและพุทธสาวก พระสงฆ์จะนำวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ทั้ง เรื่องกาละเกด ท้าวแบ้ และจันทปัดไซติมาอ่านให้ผู้มาถือศีลฟัง การนำธรรมะมาเทศน์โดยตรงจะทำให้ผู้ฟัง เปื่อหน่ายและง่วงนอน ดังนั้น จึงมีการนำวรรณกรรมนิทานมาอ่านเพื่อให้ผู้ฟังได้รับทั้งความบันเทิงและคติธรรมไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ชาวไทพวนยังมีความเชื่ออีกว่า การได้ฟัง วรรณกรรมนิทานจะได้านิสงส์เหมือนกับการฟังเทศน์ทั่ว ๆ ไป เพราะเชื่อนิทานคือธรรมะ ที่พระพุทธเจ้าใช้เทศน์บุคคลทั่วไป และเป็นเรื่องจริง

เมื่อออกพรรษาก็มีการเทศน์อีกครั้งหนึ่งคือ เทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดกหรือเรียกว่า การเทศน์มหาชาติ ในวัน 7 ค่ำ หรือ 14 ค่ำ ซึ่งเป็นวันแรกของการเทศน์มหาชาติ ชาวไทพวนจะไปทำบุญที่วัดตั้งแต่เช้า ตอนเย็นมีการเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระมาลัยนำขามมาบอกมนุษย์ว่า ถ้าต้องการพบพระศรีอารียเมตไตรย์ ผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป จะต้องทำบุญ สร้างกุศล และฟังเทศน์มหาชาติให้จบภายในวันเดียว หลังจากนั้นเทศน์สังกาศหรือการเทศน์เปิดศักราชใหม่ เมื่อเทศน์เสร็จชาวบ้านก็จะกลับไปพักผ่อน มีคนเผ่าคนแก่บางส่วนนอนค้างคืนที่วัด ในวันที่ 2 คือ วัน 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เวลาประมาณ 04.00 น. พระสงฆ์จะตีกลองให้ชาวบ้านเตรียมตัวแห่ข้าวพันก้อน ซึ่งเป็นข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ใส่พาน มีดอกไม้มี่ ฐูป เทียน นามมาแห่รอบธรรมาสน์ 3 รอบ วางกองข้าวไว้ทั้ง 4 ทิศ รอบธรรมาสน์ หลังจากนั้นพระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์เทศน์มหาเวสสันดรชาดก ตั้งแต่กัณฑ์ ทศพรไปจนถึงกัณฑ์มหาพนซึ่งเป็นกัณฑ์สุดท้าย พระสงฆ์ที่รับกัณฑ์เทศน์ในแต่ละกัณฑ์จะต้องมีความชำนาญ มีลีลาการเทศน์และแสดงท่าทางที่สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องที่เทศน์เพื่อสร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง หลังจากเทศน์กัณฑ์สุดท้ายแล้ว พระสงฆ์ก็จะแห่ข้าวพันก้อน ดอกไม้มี่ ซึ่งชาวบ้าน

เรียกว่า "กัลปพฤกษ์" และพรมน้ำมันต์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ผนท่าแก้ว" ชาวบ้านจะเก็บก้อนข้าว ดอกไม้กลับบ้านเพื่อนำไปไว้บนหิ้งพระเพื่อบูชา

การฟังการอ่านวรรณกรรมนิทาน ผู้ฟังจะได้ฟังน้ำเสียงอันไพเราะ ท่วงทำนองและลีลาของผู้อ่าน ตลอดจนรับรู้เรื่องราวที่สนุกสนาน ตื่นเต้น ตลกขบขัน และโศกเศร้าไปกับเรื่องราวในแต่ละตอน ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ฟังแต่ละเพศ แต่ละวัย ย่อมมีจินตนาการต่าง ๆ กันออกไปจากการฟัง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ฟังซาบซึ้งในเรื่องราวที่ได้ฟังยิ่งขึ้น ผู้อ่านก็เช่นเดียวกัน ย่อมได้รับความบันเทิงใจไม่น้อยไปกว่ากลุ่มผู้ฟัง เมื่อรับรู้ปฏิกิริยาของกลุ่มผู้ฟังที่แสดงความพึงพอใจ ความสนุกสนาน ก็จะยิ่งช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้ผู้อ่านอยากอ่านและร่วมสนุกไปกับผู้ฟังยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าผู้อ่านจะอ่านนิทานเรื่องเดิม ๆ อ่านซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่า หลายๆ งาน และหลายๆ โอกาส แต่ทั้งผู้อ่านและผู้ฟังก็ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย กลับยินดีที่จะอ่านและฟังร่วมกัน การให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนด้วยการอ่านวรรณกรรมนิทานหลายลักษณะ นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามแล้วยังแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทพวนอีกด้วย

วรรณกรรมนิทานไทพวนประเภทมุขปาฐะ เป็นวรรณกรรมนิทานที่มีการเล่าสืบทอดกันปากต่อปาก ผ่านมาหลายชั่วอายุคน เป็นสิ่งให้ความบันเทิงสำคัญอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมเล่ากันแพร่หลายในกลุ่มชนไทพวน ซึ่งกลุ่มผู้ฟังมีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก การเล่านิทานจะเล่าในโอกาสและสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ผู้ใหญ่อาจจะเล่านิทานตลกในขณะที่หยุดพักแรงงาน จากการดำนากิน ข้าว หรือนวดข้าว หรือเล่านิทานชาดกและนิทานศาสนานำให้เด็ก ๆ ฟังขณะที่เลี้ยงควาย ในยามพักผ่อนหรือในยามค่ำคืน ผู้เล่าและผู้ฟังต่างก็ได้รับความบันเทิง ความสนุกสนาน ความตลกขบขัน ความตื่นเต้น และความโศกเศร้าไปพร้อม ๆ กัน ผู้เล่าเองก็ย่อมมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีโอกาสได้เล่านิทาน มีส่วนสร้างความบันเทิงใจให้กับผู้ฟังและยังรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้แสดงภูมิปัญญาของตนในระดับหนึ่งซึ่งอาจได้รับการยกย่องจากกลุ่มผู้ฟังทั่วไป

วรรณกรรมนิทานไทพวนซึ่งประกอบด้วยวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์และวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ จึงมีบทบาทและหน้าที่ในการให้ความบันเทิงต่อกลุ่มชนไทพวน กล่าวคือ การได้ฟังนิทาน ผู้ฟังย่อมได้รับความสนุกสนานเช่นเดียวกับการชมมหรสพ เนื่องจากผู้ฟังจะเกิดจินตนาการต่าง ๆ ไปตามความคิดของตน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความบันเทิงใจ

1.1 ความบันเทิงใจจากตัวเรื่องวรรณกรรมนิทานไทพวน

วรรณกรรมนิทานไทพวน ประกอบด้วย นิทานชาดก นิทานชีวิต นิทานคำสอน นิทานตลก ฯลฯ เช่น เรื่องกาละเกด ท้าวแบ้ จันทปัตโชติ ลินทอง ท้าวสีทน กภาพร่าฝีน้อย ไก่แก้ว ผาแดงนางไอ่ นางผมหอม ท้าวกำกาดำ ท้าวณกระจอก จาปาสีตัน ขูลูนางอ้ว และ อีหล้ากับอีลูน เป็นต้น นิทานชาดกเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ มีการประชุมชาดก ตอนจบ กล่าวถึงตัวละครที่กลับชาติมาเกิดเป็นบุคคลต่าง ๆ ในพุทธประวัติ แต่การดำเนินชีวิตของ พระโพธิสัตว์เหมือนสามัญชนธรรมดา วรรณกรรมนิทานไทพวนส่วนมากเสนอขมขันตึงเกี่ยวกับ เรื่องความรักเป็นสำคัญซึ่งจะก่อให้เกิดความโลภ โกรธ หลง ตามมาเป็นลำดับ ความรู้สึก ต่าง ๆ ของตัวละครในวรรณกรรมนิทานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในวิถีชีวิตของผู้ฟัง บรรดาผู้ฟังจึง เกิดความประทับใจ ความพึงพอใจในเรื่องบางตอน ความบันเทิงใจของผู้ฟังอาจเกิด จากการได้ฟังเรื่องราวที่ตื่นเต้น ผจญภัย และการสู้รบ การบรรยายฉากและพรรณานาธรรมชาติ ที่สวยงาม ความประทับใจในบทบาทของตัวละคร และการปิดเรื่องด้วยแบบสุคตินิยม

1.1.1 ความบันเทิงใจจากการฟังเรื่องราวที่สนุกสนานตื่นเต้น การผจญภัย และการสู้รบ

การดำเนินเรื่องของวรรณกรรมนิทานไทพวนโดยเฉพาะนิทานชาดก ตัวละครเอกจะต้องเดินทางออกจากเมืองเพื่อแสวงหาความรู้ เรียนรู้กลยุทธ์ในการรบ เมื่อเรียนจบแล้วก็ต้องกลับเมือง ระหว่างการเดินทางก็ต้องพบกับตัวละครเอกฝ่ายหญิง และต้อง พันฝ่าอุปสรรคร่วมกันกับตัวละครฝ่ายร้าย ซึ่งมีทั้งพลัดพรากและสมหวัง ทำให้เนื้อเรื่องของ วรรณกรรมนิทานสนุกสนานตื่นเต้น เร้าใจผู้ฟัง ได้แก่ เรื่องกาละเกด กภาพร่าฝีน้อย จาปาสีตัน ท้าวแบ้ ลินทอง นางแดงอ่อน เป็นต้น ในเรื่องกาละเกด ท้าวกาละเกดต้องพันฝ่าอุปสรรค จากท้าวพินปิตาของนางมะสีจันทร์ เนื่องจากท้าวกาละเกดลักลอบได้กับนางมะสีจันทร์ ซึ่งไม่ ถูกต้องตามประเพณี ท้าวพินจึงให้แสนเมืองท้าวทอกยนต์ดักท้าวกาละเกด จนท้าวกาละเกด และม้าถูกท้าวทอกยนต์ตาย

เจ้าก็พากันตกแต่งขนเลยหาง ก็หากปล่บวบนแล้วแบ่งขนต้นป่องทอกาใส่ไว้ ๒ เล่ม ทำวก็คองหาม้าอาสะในตอนที่ มันเด็กตื่นแล้วพะองอ้ายฮีบมาเที่ยว เทิน ที่นั่นม้าม้าก็ผันผยองผาย ๆ มาแวนฮีบ ถึงแห่งห้องโพแก้วจอดเฮียง ทำวก็ซีกขึ้นม้าพาผ่านผยองไปถึงเจียมบางพะยอนนางนงน้อย ม้าม้าก็ผันตนเข้าเบงซอนลอดปอง เลยเล่าไถถักต้องขนทางแห่งเขาสองพะองม้วนตกลงมอละนาด

(กาละเกด, 55-56)

ถึงแม้ว่าพญาครุฑและฤๅษีจะบอกให้แดนช่วยชุบชีวิตกาละเกดและม้ามีเกาปพื้นคืนมาได้อีกครั้งหนึ่ง กาละเกดก็ชอกกลับไปเมืองพิมนอีก แต่ก่อนไป ทำวกาละเกดได้เรียนวิชากับฤๅษีจนเก่งกล้ากว่าเดิม สามารถรบชนะทำวพิมนได้สำเร็จ ทำวพิมนจึงยอมยกนางมะลีจันทร์มาให้ ทำวกาละเกดจึงพานางมะลีจันทร์กลับเมืองพาราณสี ระหว่างการเดินทางกลับเมืองทำวกาละเกดกับนางมะลีจันทร์ต้องฟันฝ่าอุปสรรคมากมาย ต้องผจญภัยและต้องต่อสู้กับยักษ์ ซึ่งเป็นตอนที่สร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง เพราะผู้ฟังฟังแล้วตื่นเต้นกับความเก่งกล้าสามารถ การใช้คาถาอาคม และของวิเศษในการสู้รบของตัวละครทั้ง 2 ฝ่าย ทำวกาละเกดได้ร้ายมนตร์ทำให้เกิดเป็นงูตัวใหญ่ทั่วแผ่นดิน ทำให้เหล่าเสนาของทำวพิมนแตกพ่ายหนีด้วยความกลัว ฝ่ายทำวพิมนก็ร้ายมนตร์ทำให้เกิดเป็นพญารุงมาจับงูกิน ฝ่ายกาละเกดจึงร้ายมนตร์ทำให้เกิดเป็นหอก ดาบลงมาจากท้องฟ้าถูกไพร่พลของทำวพิมนล้มตายเป็นจำนวนมาก และยังร้ายมนตร์ทำให้เกิดเป็น ต่อ แตน ผีง ไล่ตอยไพร่พลของทำวพิมนแตกพ่ายหนีหมด

แต่นั้นลาซาเจ้า เต็นขุนทุกหมู่ ๆให้ท่านเต็นไฟพ้อมวันนี้ฮีบปลันเที่ยว เทิน ๆให้ท่านเต็นพนล้อมจับเอาเฮียวฮีบเสียทอน แต่ว่ามันมีลิดกำละวังไว้ชู่คนเฒ่าเฒ่า แต่เนั้นบาคานทำวเหลือวเห็นดูหลาก ทำวฮวายมนทำให้เป็นงูใหญ่ออกก็หากดูมากลั่นพอล้านทั่วแดน แต่เนั้นโยทากาพะยาหลวงตนพอนางนั้น เขาก็ดูหลากแก้ก้วย่านพ่ายหนี เขาก็เมื่อทูนไหวพะยาเมืองเล่าเขต พะกิมนาใส่เสื้อเป็นสู้งใส่กิน แต่เนั้นก็ฮวายมนทำให้เป็นผนหอกคาบตกถูกต้องเขาล้มทาวตาย ขุนก็ทูนกาบไหวจ่อมเจ้าควากอน ดูลาเจ้าสามีโก้วมึงนางนั้น อันว่าลิดเคดกำเหลือล้าเลิดคนพะเอย มีทั้งแดนเหลือบพ้อมช่อแช่เผิงต่อ บินมีดกุมขบข้าไฟเมืองพะเอย

(กาละเกด, 87 - 89)

ตอนท้าวกาละเกิดสู้รบกับยักษ์กุมพนยักษ์ขุนลานแสดงให้เห็นอิทธิฤทธิ์
ปาฏิหาริย์ที่เหนือมนุษย์ของทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งสร้างความสนุกสนานตื่นเต้นให้แก่ผู้ฟังอย่างยิ่ง

แต่นั้นขุนคานท้าวเต็นพจนจ๊กฮีบกวัดแกว่งค้อนเข้าออก มันก็ถอนไม้หินผาถึมาใส่ หินแล
ไม้เว่นเหล็ก ๒ สี อาสะโนพาคานแล่นชนมิช้า แต่เนิ่นฝีมักกุมพนมาฆัวมัด บาบ่าว
เปื่องคมจ้าวแกว่งพันหัวยกกึ่งลงดินเตี้ยละคาด มันเล่าติดต่อได้คืนเข้าฮอบา มันก็มึงทึ่ง
กุมพาบามัวมัดตาวเป็นเปื่องพันท้าวปถ่อง บาคานเปื่องตาวพันลัมไซวีทั้งฝ่ายกับตีนผ้าตัด
ทะลายผูงมานลัมหัวขาดกุดขาดทั้งฝ่าย หน้าบาท้าวแกว่งพันหัวมานกึ่งลงดินลัมท้าว มัน
เล่าติดต่อได้ตาวเปื่องแกว่งพัน มันก็ฮือทื่อเข้าพันบามัวมึง ม้าก็ทำถีบผางมานลัมไซวีชี่
วนทั้งตีนหน้าลัมหัวลุ่ม ๒ พากข้างบาท้าวแกว่งพันผูงมานลัมหัวกุดขาด บางฟองอกแตก
ผางตีนผ้าถีบทะลาย มันก็คืนมาได้โกทากิ้วโกดตีนถีบผางหินลานผุ่นมัน มันก็ยอค้อนหินผา
ถึมาใส่บาท้าว แต่เนิ่นบาคานน้ำวทะนูลินยิงผ่าเสียงคั่นก้องคั้งฟ้าคั่นเคง ผูงมานม้วยตายไป
เตี้ยละคาดเลือดอาบย้อยไหลพื้นหาดพู แต่เนิ่นยिनสอนท้าวคืนมาแวนฮีบ ท้าวเล่าน้ำวยิง
ช้ำคั่นเคง เลยเล่าไปตาด้องขุนคานยักษ์ใหญ่เซท้าวลัมหัวขมันแดดิน เมื่อนั้นกุมพนท้าวเห็น
อวามอละนาด มันฮีบฟังฟาวมนแก้วเป่าคั่น มันก็โงเงงขึ้นตึงตังกัวโกด มันก็ถอดคาบ
ก้าทะยานเต็นฮอบา...

(กาละเกิด , 175 -176)

จากการรบทุกตอนแสดงให้เห็นถึงความสามารถ อิทธิฤทธิ์เวทมนตร์
ของตัวละคร สร้างความสนุกสนานตื่นเต้นแก่ผู้ฟัง เพราะผู้ฟังต่างก็ปรารถนาจะให้ตัวละครใน
อุดมคติของตนเป็นฝ่ายชนะ และเมื่อศัตรูไม่สามารถทำร้ายตัวละครเอกได้ ก็ยิ่งสร้างความ
พึงพอใจและความสมปรารถนาให้แก่ผู้ฟังยิ่งขึ้น ดังงานเรื่องกาละเกิด ถึงแม้ว่าฝ่ายศัตรูจะ
พยายามฆ่าท้าวกาละเกิดอย่างไรก็ไม่สำเร็จ เมื่อยิงธนูใส่ท้าวกาละเกิด . ลูกธนูก็กลายเป็น
ดอกไม้ไปบูชาท้าวกาละเกิดจนหมดสิ้น แสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการของตัวละครเอก

แต่นั้นท้าวก็ยิงสอนแก้วพะกายสียิงใส่ สอนเบิ่งขึ้นเมื่อฟ้าคั่นเคงเสียงคั้งก้องทะนูลินทา
เดด ยักหมู่ล่านตายม้วยกึ่งลง แต่เนิ่นกุมพนท้าวฮวายมนเป่าเป็นผูงหมู่ยักท้าวตายแล้ว

เล่าคืน เมื่อนั้นขุนคานท้าวอิงสอนขึ้นตอบ เสียงคั้นก้องทะเลพื้นฟุ้งเฟือน แต่นั้นสอนผัน
เข้าหาบาน้อยอ่อน เลยเล่าเป็นดอกไม้ชูชาติวทหนอพูดโทแท้แล้ว มันเล่ายังมาซ้ำหลาย
ที่เคงคั้น สอนเล่าเป็นดอกไม้ชูชาติวทหนอพูดโทแท้แล้ว

(กาละเกต, 170-171)

ในเรื่องท้าวแบ้ หลังจากที่ท้าวแบ้พ้นฝ่าอุปสรรคมากมาย และพา
นางทามากลับเมืองทุมมา ก็ต้องผจญภัยกับยักษ์ จึงเกิดการสู้รบกัน และท้าวแบ้ก็เป็นฝ่ายชนะ

แต่นั้นยักษ์ก็เที่ยวมเข้าถึงบานุดตะลาด มันก็ตะปากงำวันนี่ไซกฏแลน้อ ฎก็เซาะชอกไซ
อิดยาก ๓ วันนี่แล้วยังเล่าหลงหลอมา ๓ คน แท้นี้เค เด ยักบช้าเฮาฮิบไปถึงเฮียงบาดาน
บ่ย่านแยงย่าน เมื่อนั้นบาก็ทะยานตนจับเก้ายักษ์ใหญ่ตั้งลงตีนทาคอเหยียบลงคองพื้น ยักก็
โอย ๆ ฮ้องกัวตายย่านสั้น อันว่าชีวิตช้อยขอเจ้าเทือเดียวพะเอย

(ท้าวแบ้, 51)

ในวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะก็เช่นเดียวกัน ผู้เล่าเรื่องมักจะเล่า
เรื่องย่อ ๆ สั้น ๆ เพื่อเน้นเฉพาะจากการสู้รบ สนุกสนาน และตื่นเต้นเป็นหลัก เพื่อสร้างความ
สนใจผู้ฟัง ผู้ฟังนอกจากจะได้รับความบันเทิงใจจากเนื้อเรื่องของนิทานแล้ว ยังสนุกสนาน
และตื่นเต้นกับลีลา กิริยาท่าทางของผู้เล่าเรื่องอีกด้วย ความบันเทิงใจจากการฟังนิทานจาก
คาบอกล่าเป็นความบันเทิงใจที่เกิดขึ้นในระยะเวลาสั้น ๆ ผู้เล่าจะดำเนินเรื่องไปด้วยความ
รวดเร็ว เล่าเฉพาะตอนที่ตนเองจำได้และประทับใจเท่านั้น ในบางครั้งมีการเสริมแต่งราย
ละเอียดของเนื้อเรื่องบางตอนเพิ่มเติมเพื่อสร้างความสนุกสนานเร้าใจยิ่งขึ้น และให้เข้ากับ
บริบททางสังคมของตน ดังในเรื่อง ลีนทอง ลีนทองซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องต้องผจญภัย
และสู้รบกับยักษ์กาละสา แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการรบ และการใช้เวทมนตร์คาถา
ของลีนทองซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง

กาละสามาถึงตอนกลางวัน ท้าวลีนทองก็กลายเป็นบินเสียอยู่ที่มวยผม มันก็จับเอาปิ่น
ออกเลยแหละ นางก็คว่ำแล้วก็ซัดลงไปข้างล่างกลายเป็นงาไปทั่วแผ่นดิน กาละสาโคด

ไปก็เป็นไถ่กินงา จิกกิน ๆ ลินทองก็กลีบกลายเป็นเสือกินไถ่ แปลงเป็นสัตว์หลายอย่าง
แล้วก็เป็นคนเห็นกัน ประจันหน้ากัน ก็รบกันผลที่สุดลินทองก็ฆ่ายักษ์กาละสาตาย

ในเรื่องนางแดงอ่อน สุริยวงศ์ต่อสู้กับยักษ์หัตถจักร ซึ่งสามารถ
ถอดดวงใจได้ สุริยวงศ์ฆ่าก็ครั้ง ๆ ก็ไม่ตาย จนกระทั่งยักษ์สาละวันบอกให้สุริยวงศ์รู้ว่ายักษ์
หัตถจักรถอดดวงใจได้ และซ่อนไว้ในภูเขาแห่งหนึ่ง สุริยวงศ์จึงให้ผ้าวิเศษแปลงเป็นกวางไป
ล่อหลอกหัวใจของยักษ์หัตถจักรออกมา สุริยวงศ์จึงเอาดาบฟันหัวใจของยักษ์หัตถจักรตาย

ตาปะใสผู้ว่าเป็นหลานก็บอกว่าแม่ไปอยู่เมืองหัตถจักร ก็ชี้หนทางว่าไปทางไหน ๆ
ท้าวที่รำลាក់แล้วก็ไป กว่าที่จะถึงก็มีด่านหลายด่าน ด่านใหญ่ ๆ สมกับมันมีฤทธิ์เดช คน
เฝ้าประตูหาไปทามาตีฆ่าจนตาย ฆ่าที่หาไป...ยักษ์มันได้กลิ่น หายตัวไปมันยังตีถูกเลย
ลูกน้องยักษ์ก็ไปทูลยักษ์หัตถจักรว่า มีคนลูกสาวเข้ามารบกับก็สู้เขาไม่ได้ก็กลับคืนมา เอาไป
ลักลอบหน่วยหัวสมุทรก่อนเห็น พอให้เห็นเมื่อมันชั่วดีหรืออ้าย รายชื่อสิบหัวสมุทรนี้มันสักก็ชื่อ
ที่นี่ก็มาสู้กันรบกันไปรบกันมา มันก็ตายเรียบไม่มีใครเหลือ ยักษ์หัตถจักรออกมาเอง เอา
แหวนที่งใส่หัวมันไฟลูกบนหัว มันก็มีน้ำป้อน้อยเอามาลูบไฟก็ดับแหวนก็หลุดออก ก็สมกับมัน
มีฤทธิ์เดชของมัน จึงถามสาละวันว่าหัตถจักรมีดีอะไร มันถอดหัวใจได้นะ ก็เลยใช้ผ้า
ผืนที่แม่พระอินทร์ให้ไปเป็นกวาง เลยเดินเยาะเดินหยองไป ที่มันรบกับท้าวมาหลาย
วันมันทิวหาย พอหัวใจเห็นกวางก็ขยับเข้ามาใส่ผ้านั้นก็พันหัวใจมาเลย พอท้าวได้หัวใจ
มาก็เอาดาบฟันยักษ์หัตถจักรก็ล้มตาย

1.1.2 ความบันเทิงใจและประทับใจจากการบรรยายฉาก และพรรณนา
ธรรมชาติที่สวยงาม

การบรรยายฉากและพรรณนาธรรมชาติที่สวยงาม พบในวรรณกรรม
นิทานลายลักษณ์ ลักษณะของการบรรยายฉากเน้นความสมจริงมากกว่าจากจินตนาการ การ
กล่าวถึงธรรมชาติ ป่าไม้ และสัตว์ เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่มีอยู่ใน
ธรรมชาติทั่วไป ได้แก่ ดอกชะมัง จ่าปี จ่าปา ดอกเกด ทองเทต พิกุน แก้ว กาทหลง ดับเต่า

มี (ขนุน) มะม่วง มะนาว ลำตวน ประดู่ ไม้แดง ไม้ดำ มะเดื่อ ชมพู ผาง (มะปราง) ดาว (เตาร้าง) ต้นตาด ต้นจวง ต้นจัน และทัน(พุทรา)

อันว่าคงหลวงกว้างมาลามีมาก มีทั้งดอกชะมั่งพ้อมบานจีจ้อจี กับทั้งจัมปีพ้อม จัมปา
ก้านเกิด กับทั้งทองเทตพ้อมพิณแก้วเกิดหอม ทั้งกาหลงพ้อมมีพ้อม

(จันทปัดชาติ, 46)

สวนอาดุดุคทียานลับพะสันมีพ้อมอันนหัน มีทั้งตบเต่ามีม่วงนาวหวานก็มี มีทั้งดาควนคุด
แดงหลายต้น มีทั้งดาควนตัวดำเต๋อดูสะอาด มีทั้งพุงดอกไม้บานพ้อมพุดวง มีทั้งพู่ผาง
มีทั้งดาวตาดพ้อมลับพะสิ่งของสวน มีทั้งจวงจันหอมทันสวนไฮยฮา

(ท้าวแบ้, 8)

การพรรณนาถึงสัตว์ป่าก็เช่นเดียวกัน จะกล่าวถึงสัตว์ป่าที่พบเห็นอยู่
ในธรรมชาติทั่วไป ลักษณะการพรรณนาจะกล่าวถึงสิ่งที่เห็นอยู่ใกล้ตัวมากกว่าการพรรณนาจาก
จินตนาการ ได้แก่ เฝิง (ผึ้ง) ลิง ค่าง นกเขา เจีย (ค่างควว) บ่าง บั้ง (ค่างคววหนู)
แหลว (เหยี่ยว) นกกรวิก นกแขกนกสาริกา นกไส้ และด้วง เช่น

มีทั้งเฝิงคะนาลัดค่างลิงโตนเด็น เขาก็ชกกันฮ้องนดงชีชวา พุงหมู่เจียบ่างบั้งบินผาย
แหลวกินแก้แล้ว มีทั้งกอละวิกฮ้องนกแขกสาริกา เขาก็จาเสียงงาเสตอกันชีจ้อย พุงนกไส้
ฮ้องเด็นกะโยบตามลา มันก็เอิ้น ๆ เสียงตอดโทนกินด้วง นกนี้มีพ้อมพ้อมจันจีลับตอดกิน
แต่ด้วงลับไม้ ฮ้ายล่า มันก็แ่วแถลงฮ้องพันโตเหลือ...เสียงมันดังตะแลน ๆ ฮ้องบิน
ผายผ่านดง

(กาละเกิด, 102)

การพรรณนาถึงสัตว์ป่าบางตอน มีการพรรณนาเกี่ยวกับพฤติกรรม
ของสัตว์ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติของสัตว์เอง แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของผู้จารว่ามีความรู้
เกี่ยวกับสัตว์ป่า และมีการเปรียบเทียบความรู้สึกของสัตว์กับความรู้สึกของตัวละครเอกในเรื่อง
งานตนเองเกี่ยวกับการแต่งนิราศในวรรณคดีไทย

อันว่านโพงกว้างนานามีมาก มีทั้งเสื่อแฮดข้างจั่วลานหมู่กะทิง กับทั้งลิงกังพ้อมมदनหมี่
 ซีชวา มีทั้งกบฏด้องบายไม้สังเสียงชะนีฮ้องหากันวีวอนก้วย ๆ นางชะนีหุ่ยหาฟัวพันเยอ
 อันว่าเขาทองชั้นทั่วนโพงกว้าง เขาก็บินหนีเห็นากันเป็นคู่ ผุงหมู่สิงฮอกจ้อนเขาเด่นหยอก
 กัน ตัวฟัวพ้อมตัวเมียเป็นคู่ บางฟองเอาลูกน้อยมากอดกินนม บางฟองเลยชมสองกอด
 แอวกันหลิ่น แต่นั้นพะบาดเจ้าจนาตนางงามสายคอ เหื่อจงลั้งคูทอน อันว่าพาสา
เนื่อฟิงคะนानป่า เขาก็มีคู่ช้อนเทียมแท้ตั้งคนน้องเอย เมื่อนั้นมาย ๆ หน้านางนาคเลย
 หัวจาเสียงงาสตีพูมีเจ้า อันว่าพาสาเนื่อฟิงคะนानป่า เขาก็มีคู่ช้อนชมหลิ่นหยอกกันแท้เนื้อ
 (จันทปัดชาติ, 22-23)

นอกจากการพรรณนาธรรมชาติ ป่าไม้ และสัตว์ป่าแล้ว ในบางตอน
 มีการพรรณนาถึงดวงดาวชนิดต่าง ๆ มีการเรียกชื่อตามภาษาถิ่นของตน แสดงให้เห็นถึงภูมิ
 ความรู้เกี่ยวกับดาราศาสตร์ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้กับผู้ฟัง และเกิดจินตนาการจากเรื่อง
 ราวที่ฟัง ซึ่งชมานความงามของธรรมชาติซึ่งก็เป็นส่วนที่ก่อให้เกิดความบันเทิงใจ ได้แก่ ดาว
 เสื่อ ดาววี ดาวหัวช้าง ดาวพ้อคำ ดาวชะเพา ดาวสิงกัง ดาวไม้ ดาวสาว ดาวบัว ดาวแม่
 ฮ้าง ดาวชายเถง ดาวแม่หม้าย ดาวฟัว ดาวเมีย เช่น

แต่นั้นจันโทขึ้นเขาทองเอืองฮู่่ง แสงส่องแจ้ดงกว้างชู่พาย ผุงดาวหลายแวดพะจัน
 เสียนล้อมแยงยายจันโทพันเยอ ยายเป็นถันแวดพะจันเสียนล้อมเตี้ยละดาดตั้งเป็นหมู่
 กันแลเยอ แต่นั้นดาววีพ้อมนากันเป็นหมู่ เขาก็มาแวดล้อมแยงเข้าแท้พะจันแลเยอ
แต่นั้นดาวหัวช้างของวงเงยอยู่นาหมู่เนื่อกินหญ้าแคโพ อันว่าดาวเสื่อเลยอยู่ต้นทางไว้
 มีทั้งดาวพ้อคำแยงยายดาวชะเพาแลเยอ อันว่าดาวสิงกังอยู่แถมดาวไม้ กับทั้งดาวสาว
พ้อมแยงนาคาวบัว แต่นั้นดาวแม่ฮ้างแยงหมู่ชายเถงแลเยอ อันว่าดาวชายเถงอยู่แถม
 ยิงหม้าย อันว่าดาวฟัวพ้อมดาวเมียคู่กันเนื้อ อันว่าดาวแม่ฮ้างโสมข้างฮูปบ่งามแท้เนื้อ
 (จันทปัดชาติ, 50-51)

การพรรณนาถึงธรรมชาติที่พบในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ เป็นสิ่งที่
 จะทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการและเกิดภาพพจน์เกี่ยวกับความงามของธรรมชาติ เป็นธรรมชาติ

ที่สมจริงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้ฟัง และเป็นสิ่งใกล้ตัวซึ่งผู้ฟังสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ความพึงพอใจและความประทับใจจากที่สวยงาม เป็นส่วนหนึ่งของความบันเทิงใจที่นอกเหนือไปจากความสนุกสนานของเนื้อเรื่อง

1.1.3 ความบันเทิงใจและความประทับใจบทบาทของตัวละครเอก ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

วรรณกรรมนิทานไทยแนวเรื่องกาละเกด นางแดงอ่อน จันทน์บัตโชติ ท้าวแบ้ จาปาลีตัน ฯลฯ เป็นวรรณกรรมที่ชาวไทยทราบดีว่าเป็นนิทานชาดก ตัวละครเอกเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นผู้มีรูปลักษณ์งดงาม มีคุณธรรมมาจวบจนสุหนาท และมีความเก่งกล้าสามารถในการรบ ซึ่งเป็นตัวละครเอกในอุดมคติของชาวไทย โดยปกติชาวไทยประพาศปฏิบัติ อยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมประเพณีและพุทธศาสนา การได้รับฟังเรื่องราวเกี่ยวกับจริยวัตรอันดีงามและความสามารถในการรบของตัวละครในอุดมคติของตน จึงสร้างความพึงพอใจและความประทับใจในบทบาทของตัวละครยิ่งขึ้น

ความประทับใจในรูปลักษณ์ของตัวละครเอกทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง แม้จะเป็นการฟังเรื่องราวจากเนื้อเรื่อง โดยไม่เห็นตัวตนเหมือนการชมรูปลักษณ์จากสื่อบันเทิงสมัยใหม่ แต่ก็มีการเปรียบเทียบให้ผู้ฟังเห็นภาพพจน์ตามจินตนาการของตน และนิยมเปรียบเทียบความงามของตัวละครเหมือนกับพระอินทร์

เห็นกมมานฮูปงามปานแถม สิ่งดูโสมบาท้าวคืออินลงหล่อ งามยิ่งย้อยเสมอดังอินแปง
เลาคิงงามดังพมพายฟ้า เป็นดังมะนี้โชดแก้วผิวงามาเสส่อง โสมฮูปเนื้อเสมอเพียงดังทอง
ดูสีเสดั่งคาเลี้ยงไว้

(จันทน์บัตโชติ, 52)

ท้าวนี้งามเลิศล้ำพะอินแถมลงมาเจ้าเอย เจ้าสั่งมางามพอกพันเหลือด้ามกว่าคนแห่นือ

(กาละเกด, 86)

การชมความงามของตัวละครเอกฝ่ายหญิงก็เช่นเดียวกัน มักจะชม และเปรียบเทียบความงามเสมือนสิ่งทีพระอินทร์สร้างมา

ก็จึงเป็นหญิงแท้สมงามเสมอหล่อ อันว่านิ้วแลบสวยเสมอตั้งเพียน สิงคิงกลมงามดัง
อินลงแต่้ม

(กาละเกด, 20)

วรรณกรรมนิทานไทยบางเรื่องตัวละครเอกมีการซ่อนตัวอยู่ในร่างของสัตว์ หรือมีรูปร่างอัปลักษณ์ตั้งแต่วัยเด็ก ได้แก่ เรื่องท้าวแบ้ ท้าวเต้าน้อย ท้าวกำกาด้า พญาคันคาก เป็นต้น ซึ่งเป็นตัวละครที่ผู้ฟังไม่พึงปรารถนา ผู้ฟังต่างใจจจใจจจที่จะได้ฟังเรื่องราวตอนที่ตัวละครเอกออกจากคราบสัตว์ หรือถอดรูปให้มีรูปร่างงดงาม ซึ่งเป็นจุด ๆ หนึ่งที่คลายปมของเรื่อง หลังจากที่ดำเนินเรื่องมาระยะหนึ่ง ซึ่งเป็นตอนที่สร้างความสมปรารถนาให้กับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง และผู้ฟังทั่วไป ดังในเรื่องท้าวแบ้ ท้าวแบ้เกิดมาเป็นแพะ โหรทำนายว่าเป็นกาลีบ้านกาลีเมืองจะต้องถูกลอยแพออกนอกเมือง แต่ก็ได้นางไวยะกาและนายสาเกาช่วยเลี้ยงดูจนโต และได้แต่งงานกับนางทามาลูกเจ้าเมืองงงจิมแล้วจึงออกจากร่างแพะเป็นชายรูปงาม ซึ่งเป็นตอนที่สร้างความสมปรารถนาให้กับนางทามา ผู้พบเห็นทั่วไป และผู้ฟัง

ยามเมื่อตึก ๆ ล้ำลาตีถึงเที่ยงคืนแล้ว ท้าวก็ออกคาบแบ้มาซ่อนก่อมนางหันแล้ว แต่นั้น
ก้นละยาแก้วเทวีนางนาคเห็นฮูปท้าวดาตั้นด้นดอมหันแล้ว

(ท้าวแบ้, 22)

ในเรื่องท้าวเต้าน้อย ตัวละครเอกฝ่ายชายซ่อนตัวอยู่ในร่างของเต่า เมื่อโตเป็นหนุ่มก็ออกจากร่างเต่าเป็นชายหนุ่มรูปงาม

วันหนึ่งแกอาบหน้าอาบท่ากินข้าวกินปลา แล้วก็นั่งเล่นอยู่นอกชานก็ได้ยินเสียงแคนอยู่ในห้องของท้าวเต้าน้อย แกจึงไปแอบดูก็เห็นชายหนุ่มรูปงามเป่าแคนอยู่ เสียงแคนแว่นได้ยินไปทั่วหมู่บ้าน

การได้ฟัง เรื่องที่มีการพรรณนาเกี่ยวกับความงดงามของตัวละครเอก
ในวรรณกรรมนิทานไทพวน แม้จะไม่เห็นตัวตนเหมือนการได้ชมภาพจากสื่อบันเทิงสมัยใหม่ แต่
ก็มีการเปรียบเทียบความงดงามกับสิ่งต่าง ๆ ำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการไปตามความคิดเห็นของตน

บทบาทของตัวละครด้านคุณธรรมก็เป็นสิ่งหนึ่งสร้างประทับใจ
ำให้กับผู้ฟัง ยิ่งชาวไทพวนเชื่อว่าตัวละครเอกในวรรณกรรมนิทานไทพวนบางเรื่อง คือ พระ
โพธิสัตว์ บทบาทของตัวละครซึ่งเป็นบทบาทที่ผู้ฟังทั่วไปฟังปรารถนาก็ยิ่งมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง
ค่านิยม และทัศนคติทางด้านต่างๆ เช่น การทำบุญทานเป็นกิจวัตรอันสำคัญของตัวละครเอก
เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้ฟัง และเป็นการปลูกฝังค่านิยมเรื่องเวรกรรม เพราะเชื่อว่าการ
ทำบุญทานเป็นการสร้างกุศลไว้สำหรับชาตินี้และชาติหน้า

บัดนี้จักกล่าวถึงพะกะลัดไทเทียมนางนงถ่าว พะก็ตกแต่งำให้ทานแก่ชู้อันหันแล้ว ทานทั้ง
คนทุกำใช้ชู้มอดชื่นใจ ก็เอาค้ำทานำให้เขาคนฮ้อย กับทั้งซาหักห้านเป็นกะต้อม่องค่อง
บาก็ทานทอดำให้คำฮ้อยชู้คน ก็จึงลือฮอดแก่ถึงเขตคนจีน เขาก็มาขอทานชู้อันหันแล้ว กับทั้ง
ข้ามะฮาดพ้อมผุงหมู่ไทเน เขาก็มาขอทานห่มน้าบ่าท้าว

(ท้าวแบ้, 27)

การมีจิตเมตตากรุณาเป็นลักษณะเด่นของตัวละครเอกในวรรณกรรม
นิทานไทพวนโดยเฉพาะนิทานชาดก ตัวละครมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ มนุษย์ ตลอดจน
ข้าศึกศัตรู ดังในเรื่องกาละเกด ท้าวกาละเกดและนางมะลีจันทร์มีความเมตตากรุณา และ
ำให้อภัยแก่ยักษ์กุมพน ซึ่งแสดงถึงการมีคุณธรรมของตัวละครเอก

แต่นั้นกุมพนเจ้าถวายเป็นทะหวินบาด ข้าเฝ้าขอโทษทอนพะเพ็งชีวิตฮ้อยเอย ฮ้อยก็
ผิดจึงจอมหัวพะยอบาสองน้อย พ้อผู้ว่าเจ้าเป็นลูกแก้วสหายตนบ่าพ้อแล้ว ขอแก่เลงโย
ผายเณคก่อนปางนี้ เือนนี้พ้อผู้แล้วขออ้อนโยมเชื้อลูกเอย ขออีตูเณคก่อนชู้เลี้ยง พ้อจัก
ขอเอาแก้วเงินค้ำถวายเป็นบาด ขอำให้พ้อไว้เป็นข้าส่วยทอนลูกเอย...อันนี้ก็หากบุนพ้อแท้เป็น
เลี้ยงพะบิดตาพ้อเอย เผื่อฮ้อยวางสิวังพะองชู้เลี้ยง แต่ทอำให้ลับน้ำวิเสดอากมก่อนเทิน
เฮาจักเป็นใจฮ้อยบัพเทียมน้าเจ้า

(กาละเกด, 220-221)

ความกตัญญูทเวที่เป็นคุณสมบัติของตัวละครเอก ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทยหลายเรื่อง ได้แก่ เรื่องจันทบัตริชิตี ท้าวแบ้ แม่หมา ฯลฯ ความกตัญญูทเวที่ของตัวละครเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้ฟังโดยทั่วไป ทำให้เกิดความศรัทธาและยึดมั่นในคุณธรรมนี้ ดังในเรื่องจันทบัตริชิตี ท้าวจันทบัตริชิตีเป็นตัวละครเอกที่มีความกตัญญูทเวที่ต่อมารดา ได้สละหัวใจของตนให้ยักษ์กินเพื่อแลกกับชีวิตของมารดา เป็นเรื่องให้ผู้ฟังฟังแล้วเกิดอารมณ์สะเทือนใจ และซาบซึ้งในความกตัญญูของตัวละครเอกไปพร้อม ๆ กัน

เมื่อนั้นจันทะบัตริชิตีแก้วกุมมาน้อยอ่อนฟังแม่จาสั่งเอ็นตน เจ้าจึงคิดฮ่ำฮู้คุณแม่มาดาอันว่าคุณพ่อแม่นี้หนักถึงทอละนี่เห็นนา ควรกูเอาตนไปเปียนเอาจึงแล้ว คอม่วาคานาเทศนึ่งใจแล้วยา พะแผ่นหล้าบุนกว้างบักว้แก้แล้ว เลยเส่าเอาตนไปนาหาแม่...ข้าจักตายต่างเจ้ามาดาพะแม่จึงแล้ว ตายจากเจ้าปางนี้เปียนเอาแม่เอย อันว่าชีวิตนี้ลูกหากขอต่างแม่เอย ถึงว่าลูกหากตายจากเจ้าปางนี้จึงอยู่ดีแม่เอย อย่าได้มีพะยต้องอันตายบัง เปียดจึงทอน ำให้แม่สุขอยู่สำงสินแก้วสำลานแม่เอย

(จันทบัตริชิตี, 67-68)

ในเรื่องท้าวแบ้ หลังจากที่ท้าวแบ้กลับเข้าเมืองทุมมาแล้ว ก็นึกถึงบุญคุณของย่าจาสวนไอยะกาและนายสำเภาที่เคยช่วยเหลือเลี้ยงดูตนเมื่อครั้งที่ถูกลอยแพ โดยให้พวกเสนาอำมาตย์ไปรับย่าจาสวนและนายสำเภามาเลี้ยงไว้ เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณของบุคคลทั้งสอง

พ่อก็ทงอยู่สำงเสวยทุมมาพอปะมาน ๓ ขวบปีมาแท้ เจ้าก็คิดถึงไทไอยะโกตนย่าบาก็คิดบ่แล้วนาแก้วย่าตน อันว่าบุนคุณเจ้าจาสวนมีมากจึงแล้ว ยามทุกไ้มีแต่ไอยะโกเห็นนา โขบ่เห็นนินนาก็ว่าดีเตี๋ยวนี อันว่าบิดตาเจ้านายชะเพาตนพ่อก็ดี เจ้าก็หากทุกหมื่นชั้นนาแท้แต่หลังเห็นนา บัดนี้กูจักำใช้ดุงคั้นขอย่าไอยะโก เอามาเป็นมานดาอยู่นาเพียนเลี้ยง ทั้งบิดตาเจ้านายชะเพาตนพ่อก็ดี ำให้เอามาพำพ้อมเพียนเลี้ยงพำกัน

(ท้าวแบ้, 85- 86)

ด้านความสามารถในการรบ ตัวละครเอกจะมีฤทธิ์เดช เวทมนตร์คาถา และมีของวิเศษประจำตัว สามารถแสดงอิทธิฤทธิ์เหนือมนุษย์ธรรมดา ลักษณะดังกล่าวย่อมสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ฟัง และเป็นขวัญใจสำหรับผู้ฟังทุกเพศทุกวัย วรรณกรรมนิทานไทพวนส่วนใหญ่เสนอสมชัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครฝ่ายร้าย ดังนั้นจึงมีฉากการสู้รบ เพื่อสร้างความตื่นเต้น สนุกสนานแก่ผู้ฟัง ผู้ฟังต่างก็มีจิตใจผูกพันอยู่กับตัวละครที่ตนพึงพอใจ และต้องการให้ตัวละครนั้นเป็นฝ่ายชนะเสมอ ดังในเรื่องกาละเกด ท้าวกาละเกดรบชนะยักษ์กุมพน ยักษ์เห็นว่าตนสู้ท้าวกาละเกดไม่ได้จึงมีสารไปถึงยักษ์พันตาวัน ยักษ์ขุนคานพระยาประคิดหลวง พระยาม้าถึก และพระยาม้าดีดาให้ช่วยรบ แต่ก็สู้ท้าวกาละเกดไม่ได้ เช่น

ยังแต่พันตาวันท้าวหลบตาวเว็นหลีก มันทักฟังข่าวคืนแท้บนาน ไปถึงท้าวกุมพนยักษ์ใหญ่ วันทะเลเวดด้านใจน้อยต่อพน ก็หากเสียขุนกาพายเฮาเข้าตีม ม้าดีดท้าวตายแล้วบ่คืน มันทักพันทั้งท้าวทั้งนางพ้อมฟ้า ม้าดีดท้าวนางช่าก็จึงตายทานเอย เมื่อนั้นม่วง ๆ หน้ายักษ์ใหญ่กุมพน ก็จึงเหลือใจเสียไฟพ่นขุนท้าว มานก็เดินพนเข้าไหลมาทุกแห่งบ่อาดจักก็หมิ่นตื้อ เหลือสิ้นหลังมา...

(กาละเกด, 263)

ความสามารถในการรบในวรรณกรรมนิทานไทพวน ส่วนมากเป็นบทบาทของตัวละครเอกฝ่ายชาย ในเรื่องกาละเกด นางมะสีจันทร์ ซึ่งเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงก็มีความสามารถในการรบเช่นเดียวกับชาย นับเป็นลักษณะเด่นนอกเหนือไปจากตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่องอื่น ๆ

แต่นั้นอินตาเจ้าตนบุญองปะเสิด พะก็ยอยกเต้าคาถาดีสบเสกแล้วจึงหุดแจ่มเจ้านางน้อย นาดทะเลแพง ทั้งเส้าหุดบาท้าวอาชะไนพ้อมฟ้า แล้วจึงเอาดาบแก้วอาให้สั่งนาง เพื่อนี้เจ้าจงเสี้ยวช้อยท้าวอย่าชิวอาชะไนพ้อมเนอ เจ้าจึงผันตนพันช้อยบาทั้งม้าย่ากัวแกงทอนสายใจลูกมิ่งกูเอย ให้เจ้าพันผ่าม่วงนท้าวยากัวพ้อมเนอ อันว่าคันทันน้ำอาคมของพ้อมเฮง ถึง ช้างพ้อมฮ้อยเบ็งมันพ้อมแล้ว แสนว่าผียักษ์หายเหลือดินลันแผ่นก็ตามทอน

(กาละเกด, 197)

บทบาทของตัวละครเอกทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ทางด้านคุณธรรม ความสามารถในการรบ การมีอิทธิฤทธิ์อภินิหารเหนือมนุษย์ เป็นบทบาทที่สร้างความประทับใจให้กับผู้ฟังทุกเพศทุกวัย ผู้ฟังอาจรักและหลงใหลบทบาทของตัวละครเอก และเกลียดชังตัวละครฝ่ายร้าย ซึ่งล้วนเป็นส่วนหนึ่งของความบันเทิงใจทั้งสิ้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า กลุ่มชนไทพวนเป็นกลุ่มชนที่เคร่งครัดวัฒนธรรม มีค่านิยมและความเชื่อที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในสังคมมากมาย สิ่งเหล่านี้เหมือนกฎระเบียบ และข้อบังคับที่สมาชิกในสังคมยอมรับและยึดถือปฏิบัติร่วมกัน สภาพครอบครัวของสังคมไทพวนในอดีตเป็นครอบครัวที่มีหัวเดียวเมียเดียว สังคมไม่ยอมรับบุคคลที่มีเมียหลายคน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าวรรณกรรมนิทานไทพวนโดยเฉพาะนิทานชาดก ตัวละครเอกฝ่ายชายมักมีภรรยาหลายคนซึ่งขัดแย้งกับวัฒนธรรมของชาวไทพวน ได้แก่ เรื่องกาละเกด ท้าวกาละเกดมีภรรยา 5 คน คือ นางมะลิจันทร์ นางกินรี 3 คน และนางสาส์ เรื่องท้าวแบ้ ท้าวแบ้มีภรรยา 2 คน คือ นางทามา และนางคำหยาด เรื่องนางแดงอ่อน สุริยวงศ์มีภรรยา 3 คน คือ นางคำหยาด นางฟ้าเหล่า และลูกสาวยักษ์ เรื่องขุนทิง ขุนทิงมีภรรยา 3 คน คือ นางทิง นางทอง และนางชะนี ฯลฯ

ตัวละครเอกฝ่ายชายมีภรรยาหลายคน เป็นเรื่องที่ได้รับการนิยมนิยม และชื่นชอบในกลุ่มผู้ฟังที่เป็นผู้ชาย แต่การมีภรรยาหลายคนในครอบครัวเดียวกันเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมของชาวไทพวน ผู้ชายบางคนอาจมีความปรารถนาที่จะมีภรรยาหลายคนเช่นเดียวกับตัวละครเอกในวรรณกรรมนิทาน แต่ในทางปฏิบัติแล้วเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากเนื่องจากสภาพสังคม ชนบธรรมเนียมประเพณีเป็นกรอบบังคับไว้ ดังนั้นการได้ฟังเรื่องราวดังกล่าวจึงเป็นสิ่งทดแทนความต้องการได้ นิทานที่มีเรื่องราวดังกล่าวจึงนิยมเล่าและฟังกันมาก ดังทฤษฎีของ Freud ได้อธิบายระบบการแก้ไขความคับข้องใจของบุคคลไว้หลายแบบ คือ

ในการลดความเครียดนั้น เมื่อยังไม่มีวัตถุหรือวิถีทางที่จะลดความเครียดอย่างที่ต้องการได้ แรงกระตุ้นก็จะเปลี่ยนไปใช้วิถีทางอื่นที่สะดวกกว่าหรือมีพร้อมอยู่แล้ว แสดงว่าพลังงาน

ทางจิตมีคุณสมบัติที่แลกเปลี่ยนทดแทนกันได้ กระบวนการที่มีการหันเหจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่งนั้นเรียกว่า "การทดแทน" (Displacement)

(Sigmund Freud อ้างถึงในชลธิรา สัตยาวัฒนา 2513: 27)

ทานองเดียวกัน ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมนิทานไทยพจนก็มีบทบาทและสถานภาพที่แตกต่างกัน ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมนิทานบางเรื่องอยู่ในสถานภาพของเมียหลวง และตัวละครฝ่ายร้ายอยู่ในสถานภาพของเมียน้อย ตัวละครเอกฝ่ายหญิงบางเรื่องอยู่ในสถานภาพของเมียน้อย และตัวละครฝ่ายร้ายอยู่ในสถานภาพของเมียหลวง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงจึงอาจเป็นทั้ง เมียหลวงและเมียน้อย ดังนั้นบทบาทและสถานภาพที่ต่างกันของตัวละครทั้ง 2 ฝ่ายย่อมสร้างความบันเทิงใจ ความพึงพอใจให้กับผู้ฟังที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือในสภาพความเป็นจริงของสังคม ผู้ฟังที่เป็นผู้หญิงอาจอยู่ในสถานภาพเมียหลวงบ้าง เมียน้อยบ้าง ดังนั้นผู้ฟังแต่ละกลุ่มย่อมพึงพอใจบทบาทของตัวละครที่ตกอยู่ในสถานภาพเดียวกับตนเพราะต่างฝ่ายต่างก็ต้องการเป็นผู้ชนะและต้องการให้สังคมยอมรับสถานภาพของตน

การที่ตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณกรรมนิทานไทยพจน มีภรรยาได้หลายคนทั้ง ๆ ที่ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณีของตน จนเป็นต้นเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเมียหลวงกับเมียน้อย ในวรรณกรรมนิทานได้ให้เหตุผลไว้ว่า เป็นเรื่องของคู่สร้างคู่สมที่ได้สร้างกุศลผลบุญร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน ดังในเรื่อง กาละเกต ตอนกาละเกตจะลงมาจุติในเมืองมนุษย์นั้น พระอินทร์ได้ให้ลูกสาวซึ่งเป็นเนื้อคู่กัน ไปเกิดด้วยกันในโลกมนุษย์ 4 คน

คอมว่าพ่อสั่งท้าวเสายอมมือ เจ้าก็ฟังคำสั่งสอนพ่อตนโดยเจ้า บัดนี้พ่อก็เอาเมียให้บาดานพอ ๔ ไปฟ้าพ้อม บาท้าวอย่าวางพ้อเนอ จงให้ลงเมื่อสร้างเมืองคนที่ลุ่มพายัพขึ้น ท้าวจงอีกพุ่มหน้าเมียแก้วชู้คนพ้อเนอ คอมว่าพ่อสั่งแล้วท้าวเสายอมมือ

(กาละเกต, 13)

ในเรื่อง ท้าวแบ้ นางท้าวมาต้องยอมรับนางคำพาดซึ่งเป็นเมียน้อยไว้ในครอบครัวเดียวกัน เพราะเชื่อว่าได้สร้างบุญร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน

อันว่านางนาคโสมงามเสมอปากกันแล้ว ตังหากงามยิ่งย้อย ๒ เจ้าแบกกันนี้แล้ว ชาดก่อนก็ได้เป็นลูกเสดถีหลวงเนา เมืองपालานะสีอยู่กะเสมสุกสว่าง อันว่าทานน้อยเป็นลูกเมียหลวง นางคาพขาดเป็นลูกบายแห่งเสดถีบางนั้น ยามเมื่อสังคะเจ้าจำวัดสาเลยออกมาแล้ว เสดถีก็ตกแต่งำให้กันถินพ้อมทอดทาน ก็จึงทันลูกน้อยนางนาคทั้ง ๒ พากันมาแสวงสนยังผ้า อันว่า ๒ นางน้อยหยิบให้เสดถี ก็จึงทานทอดให้สังคะเจ้าหม่อม เวนเป็นแต่โกสณเจ้า ทั้ง ๒ นางนาคได้แสวงผ้ากันถินแก้แต่หลัง ชาดก่อนก็บาท้าวร่วมกันเจ้าเอย (ท้าวแบ้, 62)

1.1.4 ความบันเทิงใจและสุขใจจากการปิดเรื่องที่สมความปรารถนาของผู้ฟัง

การปิดเรื่องของวรรณกรรมนิทานเทพวน เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความบันเทิงใจและความสุขใจให้แก่ผู้ฟังถือว่าเป็นจุดสุดยอดของการดำเนินเรื่อง เพราะวรรณกรรมนิทานเทพวนส่วนใหญ่อุดเรื่องแบบมีความสุข ต้นร้ายปลายดีหลังจากที่ตัวละครเอกพ้นฝ่าอุปสรรคมาแล้วก็มักปิดเรื่องด้วยความสุข ความสมหวังในความรัก และได้ครองเมืองสืบราชสมบัติต่อไปดังในเรื่อง กาละเกด หลังจากที่ท้าวกาละเกด นางมะสีจันทร์ นางกินรีและนางสาสีผ่านอุปสรรคมากมายก็ได้ครองเมืองสืบราชสมบัติต่อกับบิดา

บัดนี้ยามตีแล้ว เชนบาสะเต็ดออก กับทั้งนางนาคทั้ง ๔ พามวน บัดนี้ลาซาเจ้าสุลวงตน พ่อก็จึงจูงแจ่มเจ้าบาน้อยไต่ชัว กับทั้งเทวีแก้วมะสีจันนางเอก แม่แจ่มเจ้าจูงน้อยไต่ชัว สองแจ่มเจ้าขึ้นไต่ชัวคา บิดตาทั้งมารดาพ้อมจูงน้อย อันว่ากินนะสีน้อยสาสีทั้ง ๔ นางนั้นสองพ่อเสี่ยวเข้าจูงไต่ชัวเงิน ท้าวก็เลื่อน ๆ ยายเดินไต่ชัวคา ทั้งนางงาม ๔ นาง มวนพ้อม

(กาละเกด, 284)

พระกั๊วางมอบบ้านเมืองให้ชูอัน ๗ ให้เจ้าทงอยู่ห้องเมืองใหญ่ณะคอนหลวงนี้เทิน อันว่าของทั้งมวนมอบบาทังสร้าง ผุงหมู่เสนาพ้อมพนเมืองทุกแห่ง พ่อก็วางให้บาท้าวท้าวตามเจ้าแต่งเตินพอแล้ว พ่อนี้แก้แก้แล้วชะลากานคู่ออนแสงแล้ว ไว้ให้หกแจ่มเจ้าอยู่ล้างสืบเมืองพอแล้ว คอมาว่าแล้วท้าวกาละเกดยอมมือโดยคาพ้องบ่ขึ้นได้

(กาละเกด, 286)

านเรื่องท้าวสีทน ท้าวสีทนต้องฟันฝ่าอุปสรรคมากมายแล้วยังต้อง
 แสดงความสามารถของตน เพื่อเป็นการพิสูจน์ความรักของตนให้พ่อตายอมรับ จึงจะได้นาง
 มโนราห์กลับเมือง

พ่อแม่ยอมให้เป็นัวเมียกัน ก็มีการเสียดายอีก ทายถึงจ้งได้ ตอนแรกเขาทายนัว
 มือ เอามือทั้งหลายหั้นสะ ทุกคนปอนออกหน้าต่าง บ่เห็นโตนะ มีลูกสาว 7 คน เขา
 ยืนมือออกไปให้ท้าวสีทนทาย ที่นี้พระอินทร์เป็นแมลงวันบินมาจับนัว จับถึกเข้าเฮ็ดพาข้าว
 อีก พาข้าว 7 พา ของนางมโนราห์พานึง เจ้าแมลงวันตอมอีก จึงได้เขาจึงยอมให้
 เป็นลูกเป็นเมีย

การดำเนินเรื่องโดยให้ตัวเอกต้องผจญความทุกข์ยากลำบากนี้สร้าง
 ความกดดันให้กับผู้ฟัง ผู้ฟังต่างก็ต้องการให้ตัวละครในอุดมคติของตนผ่านอุปสรรคไปโดยง่าย
 และพบกับความสุขโดยเร็ว เมื่อเนื้อเรื่องดำเนินมาถึงจุดสุดยอดของเรื่อง ตัวละครเอกพบกับ
 ความสุขสมความปรารถนา ความทุกข์ใจ และความกดดันของผู้ฟัง ก็ถูกปลดปล่อยไปจนหมดสิ้น
 และเกิดความสุข ประทับใจกับการปิดเรื่องที่สมความปรารถนาของตน

1.1.5 ความบันเทิงจากการฟังเรื่องราวเกี่ยวกับการละเล่นอันเป็นวัฒนธรรม
 ของกลุ่มตน

การละเล่นในรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทพวน
 โดยเฉพาะวรรณกรรมลายลักษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมในอดีต
 การละเล่นของชาวบ้านสะท้อนให้เห็นถึงความสงบร่มเย็นของบ้านเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับสภาพ
 สังคมไทพวนแท้ ๆ ในสมัยนั้น ซึ่งต้องประสบกับปัญหาทางการเมืองและการปกครองจาก
 รัฐบาลไทย เนื่องจากอยู่ในฐานะเชลยศึก ชาวไทพวนจึงถูกกักกันและถูกควบคุมให้อยู่ในเขตที่
 จำกัด นายศุภชัย แสงทอง (สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2536) กล่าวว่า "ผู้กาชยได้ย่าง
 ไปมาเต็มบ้านช่อง พื้นอวดเดชข้าเนอ นั้นเญ่ทอฏ กูยะได้ซิเลออย่ามาท้วง เขาผู้แพ้ต้องยอม
 ให้ บ่ทอนทวง ผุงสาวน้อยกะทงงามสาวอ่อนเห็นเห็นไปได้ดำนั้นเจือคนา " ความสงบสุข
 ของบ้านเมืองเป็นภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานไทพวน การละเล่นบางอย่างซึ่งเป็น

วัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่สามารถนำมาเล่นในงานเทศกาลต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของตนได้ ดังนั้น การได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับการละเล่นต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทาน จึงเป็นการระลึกถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และยังเป็น การทดแทนความรู้สึกบางส่วนที่ขาดหายไปจากวิถีชีวิตของตน

ขุนก็จาเขาหลิ่นชมจันยีน่วน บางฟองพ็อนกลางคนนั้นพัคลากัน ทั้งไทละบ่าพ็อมสาว
ละคอนพ็อนแอ่นยาบ ๆ เลื่อมละคอนพ็อนมายกัน ก็หากดูสนุกแท้เมืองสวัน

(จันทปัดชาติ, 88)

ก็หากมีเขนหนึ่งพ็อมมะหูลี่ ทั้งปีพาคค้องแคนโคขลุ่ยละบ่า ขุนก็จาเขาให้ขับลาทุกสิ่ง
สาวบ่าวพ็อมจาหลิ่นชูเชิงแท้แล้ว แต่นั้นม ๆ ก้องผูงสาวทั้งบ่าวขับอันอ้อยลาพ็อนาใส่กัน

(จันทปัดชาติ, 92)

น่าสังเกตว่าการละเล่นต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทาน เป็นการละเล่นที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทพวนกับวัฒนธรรมไทย สิ่งที่น่าสนใจถึงวัฒนธรรมไทพวน คือ การขับลา ซึ่งมีแคน โค เป็นดนตรีประกอบการเล่น การขับลาก็คือ หมอลำ ที่ลำเกี่ยวกับระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ดังข้อความข้างต้นที่กล่าวไว้ว่า "สาวทั้งบ่าวขับอันอ้อยลาพ็อนาใส่กัน" และสิ่งที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมไทย ได้แก่ ละคอน เขน หนึ่ง และละบ่า ซึ่งละบ่าก็คือ เพลงระบำของไทยที่มีเล่นในสมัยก่อน ดังข้อความข้างต้นว่า "ไทละบ่า" ทั้งวัฒนธรรมไทพวนและวัฒนธรรมไทยคือภาพสะท้อนสังคมในอดีต เมื่อยามบ้านเมืองสงบสุข มีเทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ ชาวไทยก็มักจะมีการละเล่นต่าง ๆ ตามวัฒนธรรมของตน และในขณะเดียวกัน ชาวไทพวนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทยก็มีการละเล่นงานรื่นเริงต่าง ๆ เช่นกัน ถึงแม้ว่าการละเล่นของไทพวน และของไทยจะมีเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชนชาติ แต่ก็มิบเทาทสำคัญในการสร้างความรื่นเริงสนุกสนานร่วมกันระหว่างชาวไทพวนและชาวไทย อันเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีของชาวไทพวนกับชาวไทยที่มีวิถีชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกัน

การละเล่นบางอย่างเป็นการแสดงความสามารถเฉพาะตน เช่น การเลียนแบบพฤติกรรมของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ผู้ฟังฟังแล้วย่อมเกิดความสุขสนานตื่นเต้น และเป็นตอนที่เรียกเสียงหัวเราะจากผู้ฟังได้เช่นกัน ดังในเรื่องกาละเกด กล่าวว่า

ตานึงดูแจ่มเจ้าพะนางน้อยอยู่หอ ตานึงดูเขาลิ้นมะตูส้อยยออื่น บางพ่องหลิ่นลาฟ้อนไต่
หนึ่ง บางพ่องทกคะเมนเดินเอามือเดินย่าง บางพ่องหลิ่นงูเกี่ยวกอดคอ บางพ่องท้าว
ให้เป็นเสื่อเดินไต่ เสื่อก็อ้าปากอ้องคนย่านผายหนี บางพ่องท้าวเป็นช่างางอนชวานโตรง
ก็มี บางพ่องตบแผ่นผาเป็นอุ้งเวินบน บางพ่องท้าวท้าวให้เป็นหมูเดินเล่นก็มี บางพ่องท้าวเป็น
แมวไล่หนูกุมคั้น บางพ่องท้าวเป็นเม่นเป็นเห็นเดินไต่ก็มี บางพ่องท้าวท้าวให้เป็นเลนตัวใหญ่
ก็มี บางพ่องท้าวเป็นหมาไล่เล่นชบเคี้ยว บางพ่องเอาตีนคืบเกาะทูปอมปอมพื้น บางพ่อง
จกปากเอาไล่แกว่งตึง

(กาละเกด, 33)

การละเล่นบางชนิดแสดงให้เห็นถึงการมีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ และ
การใช้เวทมนตร์คาถาของผู้เล่น ผู้ฟังฟังแล้วเกิดความตื่นเต้น สนุกสนานเพราะเป็นการละเล่น
ที่แสดงอิทธิฤทธิ์เหนือมนุษย์

บางพ่องบายเอาเสื่อคาคิงสบเสกเกิดเป็นแหลวนกอุ้งบินผายเวินบน บางพ่องฮวายมน
ให้เป็นนุชคบคาบไปไล่เกี่ยวสาวอ้องมีนั้น คาวเดียวแล้วหายเสียสูญเปลา ท้าวทักบอกให้
เขาลิ้นชูเชิง เขาฮวายมนนำท้าวเป็นเต่าเดียวละคาคลันเต็มพื้นขวางสนาน บางพ่องมน
เป็นช่างเป็นควายคนชี่ก็มี บางพ่องมนท่อนไม้เป็นนากนาโคมี ๗ หัว สูงเอื้องหงอนช้องช่อ

(กาละเกด, 279)

การละเล่นที่เลียนแบบพฤติกรรมสัตว์ การใช้คาถาอาคม และการ
แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ได้หมดไปจากวิถีชีวิตของชาวไทพวนแล้ว วิทยาการท่านหนึ่งกล่าวว่า
"ในสมัยก่อนเขามีการเล่นกันจริง ๆ คนในสมัยก่อนเก่งคาถาอาคม แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้วคน
เก่ง ๆ ตายหมดแล้ว" (นายสุรินทร์ สะเภทอง, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2358) ภาพ

สะท้อนการละเล่นที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทาน จึงสร้างความบันเทิงให้แก่กลุ่มผู้ฟังที่ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการใช้คาถาอาคม และอภินิหารอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทย

1.2 ความบันเทิงใจในมุขตลกของวรรณกรรมนิทานไทย

ความตลก หรืออารมณ์ขัน (humor) เป็นความรู้สึกทางอารมณ์ของมนุษย์และเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง ซึ่งจะปรากฏให้ผู้อื่นเห็นด้วยการยิ้มและการหัวเราะ ในปลายศตวรรษที่ 19 อริสโตเติล ให้ข้อสังเกตความตลกไว้อย่างสั้น ๆ ว่า

คอมิดี เป็นการเลียนแบบลักษณะนิสัยที่เลว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความสุขทุกชนิดไปเสียทั้งหมด แต่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกับสิ่งที่น่าขันเท่านั้นในฐานะสาขาหนึ่งของความตลกหรือความวิปริต ดังนั้นอาจให้นิยามสิ่งนี้ได้ว่าเป็นความผิดหรือความวิปริตในลักษณะที่ไม่ทำให้เกิดความทุกข์หรือความพินาศ ตัวอย่างเช่น บทหน้าที่ชวนขันอาจน่าเกลียดและปิดเบี้ยวในบางครั้ง แต่ไม่ถึงกับทำให้เกิดความทุกข์

(อริสโตเติล อ้างถึงในสุธา ศาสตร์ 2526: 6)

ในหนังสือ Joke and Their Relations to the Unconscious(1905) Freud ให้ความเห็นเกี่ยวกับความขบขันว่า

ความขบขันเกิดจากความดูหมิ่นความบกพร่องของผู้อื่น แต่ตัวผู้เสียหาย เช่น ได้รับความยุติธรรม ความทุกข์และอื่น ๆ อาจได้รับความพอใจจากอารมณ์ขัน (humorous Pleasure) ในขณะที่บุคคลซึ่งไม่เกี่ยวข้องหัวเราะด้วยความพอใจจากสิ่งตลก (comic Pleasure) พรอยด์อธิบายว่า ความพอใจอย่างแรกเกิดจากการปลดปล่อยจากสภาพจิตใจซึ่งไม่ได้เกิดขึ้น คือเกิดจากการประหยัดในการใช้พลังงานต่ออารมณ์

(Sigmund Freud อ้างถึงในสุธา ศาสตร์ 2526: 9)

นักวรรณคดีไทยได้พยายามให้คำจำกัดความ อธิบายความหมายและจัดประเภทของอารมณ์ขันไว้เช่นกัน เช่น เบื้อง ๗ นคร (2514:139-140) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับอารมณ์

ขันและวรรณกรรมแนวขันขันไว้ว่า "ฮิวเมอร์"(Humor) แปลว่า ขนหัว ขบขันนำหัวเราะ เรา เคยใช้ในภาษาไทยว่า"หุสคดี" หุสแปลว่า ขบขัน ขนหัว เรื่องทานองฮิวเมอร์ก็คือเรื่องที่ชวน ยิ้มแย้ม ชวนให้ขบขัน แต่หุสคดีที่ยกย่องกันว่าเป็นเรื่องที่ดีนั้นต้องมีความมุ่งหมายยิ่งกว่าชวนหัว ธรรมดา คือ ต้องมีความคมขำ ชวนคิด ผู้เขียนเรื่องฮิวเมอร์ย่อมแลเห็นแง่ขันในคำพูด กิริยา ท่าทาง การแต่งกายตลอดจนความเป็นอยู่ของคน หัวใจของเรื่องหุสคดีอยู่ที่การวางโครงเรื่อง ให้ตัวละครอยู่ในฐานะลำบากสิ้นไม่เข้าคายไม่ออก หรือสร้างลักษณะตัวละครที่ตลก

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2528: 82) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับอารมณ์ขันไว้ว่า อารมณ์ขัน คือ คุณสมบัติประการหนึ่งในวรรณคดีซึ่งเป็นเครื่องผ่อนคลายความเครียดอารมณ์ และ สร้างความบันเทิงได้ดียิ่ง คำว่าอารมณ์ขันในทางวรรณคดี หมายถึงอารมณ์ที่ทำให้มนุษย์มีความสุข สนุกสนานหรือทำให้ยิ้มหรือหัวเราะได้อย่างร่าเริง ในการแต่งวรรณคดีอารมณ์ขันจะมีปรากฏใน การใช้ถ้อยคำในสภาพการณตามเนื้อเรื่อง ในลักษณะตัวละครหรือในพฤติกรรมของตัวละครนั้น ๆ

ในศาสตร์ทางคติชนวิทยา ความตลกที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของนิทาน ดร.กึ่งแก้ว อัทธการ(2519: 35-36) ให้คำอธิบายไว้ว่า มุขตลกเป็นทางออกของมนุษย์อย่าง หนึ่ง เป็นวิธีการที่มนุษย์ระบายความกดดันและความคิดอ่านต่าง ๆ ที่ชุกชอน การมองโลก การ ตีความและระบบเหตุผลของแต่ละบุคคล อาจมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวไม่ตรงกับสมมติบัญญัติของ สังคมเลยก็ได้ ครั้นจะนำออกมาใช้ในชีวิตประจำวันกับเพื่อนฝูงก็ไม่สู้สะดวกนัก เพราะไม่รู้วัย ของกันและกัน ฉะนั้นจึงมีการระเบิดหรือระบายไปในรูปเรื่องเล่า จะใช้จินตนาการให้เพื่อง อย่างไรก็ไม่มีใครถือสา เพราะในบรรยากาศเช่นนั้น ทั้งผู้เล่าผู้ฟังตกลงกันโดยปริยายที่จะไม่ ชักไซร์ใส่เสียงเอาข้อเท็จจริง จุดประสงค์มีอยู่ว่าถ้าใครเล่าเรื่องตัดกับความเป็นจริงได้มาก เท่าไร ความขบขันก็ยิ่งจะมีได้มากเท่านั้น

จากการให้คำอธิบายเกี่ยวกับความตลกของนักวิชาการหลายท่าน พอสรุปได้ ว่าความตลกเกิดจากพฤติกรรม คำพูด และการประพจน์ปฏิบัติตนที่ผิดไปจากความเป็นจริงและ มาตรฐานของสังคมของตัวละคร ผู้พบเห็นจึงเกิดอารมณ์ขันซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และการ แสดงอารมณ์ขันเป็นการระบายความเก็บกดทางหนึ่งของมนุษย์อีกด้วย

จากการรวบรวมวรรณกรรมนิทานไทพวน พบว่าวรรณกรรมนิทานประเภทมุขตลกมีมากกว่าประเภทอื่น ๆ รวบรวมได้ 45 สำนวน นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีมุขตลกแทรกอยู่ในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ทั้ง 3 เรื่อง ผู้วิจัยได้แบ่งวรรณกรรมนิทานมุขตลกไทพวนออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.2.1 วรรณกรรมนิทานมุขตลกหยาบโหลน

วรรณกรรมนิทานไทพวน ประเภทมุขตลกหยาบโหลนของกลุ่มชนไทพวนส่วนมากมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเรื่องเพศ ตัวละครในวรรณกรรมนิทานมุขตลกส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ สามเณร และบุคคล ซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน และเป็นเครือญาติกันโดยการแต่งงาน ไม่ใช้โดยสายโลหิต ได้แก่ พ่อตา แม่ยาย พี่เขย และน้องเมีย

1.2.1.1 วรรณกรรมนิทานมุขตลกหยาบโหลนเกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร

กลุ่มชนไทพวนนับถือศาสนาพุทธ เช่นเดียวกับคนไทยและมีความผูกพันและยึดมั่นในพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น พระสงฆ์ สามเณร เป็นบุคคลที่ชาวไทพวนบูชากราบไหว้ ตามระเบียบสังคมแล้วพระสงฆ์ สามเณรเป็นผู้ที่ไม่ข้องเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยเด็ดขาด เพราะมีศีลเป็นข้อห้ามทั้งกาย วาจา และใจ ชาวไทพวนทราบกันดีอยู่แล้วว่าพระสงฆ์ สามเณร จะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด การนำเรื่องราวเกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร ที่ประพฤติผิดไปจากเกณฑ์มาตรฐานของสังคมมาแล้ว จะสร้างความตลกขบขันให้แก่ผู้ฟังเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นการผ่อนคลายความเครียด ทานองเดียวกันวิถีชีวิตของกลุ่มชนไทพวนต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีอยู่ตลอดเวลาย่อมมีความกดดันและความคับข้องใจอยู่บ้าง วรรณกรรมนิทานมุขตลกจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยผ่อนคลายอารมณ์และความเครียดทางหนึ่ง การเล่าเรื่องเกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณร ให้ผิดแผกและเบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริงมากเท่าไร ก็ยิ่งสร้างความตลกขบขันได้มากเท่านั้น ดังใน เรื่องตาเถนกับยายซี ยายซีพินันท์กับลูกศิษย์วัดว่า อวัยวะเพศของ

ตนอยู่ข้างหน้าหรือข้างหลัง เพื่อหลอกเอากับข้าวของตาเถนไปกิน ลูกศิษย์วัดก็แพ้ทุกครั้ง
ตาเถนจับได้แล้วแกล้งยายซี ซึ่งเป็นมุขตลกทางเพศ

ยายซีกับผู้เฒ่าจะล้นกัน อันมิ่งว่าที่กู่อยู่ข้างหน้าหรือข้างหลัง เพราะตาเถนบอกว่ามันอยู่
ข้างหน้าเด้อ อยู่ข้างหน้าละกองกันอยู่ข้างหลัง ตาเถนจับเอาได้ซัดซะ นี่หลอกเด็ก
ลวงเด็ก หลอกเด็ก ลวงเด็ก ว่าจนจะสำเร็จบัดที่จะสำเร็จ เด็กกรี๊ดกร๊าด เด็ก ยายซี
ตั้งแต่นั้นเช็ดไปปะล้นกับผู้เฒ่าชกเพื่อ

สภาพสังคมในอดีต วัดเป็นแหล่งที่ทำให้การศึกษาแก่ชาว
บ้านและเด็ก ๆ ทั่วไป ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมส่งเด็กไปเป็นลูกศิษย์วัดเพื่อจะได้มีโอกาสเรียน
หนังสือ ตลอดจนได้รับการอบรมให้เป็นผู้มีกิริยามารยาท และสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่ดีของ
สังคมต่อไป ศิษย์วัดจัดเป็นกลุ่มผู้เฒ่าอาวุโสที่สุดในวัด และเป็นคนธรรมดามาไม่ชนักบวช
ชาวบ้านจึงนิยมเล่าถึงศิษย์วัดในทานเองตลกอยู่เสมอ ๆ มีทั้งตลกหยาบโหล่น และไม่หยาบโหล่น
แต่มีกามาไม่ชตัวเอกของเรื่อง

1.2.1.2 วรรณกรรมนิทานมุขตลกหยาบโหล่นเกี่ยวกับบุคคลทั่วไป

วรรณกรรมนิทานมุขตลกหยาบโหล่นที่เกี่ยวกับบุคคลทั่วไป
ส่วนใหญ่มักเป็นมุขตลกทางเพศ ระหว่างสามีกับภรรยา แม่ยายกับลูกเขย พี่เขยกับน้องเมีย ซึ่ง
เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันจัดเป็นเครือญาติโดยการแต่งงาน และมุขตลกทางเพศเกี่ยวกับ
พฤติกรรมทางเพศของคนแก่ แม่หม้าย เด็กวัยรุ่น เป็นต้น

สภาพสังคมและโครงสร้างทางสังคมของครอบครัวไทพวน
ส่วนใหญ่มักประกอบด้วย พ่อ แม่ ตา ยาย หรือปู่ ย่า และลูกหลาน ซึ่งอยู่รวมกันบ้านหลัง
เดียวกันคล้ายครอบครัวขยาย (extended family) แต่มิได้มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแนบแน่น
เช่น ครอบครัวชาวจีน (ปราณี วงษ์เทศ 2525: 171-172) เนื่องจากสังคมไทพวนเป็นสังคม

เกษตรกรรมหลังจากแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านของฝ่ายหญิง เพื่อเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัวฝ่ายหญิง แต่มาได้อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวเดียวกันตลอดไป เมื่อมีลูกก็จะแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน หรือในกรณีที่บ้านนั้น ๆ มีลูกสาวหลายคน ผู้ที่แต่งงานคนแรกหรือเขยใหญ่จะต้องอยู่กับครอบครัวของพ่อตาแม่ยาย เป็นแรงงานและเรียนรู้สภาพชีวิตของครอบครัว โดยจะได้รับคำแนะนำจากพ่อตาแม่ยายอย่างใกล้ชิด จนกว่าน้องเมียคนต่อไปจะแต่งงาน เขยใหญ่ก็จะแยกครอบครัวออกไป เขยรองก็มารับหน้าที่ต่าง ๆ ต่อจากพี่เขยใหญ่ จนกระทั่งน้องคนสุดท้ายและเขยเล็กจะมารับช่วงต่อจากเขยรองและจะเป็นผู้รับเลี้ยงพ่อตาแม่ยายและรับมรดกส่วนที่เหลือจากการแบ่งให้กับลูก ๆ ทุกคน

การที่ฝ่ายชายต้องมาอยู่บ้านของฝ่ายหญิงหลังจากแต่งงานแล้ว ผู้ชายหรือลูกเขยจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวใหม่ ซึ่งประกอบด้วย พ่อตา แม่ยาย และน้องเมีย และยังคงปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีและความเชื่อมากมาย เช่น "ส้วม" คือ ห้องด้านในสุดของตัวเรือนเป็นห้องเก็บของสำคัญ และเชื่อว่าเป็นที่อยู่อาศัยของผีบรรพบุรุษ ผีพ่อเลี้ยง ผู้ที่เป็นลูกเขยไม่มีสิทธิ์เข้าไปในห้องนั้น หากเผลอต้องละเมิดกฎข้อบังคับของบ้าน ก็ต้องมีการขอสมานด้วยดอกไม้ธูปเทียนตามประเพณี

ผู้ชายหรือลูกเขยถือว่าเป็นแรงงานสำคัญของบ้านจะต้องตรากตรำงานหนัก แล้วยังต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพ่อตาแม่ยาย จะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีที่สังคมกำหนดอีกมากมาย ตลอดจนการถือเคร่งครัดในเรื่องเพศ นายศุภชัย แสงทอง (2536) กล่าวว่า "หญิงลูเออะแล้ว ผัวเป็นผู้เฝ้าปรนนิบัติเมียปยอมห่าง ผัวเมียนั้นเออะไฟเหม่อ ๆ นอนฮ่วมกันบ่ได้ ปีหนึ่งเต็ม ๆ แสนทรมาณกาย ไบรามาต้องอีกฮึดคงตามนั้น" ตามขนบธรรมเนียมของไทยวน เมื่อภรรยาคลอดลูกแล้วห้ามร่วมหลับนอนกับสามีเป็นเวลา 1 ปี หลังจากนั้นจึงร่วมหลับนอนกันได้ เมื่อสภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นกรอบข้อบังคับสำหรับการปฏิบัติตน ย่อมส่งผลต่อจิตใจของสมาชิกในสังคม ความต้องการบางอย่างไม่สามารถแสดงออกในทางพฤติกรรมได้ จึงเกิดความเก็บกดทางอารมณ์ทางเพศ และความคับข้องใจ สิ่งเหล่านี้จึงถูกระบายออกมาในรูปของนิทานตลกทางเพศ ได้แก่ มุขตลกทางเพศระหว่างลูกเขยกับแม่ยาย พี่เขยกับน้องเมีย ซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันทั้งสิ้น

และเป็นเรื่องที่สามารถสร้างความตลกขบขันให้แก่ผู้ฟังและผู้เล่าเป็นอย่างมาก เป็นความตลกที่ยอมรับร่วมกันในสังคมเป็นการระบายความเจ็บปวดทางเพศ ซึ่งไม่สามารถแสดงออกในทางปฏิบัติได้ วรรณกรรมนิทานมุขตลกจึงเป็นสิ่งที่ทดแทน และมีบทบาทสำคัญในการระบายความต้องการจากจิตใต้สำนึก

งานทัศนะของฟรอยด์ นักจิตวิทยาเชื่อว่า มนุษย์มีสัญชาตญาณทางเพศเหมือนกัน แต่การแสดงออกของพฤติกรรมทางเพศแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม กีเลสตัดทอนคือสัญชาตญาณทางเพศ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของมนุษย์ จะถูกระงับด้วยความคิด เหตุผล และขนบธรรมเนียมประเพณี การต่อสู้กันอย่างรุนแรงภายในจิตใจจึงทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความคับข้องใจ (Frustration) และการเก็บกด (Repression) และฟรอยด์ได้กำหนดทฤษฎีว่าด้วยการแก้ไขความคับข้องใจ และการลดความเครียดไว้ว่า เมื่อยังไม่มีวัตถุหรือวิถีทางที่จะลดความเครียดอย่างที่ต้องการได้ แรงกระตุ้นก็เปลี่ยนไปใช้วิถีทางอื่นที่สะดวกกว่าหรือมีความพร้อมอยู่แล้ว แสดงว่าพลังงานทางจิตมีคุณสมบัติที่แลกเปลี่ยนทดแทนกันได้ กระบวนการที่มีการหันเหจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่งนั้น เรียกว่า "การทดแทน" (Sigmund Freud อ้างถึงในชลธิรา สัตยาวัฒนา 2513: 27)

ดังนั้น วรรณกรรมนิทานมุขตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศของไทยพจนจึงเป็นสิ่งทดแทนและมีบทบาทในการระบายความเจ็บปวดทางเพศ และความคับข้องใจอันเนื่องมาจากสภาพสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของไทยพจน ดังในเรื่อง พ่อตากับลูกเขย พ่อตาก็เกิดความหวาดระแวงสงสัยในพฤติกรรมของลูกเขยกับเมียของตน ว่ามีความสัมพันธ์ทางเพศกัน จึงเกิดความไม่พอใจ ส่วนลูกเขยก็คอยแกล้งพ่อตายุ่งตลอดเวลา และเมียของตนหรือแม่ยายก็เข้าข้างลูกเขย

ลูกเขยกับแม่นายเป็นกันนี้ พ่อตาก็จึงบักินข้าวลูกเขย เคียดสาใส่ลูกเขย...ลูกเขยแกล้งลูกเขยเห็ดว่าเห็ดพ่อตานั้น เมียนั้นก็บ่บอกโต บักักฝัวนี้อยากได้ลูกเขย แม่เผ่านั้นนะอยากได้ลูกเขย มันขี้ถิ่มผู้เผ่า

านเรื่องพี่ชายกับน้องเมีย มี 3 ส่วนน ทุกส่วนน

เป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องเพศระหว่างพี่ชายกับน้องเมีย

อี้น้อยมันนอนหลับ หอยมันเข้าที่เบ็ด ที่นี้เฮ็ดจั่งได้ละช็อก ไข่ที่ติดก็บอกว่า ต้องไปหา คนโคยขอเกาะออกจั่งช็อก ที่นี้ก็เฮ้ มันเฝื่อนโคยขอ ไข่ที่ติดลูกเขยก็ทำเอาเชือกมา ลั้งลั้งค้วทำทำหังอ ๆ แม่ยายก็เห็น ไข่..บักทิดโคยขอก็บ่บอก ไป ๆ เข้าในเฮือน มัน เอาหอยพกลใส่กระเป๋าไปด้วย พอทาน้องเมียบ่เอาหอยสว่างลงงาได้ถุน แล้วแม่ยายก็ใส่ เอาไม้ทุบหอย เอ้า..เข้าที่ลูกกู เข้าที่ลูกกู

นอกจากวรรณกรรมนิทานมุขตลกทางเพศ ที่เกี่ยวกับแม่ยายกับลูกเขย พี่ชายกับน้องเมีย ยังมีนิทานมุขตลกเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศเกี่ยวกับสามีภรรยา คนแก่ และแม่หม้าย ดังในเรื่องเมียเพื่อน สามีให้เพื่อนยืมสิ่ว เพื่อนก็ไปหลอกเมียว่าสามี ให้ออมตนเสีย เมียบ่หลงเชื่อจั่งเสียตัวให้กับเพื่อนของสามีตน

ผัวเมียละเฮ็ดนากัน เฒ่าหนึ่งมายืมสิ่ว...ผัวก็บอกเฒ่านั้นไปเอาสิ่วที่บ้าน เฒ่านั้นก็บอก เมียของเพื่อนว่า ช้อยขอยืมสิ่ว ก่อนขอยืมขอซี้ที่นี้จั่ง ช้อยบอกผัวเจ้าแล้ว บ่เชื่อฮ้องถามคูซี้ เฒ่าก็ฮ้องาสผัว เเท่อบน่า ผัวละว่าให้มันชะ มันละเอาเมียเตชะ

วรรณกรรมนิทานมุขตลกบางเรื่องมีการล้อเลียนพฤติกรรม ทางเพศของคนแก่ โดยปกติแล้วคนแก่หรือผู้สูงอายุจะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคล ทั่วไป เป็นผู้เคร่งครัดในขนบธรรมเนียม และประเพณี และเข้าวัดถือศีลฟังธรรมเป็นกิจวัตร การนำเรื่องราวเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของคนแก่มาเล่าเป็นเรื่องตลก ยิ่งเล่าบิดเบือนไป จากความเป็นจริง หรือขัดกับบุคลิกภาพทางกายภาพเท่าไร ก็ยิ่งสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ฟังมาก เท่านั้น น่าสังเกตว่าคนแก่ แม่หม้าย เด็กรุ่น มักอยู่ในสถานภาพคล้ายกับนักบวช คือ สังคมถือ ว่าต้องระมัดระวังในเรื่องเพศ ฉะนั้น มุขตลกทางเพศจึงมักมีตัวละครเป็นบุคคลเหล่านี้ หรือ มิฉะนั้นก็เป็นคนต่างถิ่น ต่างชาติพันธุ์ ดังในเรื่องเจ๊กชายหมู ยายคนหนึ่งยอมเสียตัวให้กับเจ๊ก ชายหมูเพื่อแลกกับเนื้อหมู

ที่นี่เจ็กก็มองเห็นวัป ๆ แวม ๆ เจ็กก็บอกว่าให้อ้วเอาไฉนี้ที่มได้มัย และจะให้หมู
แถบนี้เลย ยายนันก็ยอม เจ็กก็เลยเอาที่ม ก็ชยับ ๆ แล้วก็หยุด ยายนันก็จะรีบกลัว
คนมาเห็น ให้อ้วรีบไปจะได้เอาหมู ที่นี่เจ็กก็ทำต่อแล้วหยุดอีก มันเหนื่อยบ่เสร็จสักที
ที่นี้ยายก็เลยรำคาญแฉ และก็กลัวคนมาเห็น เลยไล่เจ็ก บ่เอา ๆ แล้ว ซ้อยบ่เอาแล้ว
เอาหมูแค้นไป ซ้ำตายบักเวรเอ้ย

ในเรื่องปูเลี้ยงหลาน เป็นเรื่องล้อเลียนพฤติกรรม
ทางเพศของปูและย่าที่เลี้ยงหลาน ปูเอาอวัยวะเพศของตนให้หลานเล่น หลานก็ชอบใจหัวเราะ
ยายเห็นเข้าก็ต่อว่าปู แล้วเอาหลานไปเลี้ยงเอง หลานร้องไห้ ทำอย่างไรก็ไม่หยุด เลย
เอาอวัยวะเพศของตนให้หลานดู หลานเห็นเกิดความกลัวยิ่งร้องไห้หนักขึ้น

ปูเลี้ยงหลาน หลานหัวแสบ ๆ ย่าจึงไปเบิ่ง เอ็ดจ้งได้น้อจ้งหัวแสบหลาน ปูละเอาโคย
มาให้หลานเบิ่ง ดก(กระดก)ขึ้นมาละหัวแสบ ๆ ดกขึ้นมาละหัวแสบ ๆ ย่าไปเห็นละว่าอย่า
เอ็ดเดื่อ ที่นี่เอาหลานมาอยู่น่า เอาหลานบ่อยู่ ละเอาของโตให้หลานเบิ่งนา แฉง
จายวายหลานเห็นละย่านให้ ใฮ้อยให้าหญ่ บ่เป็นทานะสู้ของปูได้นะ ดกขึ้นมาละ หัวแสบ ๆ

วรรณกรรมนิทานมุขตลกทางเพศเป็นเรื่องที่นิยมเล่ากัน
เพื่อสร้างความตลกขบขันในกลุ่มผู้ฟังทุกเพศทุกวัยเป็นการสร้างความบันเทิงใจ ผ่อนคลายความ
เหน็ดเหนื่อยในขณะทำงานและยังเป็นการระบายความแสบกตและความคับข้องใจของผู้เล่าและ
ผู้ฟังทางหนึ่งด้วย วรรณกรรมนิทานมุขตลกทางเพศ ส่วนมากจะเล่าสืบต่อกันมาเป็นวรรณกรรม
มุขปาฐะมากกว่าการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะเป็นเรื่องราวที่หยาบโหลน ไม่เหมาะ
ที่จะนำมาเขียนไว้ให้ผู้อื่นอ่าน แต่จากการรวบรวมและศึกษาวรรณกรรมนิทานไทพวนพบว่ามีการ
บันทึกมุขตลกทั้งหยาบโหลน และไม่หยาบโหลนไว้ในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ทั้ง 3 เรื่อง คือ
เรื่องกาละเกด ท้าวแบ้ และจันทน์ปัดชาติ ทางด้านวัฒนธรรมแล้ววรรณกรรมนิทานลายลักษณ์มี
บทบาทสำคัญต่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทพวนโดยตรง ผู้อ่านวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์
มีทั้งฆราวาสและพระสงฆ์ วรรณกรรมนิทานทั้ง 3 เรื่อง มีเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน ตื่นเต้น และ
ตลกเศร้า บางครั้งสร้างความกตสันให้กับผู้ฟังเช่นกัน การแทรกมุขตลกไว้ในวรรณกรรมนิทาน

ลายลักษณ์ แทรกไว้เพื่อเป็นการระบายความเครียดของผู้ฟัง อีกทั้งทำให้ผู้ฟังไม่รู้สึกรำคาญเบื่อหน่าย และง่วงนอน การที่พระสงฆ์อ่านเรื่องราวที่เป็นมุขตลกหยาบโหลนเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม แต่การอ่านวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ซึ่งชาวไทพวนเชื่อว่าเป็นนิทานชาดก เป็นเรื่องเกี่ยวกับ พระโพธิสัตว์ และยิ่งเชื่ออีกว่าเป็นเรื่องจริง พระโพธิสัตว์เองก็ดำเนินวิถีชีวิตไม่แตกต่างกับสามัญชนทั่วไป มุขตลกต่าง ๆ ที่แทรกในวรรณกรรมลายลักษณ์ก็เป็นบริบททางสังคมในเนื้อเรื่อง พระสงฆ์จึงอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับมุขตลกได้ เป็นสิ่งที่ชาวไทพวนและสังคมยอมรับร่วมกัน มุขตลกที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ ส่วนมากเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ของหนุ่ม สาว คนแก่ พฤติกรรมของคนพิการและผู้ประพฤติปฏิบัติตนเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม ดังในเรื่องกาละเกต ตอนที่กาละเกต นางมะลิจันทร์ นางกินรี และนางสาส์ขึ้น ยนต์เข้าเมือง มีชาวบ้านแตกตื่นมาดูกันมากมาย และมีพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งที่หยาบโหลนและไม่หยาบโหลน ซึ่งสร้างความตลกขบขันให้กับผู้ฟังโดยทั่วไป

บัดนี้มาจักก้าวเถิงเขาไปเยี่ยมดู คนอันต่างบางพอง เต็นคะโยงขึ้นล้ำดู บางพองอุ้มมัดกันลิงล้ำ บางพองขึ้นตันก้วยหักม้วนมนมื่น บางพองขึ้นทุงไซลิงล้ำก็มี บางพองจับบีบคั้นนมหลิ่นแหลกเหลว บางพองคั้นนมยานแม่ลูกอ่อน บางพองหลงจูบแก้มยาย ถ้าก็ว่าสาว บางพองยังลาจับเกี่ยวสาวเชิงชู บางพองยังลาพ้อนนาแคนเยะแยง บางพองขึ้นสู่ห้องของต๋อนแห่งตน ก็บ่เห็นสิ่งแท้เขากินบัดชอด ยังแต่บุงเป่าตั้งของคำบ่มีแท้เนื้อ ใอันไฉนผู้กินของข้าวพอยบัดชอด เสียตายเดไปว่าดูบ่ไปเบิ่งแท้ของคำก็บ่เสียดอกนา ูกก็ไปเบิ่งนั้นบ่ผู้แห่งทางใดดอกนา พอแต่เอาเนาไปส่งชงตึงคั้น ोनือถูกก็เสียทั้งสิ่งทั้งที่ข้าจุมอืดเด... สาวสาวฟาวสิ่มชะไบหม่ทอ มันก็บับเล่นฟาวไบแท้แต่ได้ แต่ันผูงชายทั้งเฮ้นาชีสวา มันก็สวาดผู้ชะงุมหน้า เบิ่งคินคิง ก็จึงเห็นนมตั้งโจนโกแปนเปลา ลือผ้าสังตุ้มก็บ่มี มันก็บีนอายหน้าเอาแขนตุ้มทอ เมื่อจักคินสู่ห้องยังข้าดูยาก มันก็ผ่นตนเข้าผูงยังบังหมู่

(กาละเกต, 280-283)

ในเรื่องท้าวแบ้ ท้าวแบ้กลับเข้าเมืองหลังจากที่ถูกนางไฉ่เอี้ยลักขงวิเศษไปหมด พระอินทร์ลงมาบอกทางกลับบ้าน และบอกให้ท้าวแบ้กินผลไม้ชนิดหนึ่งซึ่งทำให้มีรูปร่างงดงามกว่าเดิม จนทำให้ชาวบ้านชาวเมืองแตกตื่นในความงดงามของท้าวแบ้จนลืมนิ้ว ซึ่งเป็นตอนที่แทรกมุขตลกเพื่อสร้างความตลกขบขันให้แก่ผู้ฟัง

เขาก็ว่าพะบาดท้าวโสมงามกว่าเก่า ได้มะนุคโลกนี้สื่อท้าวผู้เดียวแท้แล้ว ลางคนตาบอดเบื่องบ่เห็นสูงงมวงวาตีนตาต่อแสนชุนกอไม้ ลางคนหมยานเท่าลงถึงห้องอ่อน ยังเส่าบบปวงเดินมาที่หอชิตางแท้แล้ว ลางคนฟาวโตนเฮือนขึ้นชาดไปแล้ว ขึ้นก็เกาะแยกคันไคไว้ชาดผงแท้แล้ว เขาก็แซว ๆ ท้วงเห็นเต่าหลังขนชุยชายชนไฟฐุแปนไว้ ลางคนชมกอดแก้วผ้าขวันนอนอยู่ก็ดี ผัวก็ชุกงอนคันเมียแก้วจากคิง ผัวก็ฟัง ๆ เสียงดำเมียในห้องมิงหากมาพอกพันเหลือสนยาเห็นเท่านั้น อันว่าเวียกบ่แล้วมิงชิตไปสิ่งนี้เด มันก็จาเสียงาสดำเมียทั้งบ้อย ลางสาวฟาวโตนเฮือนทั้งแสนก็มี ขึ้นก็เกาะเกี่ยวไว้คันไคพันก็เส่าดึงแท้แล้ว มันก็เซงเซฟาวโตนไปกันชี่ทั้งก็มี มันก็บบขึ้นขึ้นมาเกี่ยวผูกแอว เขาก็แซว ๆ ท้วงทั้งหลายหัวสนั้น เขาก็มาฮักแม่ฮ้างเดน้อยมีสังขิดุมห้อมมีแต่หมอย ๓ ๔ เส้น ก็พอคุ้มแต่คนอนเท่านั้น ผูกหมูลังคะเจ้าทงสูคนทาที่ดี ยังเส่าโตนบองเอี่ยมขาดคนลากไปหั้นแล้ว ผูกสามมะเนนน้อยชิงกันฟาวแสนผ้าคุมเกาะแยกชองตาฮัวชาดผอ ยังเส่าบบปวงฟาวมิเหลือวหลัง เป็งก็อยากเห็นแจ่มเจ้าบาท้าวฐุปงามแท้แล้ว ลางคนฟาวกินเข้าจาแจวยัดใส่ทั้งตั้งก็มี มันก็จามฟัง ๆ แล่นไปหาน้ำ ลางคนยงย้อให้ลูกกินนมก็มี เห็นเขาไปแซว ๆ ก็เส่าหลงบายถิม ก็เพื่อสืมาจฟาวบไปนาเพื่อน แม่่นว่าอุ้มลูกน้อยก็บายถิม เพื่อนแม่่นว่าอุ้มลูกน้อยก็บายถิมเพื่อหลงหั้นแล้ว

(ท้าวแบ้ 37 - 38)

ตอนที่ท้าวแบ้บริจาคสิ่งของให้กับคนยากคนจน มีการสอดแทรกมุขตลกเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้มารับบริจาคไว้ เพื่อสร้างความตลกขบขันให้กับผู้ฟังเช่นเดียวกัน

พะก็เดินป่าว่าให้ฝูงหมูชาวเมือง จึงให้เอาเงินค่าหัวนทานคนไฮ้ แต่ั้นชุนบ่เข้าเฮียวปลันไปถึงขันเงินหว่านไปมิเข้า แต่ั้นเขาก็แซว ๆ พ้อมเสียงนั้นคาสนั้น สาวสาวขึ้นแล้วเบนคนยาดชิง เมื่อนั้นเขาก็หักไม้้อยเยียวยอแหยที่แท้แล้ว ลางคนฟาวทะยานไปคุบคาบทั้งเส่าก้มชอกใช้เงินเจ้าหว่านทาน ลางคนหักไม้้อยมาแหยที่สาวก็มี เขาก็แซว ๆ หัวสนั้นเนื่องทั้งค่าย ลางคนคว้ามือจับกอดคอสาวน้อย สาวก็อาย ๆ ช้องตายวายบักเสื่อคุดมิงเอยสังคือมาป่ยานมือบายหล่นมิวันนี้เด บางคนจับแอวเด้งยอชาปลดเตียวชิกวัด

แกว่งแกเขาท้วงฮีบวางหั้นแล้ว ลางคนมัวบวงคั้นนมสาวกวนบิ่บก็มี...แต่นั้นสาวก็คำบ้อย
 เสือกินบักข้างเหยียบมึงเออย สั่งว่ามาพอกพันทาหน้าบอายนี่เด ลางคนฟาวซุนกันหัวแตก
 ก็มี ผ้าเคยแล้วแบนเนื่อบ่คอยแท้แล้ว ก็เพื่อคิดอยากได้ยังแห่งของท่าน แบนโตะปะบ้อย
 เสียสึมเนื้อ สาวก็ชวา ๆ ท้วงหัวขวันชีสวา อันว่าปากอังกังไซของออกมานั้นนา บ่าก็
 จับผ้าได้คว่าตีฮีบบุง มันก็เฮ็ดชะเบือเกือทาหน้าบอายนี่แล้ว ลางคนฟาวบไปชิงยาด
 เลยเส่าพะลาดลัมเพาผ้าเคยแดงหั้นแล้ว ผุงสาวท้วงหัวคับคังกลางสาวหักไม้ไผ่เยียว
 แหย่ทาหั้นแล้ว

(ท้าวแบ้, 84-85)

ในเรื่องจันทบัตโชติ เมื่อบ้านเมืองสงบสุข มีการฉลอง
 และมีการละเล่นต่าง ๆ และได้แทรกมุขตลกขบขันสนุกสนานไว้ด้วย เรื่องจันทบัตโชติ เสนอ
 แนวคิดเรื่องความกตัญญูเป็นหลักการดำเนินเรื่องส่วนใหญ่สร้างอารมณ์สะเพือนใจ และความ
 โศกเศร้าให้แก่ผู้ฟังซึ่งมีส่วนทำให้ผู้ฟังเกิดความโศกเศร้าและความเครียดในขณะที่ฟังได้ การ
 แทรกมุขตลกทั้งหยาบโหล่นและไม่หยาบโหล่นไว้ในระหว่างการดำเนินเรื่องเพื่อช่วยให้ผู้ฟังได้ผ่อนคลาย
 ความเครียด และความโศกเศร้าลงได้

แต่นั้นซุนก็จาเขาให้มาแจกยายสุลาปุนเลี้ยงชูคนแท้แล้ว แต่มันชายโถงเส่าเขาบ่พอซ้ำ
 ขออีก ซุนก็เลยยื่นำให้เขานั้นตีมยาย แต่มันชายฮามซ้ำยายสาวแถมตีม ลางสาวเมาเหล้า
 ฮ้ายบ่มีเมื่อคิงแท้แล้ว เลยเส่าปะไปเนื้อเซลัมทั่วคอง แต่มันผุงชายเขาเส่าหัวโฮฮ้อง เขา
 ก็พากันเข้าไปเพื่อสาว ลูกมือลวดคั้นนมสาวคั้นบิ่บ สาวก็เมาเหล้าแท้บ่มีฮู้เมื่อคิงแท้แล้ว
 แต่มันผุงสาวชายซ้ำพากันฮ้องโฮ่ เสียงมีก้องดงกว้างสนั่น ๆ แท้แล้ว อันว่าลางชายนั้นมัน
 เมากิ่งเกือ่น เสื่อบ่ผ่านอนกึ่งเกือกดินแท้แล้ว แต่มันผุงสาวพ้อมพากันมาเบ็ง อันว่าสาว
 สำน้อยเห็นแล้วเส่าหัว เขาก็นัว ๆ ตามนากันหัวอะเหย อันว่าชายหน้าด้านเมาเหล้าแล้ว
 ลวดบ่บอายนี่อ แต่่มันสาวก็บายเอาไม้มากวานยักแยะ อันว่าบางพ่องนั้นเลยตอยสิงโค มันก็
 โงงเงลุกวิ่งไปทั้งฟาว เมื่อนั้นสาวก็พากันฮ้องโฮ่นำชิวามีเสียงมีก้องดงกว้างคับไพแลเยอ

(จันทบัตโชติ, 15)

ในเรื่อง จันทน์ปัดไซติ เป็นนิทานชาดกเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์
แต่มีมุขตลกทางเพศระหว่างชายหนุ่มกับหญิงหม้ายและคนแก่ว่า

อันว่ากลางชายนั้นปะสงหาอิงแก่ อันว่าอิงหม้ายอ้าง มันนั้นลวดปะสงแท้แล้ว มันก็เอาตน
เข้าไปนคองใหญ่เลยเส้าไปพบผ่ออิงเก่าแกคิงมือ ครวได้ขมยานกาฮูดเก่าลวดลัมชายนัน
ลวดเตง มันก็เลยบพ่าวหนีไปบ่เหลียวเบ็ง ถ้าลวดเอื่อนาแท้สังหา สังว่ามาเตงแล้ว
หนีไปบ่เหลียวเบ็ง บักเชียงเฮ้ยตั้งว่าเฮ็ดบาบให้กูแล้วลวดหนีเด ฎยากไปให้มิงชมลอง
เบ็งคุดเด ตัวว่าชายหนุ่มน้อยจิม่าสู้แห่งกูได้ลือ เผ่าก็จ่มยุมยามนาแท้บักเชียงหันแล้ว
(จันทน์ปัดไซติ, 18)

ในเรื่อง กาละเกด กล่าวถึงมุขตลกทางเพศเกี่ยวกับ
คนแก่ คือ ชายหนุ่มเข้าใจว่าเป็นหญิงสาวก็จูงมือพาเข้าป่า แต่พอรู้ว่าเป็นหญิงแก่ก็บ่สอยทิ้ง
และหนีไปจึงสร้างความไม่พอใจให้กับคนแก่อย่างมาก เพราะตนไม่ได้นอนกับชายหนุ่มตามที่ตน
ปรารถนา

บางฟ่องจูงแขนถ้ายูงยงเข้าป่า คิดว่าสาวแท้ ๆ จูงเข้าฟุ่มเพื่อยแล้วจึงซันซิมเว้า
เสียงสนั่นทั่ว ๆ มันก็วางยงแขนเล่นคีนมีเอย แต่เน็งกาเลถ้าเหลื่อใจเอิ้นดำ อยาก
เอาซันคองคองให้แห่งมันบักเวนนันเด มันหากจูงมาแล้วสังจิวางบพายบักเวรเอย มันหาก
ชายถ่อยฮ้ายบ่เป็นพื้นพายกุนั้นลือ แม่ว่ากลางชายนั้นจูงสาวน้อยนงฮามเข้าป่า อันนั้นหาก
ไซกทอเหลาเทวะดา นาพ้อมบุนกว้างให้ทานเจ้าเอย

(กาละเกด, 276-277)

มุขตลกในบางตอนเป็นมุขตลกเกี่ยวกับกิริยาอาการของ
คนพิการ และการใช้ถ้อยคำของตัวละคร

เขาก็บบปวงพ่าวมาเยี่ยมส้านแยง ลางคนตาบอดเนือบ่เห็นสูงทางใด ก็มีตืนตาต่อท่าว
ไปเลยลัม เขาก็แซว ๆ ท้วงเลยหัวชิวา ตาบอดเหลียวเบ็งข้างจาข้างก็ว่าแก่แท้เนื้อ
ลางคนพ่าวโตนเฮือนฮีบแสน ลางคนอุ้มน้อยทั้งพ่าวแสนไปหันแล้ว ลางคนพ่าวบบไปตด

เสียไปแล้ว มันก็บปวงเดินไปหน้าก่อนเขาค้นแล้ว เขาก็แซว ๆ บ้อยเสียกินฟ้าผ่ามึงเอย
ตั้งหากเหม็นพอกพันปลาสำปัสเกลือแค้นนี้ สั่งว่ามาฟ่าวเดินบปวงก่อนเพื่อนักเวณเอย
มึงปวดท้องสั่งปไปนอกบ้านเสียแล้ว

(ท้าวแป้, 83)

เรื่องหยาบโหลงเป็น เรื่องที่ไม่เหมาะสมที่พระสงฆ์จะนำ
มาอ่านทั้งต่อหน้าและลับหลังสาธารณชน แต่ผู้จารนิทานจึงมักออกตัวให้ผู้อ่านและผู้ฟังได้รับรู้
ร่วมกันว่า การแทรกมุขตลกไว้ในวรรณกรรมนิทานนั้น เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายและ
ง่วงนอน เพราะเป็นตอนที่สร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ฟัง และจะไม่เป็นบาปต่อผู้อ่านและผู้ฟังทุก
เพศทุกวัยอีกด้วย

อันนี้ขำก็ขอทอดทอนพะบาดินทา ขออย่าให้มีปาบั้งแก่ตนตัวช้อยกับทั้ง ถ้าแก่พ้อม ทั้ง
หมู่ตานายทั้งลุงอาชูกน มวนพ้อมอย่าได้เตียนขวันแท้ตัวเฮียมผู้ชี้แจงจิงทอน ค้นว่าปมีแท้
บ่อนจีหัวเจ้าเอย หลอนว่าคนฟังนั้นทาวนอนยังจีขึ้นปู้

(จันทบัตชาติ, 19)

1.2.2 วรรณกรรมนิทานมุขตลกไม่หยาบโหลง

วรรณกรรมนิทานมุขตลกไม่หยาบโหลง พบทั้งในวรรณกรรมมุขปาฐะ
และวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระสงฆ์ สามเณรและบุคคลทั่วไป ที่มี
พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริงและมาตรฐานของสังคม และมุขตลกที่เกิดจากความ
ขัดแย้งของตัวละคร มีการกลั่นแกล้งกัน และเป็นมุขตลกที่เกี่ยวกับการใช้สติปัญญา ความฉลาด
ความเ่ง และความพิการ เป็นต้น

1.2.2.1 มุขตลกเกี่ยวกับการใช้สติปัญญา ความฉลาดและความเ่ง

มุขตลกเกี่ยวกับการใช้สติปัญญา ความฉลาดและความเ่ง
เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระสงฆ์กับสามเณรพ่อกับลูกชาย เป็นการใช้สติปัญญาและไหวพริบเพื่อเอา

ชนะซึ่งกันและกัน ผู้แพ้มักจะเป็นผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้ชนะเสมอ เช่น พระสงฆ์ และพ่อค้า
 ดั่งใน เรื่องหลวงพ่อกับเณรน้อย เณรใช้ความฉลาดของตนหลอกให้หลวงพ่อกินขี้ไก่

หลวงพ่อกับเณรน้อยเฝ้ากุฏิ สั่งเณรว่าอย่าให้อาไรมาขี้นบนกุฏินะ ที่นี้เณรก็เอาน้ำตาลไป
 หยอดไว้ ทากองขี้ไก่ พอหลวงพ่อกลับมา อ้าวกูสั่งมิงแล้วทำไมปล่อยให้อาไรมาขี้น มิง
 กินซะ บอกเณรน้อยเสียขี้ไก่ ที่นี้เณรก็กินขี้ไก่ที่หยอดไว้ กินจนจะหมดหลวงพ่อก็
 ถามว่า นัยงน้อยอรอยมัย เณรก็ให้หลวงพ่อกินดู เอะมันหวานดี ที่นี้วันหลังให้อมันขี้น
 เยอะ ๆ นะ เณรก็เอาข้าวโสรยกักขี้นมาเยอะ ที่นี้กินขี้ไก่จริง ๆ หลวงพ่อเลยเสียที่
 เณรน้อย

ตามสภาพความเป็นจริงของสังคม สามเณรจะต้องอยู่
 ในโอวาทและอยู่ใต้บังคับบัญชาของเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระสงฆ์
 อยู่ตลอดเวลา สามเณรก็เหมือนเด็ก ๆ ทั่วไป มีนิสัยซุกซน สนุกสนานร่าเริง แต่ต้องปฏิบัติ
 ตนาคืออยู่ภายใต้อำนาจของพระสงฆ์และยังต้องถือศีลที่เป็นข้อบังคับสำหรับสามเณร จะต้องระมัด
 ระวังตัวอยู่ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้คือส่วนหนึ่งที่สร้างความกดดัน ความอึดอัด และความคับข้อง
 ใจให้กับสามเณร การเล่าเรื่องเกี่ยวกับสามเณรใช้ความฉลาดของตนเพื่อเอาชนะพระสงฆ์จึง
 เป็นการระบายความคับข้องใจของสามเณร ซึ่งตามสภาพความเป็นจริงแล้วสามเณรต้องเป็น
 ฝ่ายถูกกระทำมากกว่า การเล่าเรื่องที่ตรงกันข้ามกับความเป็นจริง ได้แก่ พระสงฆ์เสียรู้
 สามเณรจนปฏิบัติตนผิดพลาดไปจากครรลองครองธรรมจึง เป็นเรื่องสร้างความตลกขบขันให้แก่
 ผู้ฟังอย่างยิ่ง อีกนัยหนึ่งพระสงฆ์ก็คือชาวบ้านที่มาบวชอยู่ได้ร่มกาสาวพัสตร์ด้วยเหตุผลที่แตกต่าง
 กัน บ้างบวชเพราะยึดมั่นศรัทธาจริง ๆ บ้างบวชตามประเพณีและความเชื่อของตน และบ้างก็
 บวชเพื่อต้องการหนีปัญหาทางโลก ดังนั้นการประพฤติปฏิบัติตนของผู้มาบวชใหม่ย่อมผิดพลาดไป
 จากครรลองครองธรรม และพระสงฆ์บางรูปยังไม่สามารถตัดกิเลสตัณหา และความโลภได้
 การประพฤติตนที่ผิดไปจากกิจของเพศบรรพชิต สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็น เรื่องที่สร้างความตลกขบขัน
 ให้แก่พบเห็นและนำไปเล่าสู่กันฟังอย่างสนุกสนาน ดั่งใน เรื่องหลวงพ่อกับเณรน้อย หลวงพ่อกับเณร
 หลวงพ่อกับเณรน้อยเป็นผู้ที่หวงไม้ไผ่และมะเขือมาก แต่ก็ถูกแม่หม้ายหลอกว่าจะให้นอนกับลูกสาว
 ของตน หลวงพ่อกับเณรน้อยหลงเชื่อเลยเสียรู้แม่หม้าย

เพื่อหลวงพ่อบุญจะจะได้เมียบื่อแลง ซิมอบนางคาแพงให้ยาพ่อใหญ่ ก็นัดหลวงพ่อบุญ
คอยอยู่ในลัวม(ห้อง) ที่นี้ก็ไปนัดหลวงพ่อบุญมา ๗ ไปเด้อ พอมีคแล้วหลวงพ่อบุญมา
ก็เข้าไปในลัวม หลวงพ่อบุญก็เข้ามาที่หลังก็เข้าไปในลัวม หลวงพ่อบุญไม่เฝ้ารออยู่แล้ว พ่อบุญ
ก็กอดบปล้ำกันใหญ่ ที่นี้ก็คลาไปถูกหัวล้านก็จึงรู้ว่าถูกหลอก หลวงพ่อบุญก็เลยเสียที่ยายแม่หม้าย

แม่หม้ายและแม่ร้าง มักจะเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวถึงใน
วรรณกรรมนิทานไทยวน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องขลุ่ยทักทายบโณและไมทักทายบโณ ตามสภาพ
สังคมแล้วแม่หม้ายมักจะได้รับความเห็นอกเห็นใจและความสงสารจากบุคคลรอบข้างมากกว่าแม่
ร้าง เพราะแม่ร้างเป็นผู้ที่สามเียงไป ญาติพี่น้องและบุคคลทั่วไปมักคิดว่ามีความบกพร่อง
ประพฤติน่าไม่เหมาะที่จะเป็นแม่บ้านแม่เรือนสามเียงนี้และที่ไป แต่อย่างไรก็ตามทั้งแม่หม้าย
และแม่ร้างมักจะได้รับความกดดันจากสภาพสังคม และยังคงใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง รักษาตน
ให้อยู่ในขอบเขตมาตรฐานสังคม โดยเฉพาะในเรื่องเพศ การกล่าวถึงแม่หม้ายและแม่ร้าง
มักจะโยงเข้าหาเรื่องเพศ และเป็นเรื่องที่สร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง

ขลุ่ยทักทายบโณเกี่ยวกับพ่อตาที่เป็นเรื่องที่ยอมรับได้
มากในกลุ่มชนไทยวน ตามสภาพของสังคมไทยวนแล้วลูกชายจะต้องใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวเดียวกับ
กับพ่อตาแม่ยาย อยู่ภายใต้การปกครอง และอยู่ภายใต้อำนาจของพ่อตาแม่ยายระยะเวลาหนึ่ง
ลูกชายจะต้องยินยอมและประพฤตินับถือตามในสิ่งที่พ่อตาเห็นชอบ ความต้องการบางอย่าง
ของลูกชาย ได้แก่ การคัดค้าน การเอาชนะ ซึ่งไม่สามารถแสดงออกในทางพฤติกรรมได้อย่าง
เสรี จึงเป็นเหตุให้เกิดความคับข้องใจ ถึงแม้ว่าประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างจะเปิดโอกาส
ให้ลูกชายได้แสดงออกและได้ระบายความเก็บกดบางอย่าง เช่น งานบุญบั้งไฟ ดังที่ นิธิ เอียว
ศรีวงศ์ (2536: 19) กล่าวไว้ว่า การละเมิดกฎเกณฑ์และธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันในงานบุญบั้งไฟ
เป็นการปลดปล่อยคนให้หลุดจากกฎข้อบังคับของชุมชนชั่วคราว กฎเกณฑ์และขนบธรรมเนียม
ต่างๆ ที่กำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลมีอำนาจในการบังคับพฤติกรรมของบุคคลได้สูง จึงจำเป็นต้อง
ต้องมีพิธีกรรมปลดปล่อยความกดดันที่ได้รับในชีวิตประจำวันลงเสียบ้าง ด้วยการกลับบทบาทและ
กฎเกณฑ์ในบริบทของพิธีกรรม เช่น การกล่าวหรือแสดงการร่วมเพศ อวัยวะเพศหรือความ
หยาบโหล่นอื่น ๆ ซึ่งเป็นการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ทางมารยาทของชุมชน การวิวาทกันอย่าง

รุนแรง แต่ก็ทำในบริบทของพิธีกรรม ตลอดจนการล่วงละเมิดสถานะทางสังคมของบุคคล เช่น ลูกเขยอาจจะล้อเลียนพ่อตาได้

ประเพณีและพิธีกรรมจะปฏิบัติกันปีละครั้งซึ่งเป็นโอกาสสำคัญที่บรรดาลูกเขยจะได้ระบายความแค้น ความคับข้องใจของตน หลังจากที่ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้การปกครองของพ่อตาแม่ยาย และปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทพวนตลอดระยะเวลา 1 ปี แต่นิทานตลกเกี่ยวกับพ่อตากับลูกเขย สามารถนำมาเล่าได้ทุกโอกาส ทุกเวลา และมีบทบาทสำคัญในการระบายความแค้น และความคับข้องใจของลูกเขย และเรื่องตลกที่เล่าเพียงเบนไปจากความเป็นจริง และให้ผู้ที่มิสันทนาการทางสังคมที่เหนือกว่าเป็นฝ่ายเสียเปรียบและอยู่ในฐานะที่ลำบากได้เท่าไร ก็ยิ่งสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังได้มากเท่านั้น ดังในเรื่องลูกเขยกับพ่อตา พ่อตาชวนลูกเขยไปเก็บใบตองกุง ลูกเขยหลอกพ่อตาให้หาบตมามาจนถึงบ้าน เมื่อพ่อตารู้ก็รู้สึกเสียหน้าและแค้นใจหวังจะแก้แค้นลูกเขย แต่ก็ต้องตกเป็นผู้แพ้ทุกครั้งไป

ลูกเขยกับพ่อตาชวนกันหาบใบตองกุง...พ่อตาหาบมาวางไว้ พ่อตาละไปเหยี่ยว ลูกเขยเก็บใบตองกุงออก ลูกเขยละเข้าไปซดจะกวางอยู่ในกะด้า ที่นี้เอาใบตองพอกหัวไว้ พ่อตาหาบมาแต่ดง พ่อตาละว่า เอ๊ยดูเสียที่ลูกเขย...จะไปแก้มือลูกเขย ลูกเขยทำท่าไม่เห็นสู้ พ่อตาเก็บใบตองออก ไปหาบใบตองกุงนะ ลูกเขยหาบมาไว้ข้างบ่อน้ำ ตั้งไว้ข้างบ่อน้ำ ตั้งไว้ข้างบ่อ แม่นไผ่อยู่ข้างหน้า ช้าง ช้าง ช้างมาเดือ ช้างมา พ่อตายานช้างตั้งตั้ง ละตกบ่อ

งานทานองเตียวกันเจ้าพระยาหรือพระมหากษัตริย์เป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งสูงสุดของบ้านเมือง เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดสามารถสั่งการและควบคุมผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองได้เสมอ งานวรรณกรรมมุขปาฐะบางเรื่อง เช่น เรื่องบักเชียงเมียง ตัวละครเอกเป็นสามัญชนธรรมดา มีความฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบดี สามารถโต้ตอบและเอาชนะผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตนได้เสมอ ในสภาพสังคมจริง ๆ สามัญชนต้องปฏิบัติตนอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าพระยาหรือพระมหากษัตริย์อยู่ตลอดเวลา ลักษณะดังกล่าวย่อมสร้างความ

กตัญญูและความคับข้องใจต่อสามัญชนหรือผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา วรรณกรรมนิทานมุขตลกเกี่ยวกับการใช้สติปัญญาความฉลาดและการเอาชนะระหว่างสามัญชนกับเจ้าพระยาพระมหากษัตริย์ เป็นเรื่องที่ตรงกันข้ามกับความเป็นจริงในสังคม จึงเป็นเรื่องที่สร้างความตลกขบขันแก่ผู้ฟัง และยังเป็นการระบายความคับข้องใจอีกทางหนึ่งด้วย ดังงานเรื่องบักเชียงเมียง บักเชียงเมียงเป็นตัวละครเอกของเรื่อง มีสติปัญญาดีและปฏิภาณไหวพริบดี สามารถเอาชนะเจ้าพระยา และสามารถเอาตัวรอดจากการถูกลงโทษได้ทุกครั้งที่มีการพินันกับเจ้าพระยา

เจ้าพระยา ผู้นั้นเป็นพระยาใหญ่อยู่ข้างนั้นเถอะ เอานกมาพูดแข่งกัน นกใครซิแพ้ ที่นี้มันก็เอานกกระชุมตัวใหญ่จะมาแข่งกับนกขุนทองของพระยา นกขุนทองก็เลยว่า ไ้หัวล้าน ไ้หัวเลื่อม ไ้หัวล้าน ว่าเหอนกกระชุมมันใจฮ้าย มันก็เลยชูปเอา ก็แพ้มันอีก

1.2.2.2 วรรณกรรมนิทานมุขตลกเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละคร

วรรณกรรมนิทานมุขตลกเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะที่นิยมเล่ากัน ส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของพระสงฆ์ ได้แก่ ความโลภ ความตะกละไม่สำรวม เช่น เรื่องหลวงพ่อกัดได้ หลวงพ่อกัดกินและหลวงพ่อตะกละ พระสงฆ์ก็คือบุดูชนทั่วไปที่มาบวช การประพฤติดิปฏิบัติยอมผิดพลาดไปจากข้อกำหนดของพระสงฆ์อยู่บ้าง สิ่งเหล่านี้ยอมสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้พบเห็น ยิ่งมีการนำมาเล่าเพิ่มเติม และเสริมความได้มากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้ผู้ฟังมีอารมณ์ขบขันมากขึ้นเท่านั้น และยังถือเป็นการล้อเลียนพระสงฆ์ที่ไม่ค่อยถือเคร่ง ประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสมอีกด้วย ดังเรื่องหลวงพ่อกัดได้ หลวงพ่อกัดได้แต่ความโลภอยากได้เงินของชาวบ้าน คอยจ้องแต่จะไปบังสุกุลงานศพโดยไม่ให้พระสงฆ์รูปอื่นไปด้วย ชาวบ้านจึงต้องหาวิธีแก้เผ็ดเพื่อทำให้หลวงพ่อกัดได้กลายเป็นผี...ขับหลวงพ่อกัด หลวงพ่อกัดก็ยามรุ่งชองนั้นละติดหนามอ๋อไว้ มาชองนี้ก็หนาม ที่นี้ขับ

หลวงพ่อกัดได้ ที่นี้เขามามนต์ไปมาตึกา ก็ว่าเอากิ่งอค์ เอาเหม็ดวัดนี้แหละ ไ้ฮ้อย เออาไปหยังหลายองค์แท้สิ้นเปลือง กุสลา ๆ คาเตียว รัมมา ๆ ก็รัมมาคาเตียวละ ที่นี้ก็ไปแต่องค์เตียวบ่เอาลูกวัดไปนา หลายเทื่อต่อหลายเทื่อ เขาจะปลอมแปลงเป็นศพเป็นผี...ขับหลวงพ่อกัด หลวงพ่อกัดก็ยามรุ่งชองนั้นละติดหนามอ๋อไว้ มาชองนี้ก็หนาม ที่นี้ขับ

จวนแจ หนามก็หนามละไว้ย โดดข้ามหนามก็เกาะสบงจีวรติดมาฮอดกุฎี ขับปละเลย
จนฮอดกุฎี ที่นี้มาเคาะกุฎีเม็ดวันเม็ดคืน สวดเม็ดคืนกุสลาธัมมาสะกตถี่ ที่นี้มีมือสองมือคน
ตายแท้ ๆ มานิมนต์ หลวงพ่อนิมนต์ไปมาติกาแน มันตายแจบรียัง มันเหม็นรียัง ถ้าบ่
เหม็นบ่เนา ก็บ่ไปมันคืน...บัดนี้เอาลูกแก้วไปเม็ดชู่คนบ่ออกหน้า อยู่แต่กลาง เอาพระออก
หน้า เอาเพชรนำหลัง

ในเรื่องหลวงพ่อดะกละ หลวงพ่อไปบิณฑบาตได้
เครื่องในวัว เครื่องในควายมาฉันทุกวัน แต่ไม่รู้ว่าเขาได้มายังไง เผลอหลอกให้หลวงพ่อ
ไปล้างกันควายเพื่อจะเอาเครื่องในควายมาฉัน พอหลวงพ่อรู้อาเผลอหลอกก็เขียนเผลอ

เจ้าหัวตาคืนเมื่อเขาไปคุมบาตรทุกมือ ๆ ได้เนื้อได้หยังมากิน เผลอน้อยว่าเอ้เจ้าหัวตาคืน
ไป มือเลอกก็ได้หนังท้องผิเลอมากิน เพ็นก็เฮ็ดท้องเฮ็ดควาย เอาหนังท้องตักบาตร
มาก็ได้กิน ทุกมือ...ที่นี้ไปกับเผลอน้อยนักัน เจ้าหัวพ่อก้อออกหน้าที่นี่เห็นควายชี่ เจ้าหัว
พ่อก้อเอากำปั้นแทะแตกเข้าไป เอากำปั้นตันกันชี่ควาย ควายก็ทุบกัน มันตันตันฮ่มก็พา
หลวงพ่อรู้อิง เผลอละว่าเจ้าหัวพ่อบุบจอง เจ้าหัวพ่อบุบจอง เจ้าหัวพ่อบุบชึ้นทุบตันเรอะ
ออกจากกันควายได้ก็มากุฎี เขียนเผลอน้อยว่าเผลอน้อยบ่ช้อย ชึ้นช้อยเฮ็ดกะเลอ ก็บ่อก
เทื่อทุบจอง ๆ ก็บ่ทุบ

1.2.2.3 วรรณกรรมนิทานมุขตลกเกี่ยวกับคนพิการ

วรรณกรรมนิทานมุขตลกเกี่ยวกับคนพิการ ส่วนมากเป็น
มุขตลกเกี่ยวกับคนตาบอด คนหูหนวกและคนชาติต ดังในเรื่องคนตาบอดกับคนหูหนวก คนตาบอด
และคนหูหนวกไปลักไก่ชาวบ้าน เป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับสมรรถภาพของตน แล้วถูกจับได้
ผลสุดท้ายก็ไม่ได้ไปเขาไป

อ้ายคนหนึ่งตาบอด อ้ายคนหนึ่งหูหนวกเทื่ออ้ายตาบอดไปลักไก่เขา เข้าไปได้ถุนบ้าน
ผู้เจ้าของบ้านสะไปเยี้ยว เขาเยี้ยวจึก ๆ ใ้อ...หยังผน ตกหลายฟ้าหลายเดื่อ อ้าย
ตาบอดละคลานออกมา...ไปอย่าคะทาเขาไปอย่าด้ามมัน หัวมันกระดกมาตีอ้ายยอมแล้ว

ที่นี่ เขาจะขับออกมานอกทุ่ง...เข้าไปใหม่เข้าไปเอาไก่เขาเน มึงซิว่าแสงหลาย เอา
ไก่ผู้แดงเรอะ...พูดค่อย ๆ เอาไก่ผู้น้อยเรอะ เจ้าของเขาได้ยืนละที่นี้ละ เขาก็ขับอีก
เลยไปได้ของเขา

การเล่าเรื่องมุขตลกเกี่ยวกับคนพิการ มักจะเล่าถึง
พฤติกรรมของตัวละครที่ขัดแย้งกับลักษณะทางกายภาพ คนพิการหรือทุพพลภาพ เป็นบุคคลที่
น่าเวทนาสงสารแก่ผู้พบเห็น แต่ผู้เล่านำมาเล่าในทางที่ขัดแย้งกับความพิการเพื่อสร้าง
ความตลกขบขันแก่ผู้ฟังอีกนัยหนึ่ง เพื่อเป็นการล้อเลียนเสียดสีผู้ที่ไม่รู้จักเจียมตัว พยายามอวด
อ้างความสามารถของตนโดยลืมไปว่าตนเองพิการ

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมนิทานไทพวนมีบทบาทสำคัญในการให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชน
ไทพวน เนื่องจากเนื้อเรื่องส่วนมากมุ่งให้ผู้ฟังเกิดความสุขสนุกสนาน ตื่นเต้น ไร้เบื่อ ผู้ฟังจะ
ประทับใจกับบทบาทของตัวละครเอกที่มีความสามารถในการรบ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เหนือมนุษย์
และการจบเรื่องด้วยความสุขของตัวละครที่สมความปรารถนาของผู้ฟัง นอกจากนี้ ความบันเทิง
ยังอาจมาจากการได้รับฟังมุขตลกทั้งหยาบโลนและไม่หยาบโลน ที่ปรากฏในวรรณกรรมนิทาน
ลายลักษณ์และวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะอีกด้วย เนื่องจากชาวไทพวนมีความเคร่งครัดในขนบ-
ธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และหลักธรรมศาสนทางพุทธศาสนา ดังนั้นวรรณกรรมนิทานจึง
เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ฟังใช้เป็นวิธีระบายความแสบกตและความคับข้องใจได้อีกทางหนึ่ง

2. วรรณกรรมนิทานไทพวนทำให้อัตลักษณ์และเข้มแข็งขึ้น

บทบาทหน้าที่สำคัญของวรรณกรรมนิทานไทพวนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทำให้
วัฒนธรรมของกลุ่มชนไทพวนเข้มแข็งขึ้น และยังคงสืบทอดมาถึงยุคปัจจุบัน แนวทางการ
ปฏิบัติสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม จะถ่ายทอดกันมาด้วยความตรงใจของผู้ที่เกี่ยวข้องด้านขนบ
ธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีการ
สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานหลายชั่วอายุคน ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเนื่องจากความ
เจริญทางด้านเทคโนโลยี รวมทั้งทัศนคติของชาวไทพวนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและ
ความเจริญของสังคม วรรณกรรมนิทานไทพวนโดยเฉพาะวรรณกรรมนิทานประเภทลายลักษณ์

มักมีการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
วรรณกรรมนิทานลายลักษณ์จึงมีส่วนช่วยย้ำเตือนความทรงจำเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติตน ตาม
ขนบธรรมเนียมประเพณีและมีส่วนสำคัญช่วยให้วัฒนธรรมของชาวไทพวนสมบูรณ์และเข้มแข็งขึ้น

จากการศึกษาวรรณกรรมนิทานไทพวน ทั้งประเภทลายลักษณ์ และมุขปาฐะ พบว่า
การดำเนินเรื่องของวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ มีการบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม
ประเพณีไว้มากมาย การได้ฟังการอ่านวรรณกรรมลายลักษณ์อยู่บ่อย ๆ เหมือนเป็นการเน้นย้ำ
ความทรงจำให้ยึดถือปฏิบัติตามแนวทางของจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของตน ที่สำคัญคือ เป็น
คำอธิบายทั้งแนวคิดและรูปแบบวิธีปฏิบัติ หรือพูดง่าย ๆ คือเป็นผู้มีวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมลายลักษณ์ทั้ง 3 เรื่องนั้น ไม่ค่อยพบใน
วรรณกรรมนิทานมุขปาฐะ เนื่องจากผู้เล่าเน้นความสนุกสนานตื่นเต้น และความบันเทิงใจมาก
กว่ารายละเอียดอื่น ๆ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีจึงขาดหายไปจากวรรณกรรม
นิทานมุขปาฐะ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทพวนที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรม มีดังนี้

2.1 ประเพณีการแต่งงาน

ในสมัยโบราณชาวไทพวนเคร่งครัดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมมาก
หนุ่มสาวพบกันพูดคุยกันได้แต่จะถูกเนื้อต้องตัวกันไม่ได้ ถือว่าผิดผีพ่อแม่เลี้ยง หรือผีบรรพบุรุษที่มีอยู่
ประจำบ้านเรือน ซึ่งผู้นับถือเชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข
ผู้นับถือจะเซ่นไหว้และเลี้ยงผีพ่อแม่เลี้ยงทุกปี ประมาณเดือนอ้ายและเดือนยี่ของทุกปี และเมื่อมี
งานบุญที่บ้านหรืองานแต่งงานก็จะมี การเซ่นผีพ่อแม่เลี้ยงเช่นเดียวกัน ดังที่นายศุภชัย แสงทอง
(สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2536) กล่าวว่า

พวนเฮาแต่ก่อนก็บ่ถ่มฮีตโบราณ ชายหญิงลมกันได้ คาลมเพิ่นบ่ว่าทางกายบ่ถักต้อง
เป็นเขยเพ่อจ้งถักโต คันจับต้องโตหญิงบ่ได้เถาะผิดผีพ่อแม่เลี้ยง ต้องปรับสินไหม 3 ตาลึง
2 สลึง เทื่อไหว้สมมาผีพ่อแม่เลี้ยง ฮีตพวนนั้นอ้ายบ่าวผู้สาวจวบกันได้ชู้ยามบ่หวงเถาะ จวบ
ยามสาวตาข้าว เอาแสงเกี่ยวข้าว ยามนวดข้าว บุญทานจวบกันอยู่ ลมหัวกำได้แต่อย่า

เพื่อผิดศีตครองธรรม อັกกันหลายพากันเอิ้นว่าชู้ แต่มีข้อสำคัญนั้นชายจี๋แต่งจี๋ต้องบวชก่อน ลีอกออกมาจึงมีเมียได้ ธรรมนิยมเฮาถือเคร่ง

ตามประเพณีการแต่งงานของชาวไทพวน ก่อนแต่งงาน 1 วัน ชาวไทพวน เรียกว่า "วันสุกดิบ" ฝ่ายชายจะต้องจัดหาดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าขาว และเงิน 2 ตำลึงสี่สิ่ง ไปไหว้ผีพ่อเลี้ยงก่อน ในปัจจุบันไม่ได้ใช้เงินไปไหว้แล้ว การไหว้ผีพ่อยังนั้น บางบ้าน ใช้เงิน 6 สลึง แล้วแต่เจ้าของบ้าน รุ่งเช้าของวันใหม่จึงแห่ขันหมากไปบ้านฝ่ายสาว และมีการกันประตูเงินประตูทองกันตามประเพณี เมื่อเจ้าบ่าวเข้าไปในบ้านของเจ้าสาวแล้ว เจ้าสาวจะออกมาจากห้องแล้วนั่งคู่กัน เจ้าบ่าวต้องนำบายศรีและเงิน 40 บาท 10 สลึง ไปไหว้แม่ของเจ้าสาวเพื่อเป็นค่าน้ำนมก่อนนำเงินสินสอดมาับต่อหน้าสักขีพยาน เสร็จแล้วฝ่ายสาวจะนำเงินไปไว้ที่หัวนอน หลังจากนั้นหมอขวัญจุดธูปเทียนสู่ขวัญคู่บ่าวสาว จบแล้วญาติผู้ใหญ่จะผูกแขนอวยพรตามประเพณี เมื่อเสร็จสิ้นการแต่งงานแล้วต้องแยกกันอยู่ 3 วัน และเมื่ออยู่รวมกันแล้ว ในวันที่ 7 หลังจากแต่งงาน ฝ่ายชายต้องพาภรรยาไปไหว้พ่อแม่ของตน ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน

การแต่งงานของกลุ่มสาวมีความรักระหว่งกันเป็นพื้นฐาน และยังต้องได้รับความยินยอมและเห็นชอบจากพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายอีกด้วย เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน พ่อแม่ของฝ่ายชายก็จัดหาคนเฒ่าคนแก่ไปสู่ขอตามประเพณี ตั้งในเรื่อง ท้าวแบ้ ท้าวแบ้หลงรักนางทามา ก็รีบเร่งนำหยาสาเภาไปสู่ขอนางทามาจากพระเจ้าก่งจิ้น พระเจ้าก่งจิ้นก็ถามความสมัครใจของลูกสาวทุกคน ปรากฏว่านางทมายินยอมและสมัครใจที่จะแต่งงานกับท้าวแบ้ พระยา ก่งจิ้นก็เลยเรียกสินสอดเป็นเงินทองแสนตาซัง ซ้างร้อยตัว ม้าร้อยตัว สร้างสะพานเงินสะพานทองจากท่าน้ำจนถึงเมือง และปลูกต้นกล้วยเครือเงินเครือทองตลอดทางมาจนถึงเมือง

อันว่าทมาน้อยชานเอานั้นคงคืนแท้แล้ว ทอว่าสินสู่ได้พอฮ้อยก็จึงเอาท่านเอย เฮาก็ คำน้อยตามแต่บุลานตามคองเมืองแต่ปางปัตถมเกล้า อันนิงเงินค่าได้พอแสนตาซัง ซ้างแล่ม้าพอฮ้อยชู้ตัว อันข้างยั้งพ้อมข้าชายฮ้อย ก็หาให้ได้ปานนั้นก็จึงเอาท่านเอย อันนิงให้

ทำว้างขวเงินพ้อมขวคาคะกาย ล้างแต่ทางท่าพูนเถิงเพาฮอดเฮา อันนึ่งให้ทำวบก
 ก้วยเคือคานเถวถี้ บุกแต่ทางท่าพูนเถิงเพาฮอดเฮอง

(ทำวแบ้, 16)

เมื่อทำวแบ้ นายสาเภาและย่าจาสวนยกขบวนชั้นหมากไปในวันแต่งงาน ทาง
 ฝ่ายเจ้าสาวมีการกินประตุงเงินประตุงทอง และทาพิธีสู่ขวัญคู่บ่าวสาวตามประเพณี ซึ่งในสังคม
 ชาวไทพวนปัจจุบันยังถือปฏิบัติอยู่เช่นกัน

เขาก็แซว ๆ ฮ้องเฮ้นเสียงสนั่นหอบหมากแก้วเลยเข้ามาฮอด แต่ั้นผูงสาวเบื่อง
 กงเงินอัดแจบ คั้นว่าปได้เคื่องจ้างตุ๋ฮ้อยก็ปไซ่งายแล้ว ผูงบ่าวน้อยก่าฝายนายชะเพา
 สายาใจเออยค้อยไซเออฮ้าย อันว่าปัดตุทวาน ๙ หัวงอัดแจบเลยน้อ เจ้าชให้พี่เน็งคั้ง
 เข้าบ่อนาคนี้เด นื่องอดกุนาฮ้ายชายพอยทุกขนาดแตกอน...แต่ั้นผูงสาวเบื่องกงเงิน
 ขานตอบ คนปได้ค่าจ้างตุ๋ฮ้อยก็ปไซ่งายแล้ว เมื่อั้นพะกะลัดเจ้าจึงลาตุยามผ่านแต่กาย
 ยามผัดปดีเมื่อหน้า บาก่าเขาให้เอาคฮ้อยนึ่งให้ค่าจ้างเขานั้นฮีบไซหันแล้ว เขาก็ได้
 ค่าจ้างคานแดงฮ้อยนึ่ง ได้เคื่องจ้างหัวจิ้นตอกันแท้แล้ว แต่ั้นสาวฮามน้อยไซทวานปะเบึง
 ผูงหมู่บ่าวสำน้อยเลยเข้าสวงไป เขาก็แซว ๆ พ้อมเฮ้นเสียงสนั่น...แต่ั้นเขาก็เอาแจม
 เจ้าบ่าวเวทิสัดเถิงเฮองหลวงพะยอตเมืองปะนมไหว เขาก็เขินแจมเจ้านางนาคตามา
 เฮียงบาคานยอตชายบุนกว้าง แต่ั้นพามะนาเข้าถวายพอนพูนะนาค ๑ให้เจ้ายินฮิ่งสำพัน
 เข้าหมั้นอะสงแตกอน สี ๆ มังคะละพ้อมไซเฮียงเข้ม ๑ให้เจ้าได้ผ่านตัวเมืองบ้านชู่แดน
 แตกอน กับทั้งผีปูดเมืองเทดกงจิ้นก็ดี ขอให้คูนสองสีนึ่งปองเป็นเจ้า ค่อมว่าพามถวาย
 แล้วยอมมีอนบบาด เข้าไซป้อนสองเจ้าสู่ชวัน

(ทำวแบ้, 19-21)

การบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าวสาวเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ตาม
 ประเพณีดั้งเดิมหมอขวัญจะป้อนข้าวและไซแดงแก่คู่บ่าวสาวแล้วจึงสู่ขวัญผูกแขน หมอขวัญจุดเทียน
 ฐูปได้เทิงชั้นทั้งคู่ กล่าวลักเคเชิญเทวดามาฮับฮู้ เสียงพรดั่งจ้อยม่วนหู จบแล้วพากันมัดแขนเหือ
 มีเชค ญาตินื่องฮ้ายทั้งสองข้างผูกแขน (นายศุภชัย แสงทอง, สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2536)

หลังจากแต่งงานกันแล้ว คู่บ่าวสาวต้องแยกกันอยู่ 3 วัน ตามประเพณี หลังจากนั้นจึงจะอยู่ร่วมกันได้ ดังในเรื่อง กาละเกด มะลิจันทร์อ้างถึงประเพณีของคู่บ่าวสาวเพื่อเป็นข้อต่อรองกับยักษ์กุมพนาไม่ให้ออกเนื้อต้องตัวตน

ขอกุณาแต่พอปะมาน ผู้พี่อยากขอบายแก้มนางคานลองเบ็งมาสี่เอย แต่นั้นมะลิจันทร์น้อย ยอมมือทูนเกด ข้าชอก่อนทอนอันนี้อย่าก่อทาทานเอย ให้องก็ชอผัดไว้พันเขต ๓ วัน ก่อนเทิน อันว่าผิวเมียนีเอาถิ่นเมื่อใหม่ ควนที่กาอยู่ได้ ๓ มือจึงศอยชมทานเอย

(กาละเกด, 160)

2.2 ประเพณีการสู่ขวัญ

การสู่ขวัญเป็นประเพณีที่กลุ่มชนไทพวนถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณมีหลายประเภทด้วยกัน ได้แก่ การสู่ขวัญพระ การสู่ขวัญคน การสู่ขวัญควาย และการสู่ขวัญเกวียน ประเพณีการสู่ขวัญบางอย่างเลิกปฏิบัติไปแล้ว เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ส่วนประเพณีการสู่ขวัญพระ การสู่ขวัญคน และการสู่ขวัญควายยังคงปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน

การสู่ขวัญคนจะกระทำเมื่อมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเจ็บป่วย หรือเดินทางไกลมาจากต่างถิ่น โดยผู้ที่ได้รับการสู่ขวัญต้องเตรียมไก่ต้ม เหล้า ขนมต้มแดงต้มขาว ข้าวสุก และผลไม้สดชนิดต่าง ๆ ด้ายสายสิญจน์ และบายศรีปากชาม และมีหมอลำหรือวงดนตรีขับขานตามประเพณี หลังจากนั้นจึงนำด้ายที่เตรียมไว้มาผูกข้อมือ ดังในเรื่อง กาละเกด พญาครุฑกับฤๅษีช่วยชีวิตของท้าวกาละเกดให้ฟื้นคืนมาได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ถูกหอกยนต์ของท้าวแสนเมืองตาย ฤๅษีและพญาครุฑได้จัดพิธีสู่ขวัญให้กับท้าวกาละเกดตามประเพณี

สองพ่อเจ้าเอาฝ้ายผูกแขนมาเยอ ขวันบาท้าวกุมมานลูกมิ่งกูเอย ำให้เจ้ามาเข้าเนื้อ ขวันเจ้าอยากอ่อนพ่อเอย มาเยอขวันเจ้ายังอยู่ค้ำผาศาดคอมนางที่พื้น ำให้เจ้ามาคอมพาชู้องยาค้าง มาเยอขวันเจ้าไหลสองน้ำค้ำองอยู่ในแพกดี ไหลเข้ามาเทียมองเข้าค้ำ

อันนี้ให้เจ้ายืนยาวมันพันปีมีเดด ๆ ให้เจ้าได้ผาบแพ้มานฮ้ายช่มเหงพ่อเนอ จงให้เจ้าได้คืน
เมื่อสร้างเมืองหลังเสวยลาต ๆ ให้ได้คุ้มไฟน้อยเมืองบ้านสาละนพอเนอ

(กาละเกด, 75)

ตอนนางมะลีจันทรพลัดพรากจากท้าวกาละเกด และม้ามณีกาบ แล้วหลงไป
ยังเมืองของท้าวฮีสุน ท้าวฮีสุนมาพบเข้าจึงนำไปเลี้ยงไว้เหมือนลูก และจัดพิธีสู่ขวัญให้นาง
มะลีจันทรตามประเพณี

เมื่อนั้นแม่ก็หาเอาผ้าผายพานมาผูก มาเยอชวันนางน้อยหลงไปพาคู่ มาเยอชวัน
เจ้า มาเข้าเนื่อนางแก้วอย่าม่ายแม่เนอ จึงให้เจ้ายืนยาวมันพันปีฮ้อยชวบ เกิงเทียงเท่า
พันเข้า หมิ่นปีแดเนอ บัดนี้ปละบวณแล้วพาชวันลาเล็ก

(กาละเกด, 130)

ตอนท้าวกาละเกดและภรรยาเข้าเมือง ด้วยความปลอดภัยจากภยันตรายทั้ง
ปวง บิดามารดาจัดพิธีสู่ขวัญให้ตามประเพณี

เมื่อนั้นบิดดาโถมดาตนมแม่เฮียงฟางพ้อมบายผ้าผายผูกแขนมาเยอ ชวันนางน้อยทั้ง ๓ ทั้ง
๔ กับทั้งวันที่เจ้าบาท้าวพามวณแม่ทอน ๆ ให้เจ้ายืนยาวมันพันปีฮ้อยชวบ ให้เจ้าได้สืบสร้าง
เป็นเจ้าผาบนะคอนแม่เนอ อย่าได้มีคำฮ้อนอันตายบังเกิด ให้เจ้าสุกอยู่ห้องเมืองกว้าง
เกิงพะอินแม่เนอ

(กาละเกด, 140)

การสู่ขวัญคนหมอลขวัญจะกล่าวคำสู่ขวัญไปตามสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคล
นั้น ๆ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ป่วยหรือผู้ที่ถูกเรียกขวัญพร้อมทั้งอวยพรให้
อายุมันขวัญยืน มีความเจริญก้าวหน้าสืบไป

2.3 ประเพณีการผูกเสี่ยว

ประเพณีการผูกเสี่ยว หมายถึง ประเพณีที่ทำให้บุคคลทั้ง 2 คน นับถือกัน กลายเป็นกัลยาณมิตรในทางจริยธรรม มี 2 ประเภท คือ เสี่ยวฮักเสี่ยวแพง เป็นประเภทที่ รักรักนับถือกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเหมือนเกิดร่วมอุทรเดียวกัน และเสี่ยวน้ำสาบานเป็นประเภทที่เหตุการณ์บังคับให้ต้องมีการผูกเสี่ยวกัน อาจจะได้รักรักพอใจกันมาก่อน การผูกเสี่ยวตามประเพณีของชาวไทพวนจะมีญาติผู้ใหญ่เป็นผู้ทำพิธี ผูกแขนให้เป็นเสี่ยวกัน และมีการสู่ขวัญตามประเพณี การผูกเสี่ยวไม่จำกัดว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง อายุเท่ากันหรือต่างกันบ้างก็ไม่เป็นไร ดังในเรื่องกาละเกด ทำวสุริวงศ์ไปเรียนวิชากับฤาษี แล้วฤาษีให้ไปหาพญาครุฑเพื่อผูกเสี่ยวกัน เมื่อทำวสุริวงศ์ไปถึงพญาครุฑก็ให้พราหมณ์ทำพิธีผูกเสี่ยวและสู่ขวัญตามประเพณีและดื่มน้ำสาบานตามที่ถือปฏิบัติกันมา

ข้านี้มาแต่ห้องเขาใหญ่พระลัดสีที่พื้น พะก็จาเฮามาเฮียกสหายจอมเจ้า เมื่อนั้นคุณทอง ทำวอินดีชมขึ้นปากก้าวด้านตีแล้วชอบทาทานเอย เมื่อนั้นคุณก็จาเข้าห้างพาขวันตงแดงทุกที่ แล้วพามเฝ้าผูกแขน มาเยอขวันจอมเจ้าลาซาคุตทะเลาตมาทอน กับทั้งขวันแจ่มเจ้าจอม ไทต่างเมือง เจ้าจงมาเป็นมิ่งแก้วสะหายแพงเป็นเสี่ยวกันทอน ำให้เจ้ามาพ้อมขวันเจ้า ชูองเทียวเทิน มาเยอขวันจอมเจ้าทั้ง ๒ กะสัดาใหญ่มาเยอ ำให้เจ้ามาเข้าเือนาเจ้าชูองเจ้าเอย ขวันเจ้ามาเสวยเข้าโพชะนังหลายสิ่ง มีทั้งฝูงไก่ต้มมีพ้อมชู้อันมีแล้ว เจ้าจง มาโฮมพ้อมพาขวันดูสะอาด ำให้เจ้ามาพ้อมนาเจ้าชูอง จงำที่ยินยวามันพันปีฮ้อยขวบ ถึง เทียงแท้พันเข้าหมื่นปีพันทอน บัดนี้ขาดกแล้วสุลาฝ่ายแจกดอกแลจ้าวกาจ่มลง พามก็มา สบถาให้สุลาพิเสก ยอยื่นำให้สองเจ้าแจกกัน พามจึงบายแพงเหลาฝ่ายใจมือ บละบวน คบชู้อันเลยแล้ว

(กาละเกด, 5-6)

เมื่อทำวสุริวงศ์ผูกเสี่ยวกับพญาครุฑแล้ว ก็ไปผูกเสี่ยวกับยักษ์กุมพน ยักษ์กุมพน ก็จัดข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงต้อนรับและทำพิธีผูกเสี่ยวตามประเพณี

คอมว่าสองจาแล้วเต็นเขาตกแต่งทุกสิ่งแล้วพามเข้าผูกแขน อันว่าสุลาเหล้าบอลินูมี
มาก เขาก็ย้ายแจกให้ฝูงเฝ้าหมู่บ้าน มีทั้งอาหารพ้อมบุบาขึ้นตอน เขาก็มาอ้อมต้มเลย
แล้วชูอัน เขาก็มวนกันเข้ามางันฮ้องโฮ่กัศตอนขึ้นซาเนื้อโฮ่ทิว เมื่อนั้นพามมะนาเข้าพา
ชวันแล้วผูกไหว้ใจ สองพามเฝ้าเฮียชวันมาเยอ ชวันจอมเจ้าจงให้ยีนยามันพันวัดสา
ฮ้อยชวบ ขอให้ลูกกลาบแพ้มานฮ้ายทั่วแดนแดนนี้ บัดนี้ขาดกแล้วถวายพอนลาเล็ก

(กาละเกด, 8 - 9)

2.4 ประเพณีเงินเฮือนดี

ประเพณีเงินเฮือนดีเป็นประเพณีเกี่ยวกับงานศพ สภาพสังคมในสมัยก่อนไม่
ค่อยเจริญนัก เวลามีคนเจ็บป่วยก็มักจะรักษากันเองโดยหมอประจำหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้ยา
สมุนไพรซึ่งเป็นสิ่งที่หาง่ายและมีอยู่ใกล้ตัว และเมื่อมีคนตายก็จะทำศพตามประเพณีของชาว
ไทพวน ศพจะเก็บไว้ไม่เกิน 3 วัน ต้องรีบเอาไปเผา เพราะในสมัยนั้นไม่มียานีศศพเหมือน
ปัจจุบัน พอศพส่งกลิ่นเหม็นก็ต้องรีบเอาไปเผาที่ป่าชานอกหมู่บ้าน หลังจากนั้นก็มางันเฮือนดีที่
บ้านคนตาย ในสมัยโบราณไม่มีการละเล่นและภาพยนตร์ที่ทันสมัยเหมือนปัจจุบัน มีแต่วรรณกรรม
นิทานที่จารลงบนใบลานที่ใช้อ่านให้ความบันเทิงแก่คนที่มางานเงินเฮือนดีฟังร่วมกัน ผู้ฟังจะได้รับ
ความบันเทิงใจ สนุกสนานจากรื่องราวที่ฟังและยังได้ชื่นชมน้ำเสียง สีสการอ่านของผู้อ่าน
ซึ่งเป็นผู้เสริมสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ฟัง วรรณกรรมนิทานไทพวน ได้รับความสนใจจากผู้ฟัง
ทุกเพศทุกวัย ได้แก่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ หนุ่มสาวและเด็ก ๆ บางเรื่องมีความยาวมากต้องอ่านติดต่อกัน
หลายวันก็มี ดังในเรื่องกาละเกด หลังจากที่กาละเกดถูกหอกยนต์ของท้าวแสนเมืองตาย
นางมะสีจันทร์จัดพิธีศพเงินเฮือนดีถึง 10 วัน ก่อนจะนำศพของท้าวกาละเกดและม้าไปลอยแพ
ตามที่กาละเกดสั่งไว้ก่อนตาย

แต่นั้นนางคานน้อยเต็มชุนตกแต่งเอาคานท้าวเมื่อห้องเสบเงินเที่ยวเทิน... เขาก็หามสบ
นั้นเมื่อหอผาสาด อันว่านางคานน้อยเอาน้ำสวยสี่ทั้งเข้าหมั้น โลมลูปคิงแล้วจึงเอากาสา
หอกคิงบาไว้ บัดนี้นางก็เตือนเขาให้เอากองตีเสบเสียงคั้นเคงบางแก้วมีนั้น มีทั้งเพงพาด
คองส่วนโล่ทั้งปี เขาก็ขับเสบท้าวจันหลินชูอัน เขาก็จันสบท้าวบาคานขึ้นชมทุกสิ่งหลินมี

พ้อมชู้กันแท้แล้ว บัดนี้ ๑๐ วันแล้วปละบวณทุกสิ่งจิงแล้ว อันว่านางนาคน้อยเตือนท้าวหมู่
ชุนให้สูเออาสบท้าวบาคานเลยแท่งทอง เขาแท่งคานท้าวลงห้องสูแพ กับทั้งอาชะในน้ำ
ลงนาพ้อมพ่า

(กาละเกด, 63)

การจันเือนศึงานศพานปัจจุบันยังถือปฏิบัติอยู่ แต่มีกระบวนการขั้นตอนบาง
อย่างเปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ ปัจจุบันนี้ไม่มีการอ่านวรรณกรรมนิทานเหมือนแต่ก่อน เนื่องจาก
ต้นฉบับลายลักษณ์ที่ใช้อ่านชำรุดเสียหายไปบ้าง ถูกชาวไทพวนจากหมู่บ้านอื่นมาขโมยไปบ้าง จึงทำ
าให้เอกสารดังกล่าวสูญหายไป ที่มีเหลืออยู่บางเรื่องก็ไม่สมบูรณ์ และในปัจจุบันสภาพทางสังคม
เปลี่ยนไป ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและวัตถุขยายตัวเข้าไปในหมู่บ้านอย่างรวดเร็วและ
ทั่วถึง คนรุ่นใหม่ ๆ ให้ความสำคัญกับเอกสารโบราณน้อยลง แต่ให้ความสนใจในด้าน การฟัง
วิทยุ ชมภาพยนตร์และหมอลำกันมากขึ้น การจันเือนศึในสมัยปัจจุบันหากครอบครัวใดมีฐานะดี
ก็มักจะจ้างหมอลำ และจัดฉายภาพยนตร์ ให้ผู้ที่มางานและบุคคลทั่วไปได้ชมกันฟรี ๆ ซึ่งสะท้อน
ให้เห็นถึงค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน เพราะการจ้างหมอลำมาแสดง และจัดฉาย
ภาพยนตร์ให้คนชมฟรี ๆ เหมือนเป็นสิ่งที่แสดงและบ่งบอกถึงฐานะและหน้าตาของเจ้าของงาน

2.5 ประเพณีการทำบุญ - กรวดน้ำ

การทำบุญและกรวดน้ำให้กับผู้ตายเป็นประเพณีที่ชาวไทพวนยึดถือปฏิบัติกันเป็น
มาช้านาน ชาวไทพวนเชื่อว่าการทำบุญกรวดน้ำตามประเพณี จะทำให้ผู้ตายได้รับส่วนบุญที่ตน
ทำให้ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญทุกวันพระหรือบุญเทศกาลต่างๆ ชาวไทพวนจะรวมญาติในครอบครัว
เพื่อร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในเรื่อง จันทนต์ชาติ เมื่อพระยาเมคะ
วะราชกับนางรัตนคัมพาลัตพรากจากกันเพราะน้ำท่วมบ้านเมือง พระยาเมคะวะราชไม่ทราบ
ข่าวนางรัตนคัมพาลัตพรจะเป็นตายร้ายดีอย่างไร จึงทำบุญสุนทานกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้หวัง
ว่านางจะได้รับกุศลบุญนั้น และถ้าหากนางยังมีชีวิตอยู่ก็ขอให้ได้พบกับนางอีก

แต่นั้นจอมทองเจ้า เต็นชุนทุกหมู่   เขาจตตแต่งสร้างเมืองกว้างให้สูงเอื้องก่อนทอน
เขาจึงทำบุญสร้างกุศลแผ่ขยายยาคน้ำไปแท้ฮอดนางท่านเอย   จงาให้บุนชู้ค่านางงามคืน

คอบเฮาทอน หลอนว่าบุณส่งให้พะนางน้องจีต้าวมาปฐ... แต่นั้นพระบาดเจ้าทานทอด
 ลางวัน ผุงเสนาชูคนยายให้อยู่ทั้งพะบาดไททานแท้ชูอันแท้แล้ว ทั้งเส่าชุดบ่อน้ำทั้งก่อ
 สาลาทั้งเส่าแปงวิทานชูอันทานแท้ แต่นั้นพะบาดท้าวเลยยาดหมายทาน ขอให้บุณไปชู
 ฮอดนางจึงแล้ว จงให้บุณชูค้ำนางงามคีนคอบจึงทอน ขอให้ชูชกน้ำวามาแท้สู่เมืองแดทอน
 (จันทปัดชาติ, 41 - 42)

ในเรื่องกาละเกด เมื่อนางมะลีจันทร์นำศพของท้าวกาละเกดไปลอยแพแล้ว
 นางมะลีจันทร์ก็ถือศีล 5 ทานอุทานทานกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับท้าวกาละเกดตามประเพณี

เมื่อนั้นนางก็ดำน้ำเลี้ยงตัดผมแก้เกด นางบวดล้างสิ้นแก้วผ้าขาวแท้แล้ว เจ้าก็ถือสิน
 ๕ พาวะนาเข้าค้าหลายพำเมื่อนางน้อยพำเพียง นางก็ทำบุญล้างกองทานทุกค่าเข้าทานาให้ชู
 อันแท้แล้ว นางก็ยอช้นน้ำอุดสาพิเสกยาดชูด้าน ถวินไหว้คู่แดทอน

(กาละเกด, 66)

2.6 ประเพณีบุญกฐิน

ชาวไทพวนจะทานบุญกฐินกันในวันออกพรรษา ในสมัยโบราณเมื่อถึงเทศกาล
 ออกพรรษา สาว ๆ จะปั่นฝ้ายทอผ้าสีขาวเพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ เพื่อนำไปย้อมและตัดเย็บ
 เป็นผ้าจีวร แต่ปัจจุบันเลิกปฏิบัติกันแล้ว เพราะชาวไทพวนต่างหันไปพึ่งเทคโนโลยีสมัยใหม่
 การทอผ้าที่เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณก็ต้องเลิกไปตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม ใน
 วรรณกรรมนิทานลายลักษณ์และวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะได้กล่าวถึงประเพณีการทอดกฐิน ซึ่ง
 สะท้อนให้เห็นถึงประเพณีของชาวไทพวนที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณจนถึงยุคปัจจุบัน ดังในเรื่อง
 ท้าวแบ้ การที่นางทามาและนางค้ำหยาดต้องมาใช้ชีวิตร่วมกันกับท้าวแบ้ เพราะท้าวแบ้ได้ช่วย
 ชีวิตของนางค้ำหยาดไว้ เมื่อครั้งที่ยักษ์มาจับไฟพลและบิดามารดาของนางกินหมด เมื่อท้าวแบ้
 ได้ช่วยชุบชีวิตไฟพล บิดาและมารดาของนางค้ำหยาดฟื้นกลับคืนมาได้ อีก จึงยกนางค้ำหยาดให้
 เป็นภรรยาของท้าวแบ้ ซึ่งผู้จารได้ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะได้สร้างกุศลทานอุทิศกฐินร่วมกัน
 มาแต่ชาติปางก่อน นอกจากนี้ยังเป็นเหตุผลหนึ่งที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งกับค่านิยมเรื่อง
 "ผิวเดียวเมียวเดียว"

อันว่านางขนาดน้อยโสมงามเสมอปากกันแล้ว ตังหากงามยิ่งย้อยสองเจ้าแบกกันหันแล้ว
 ซาดีก่อนก็ไต่ลูกเสดถืหลวงเนาเมืองพาลานะสีกะเสมสุกสว่าง อันว่าทามาน้อยเป็นลูกเมีย
 หลวง นางคาหยาดเป็นลูกบายแห่งเสดถืบางนั้น ยามเมื่อสังคะเจ้าจาวัดสาเลยออกมา
 แล้ว เสดถืก็ตักแต่งให้กันถีนพ้อมทอดกัน ก็จึงทันลูกน้อยนางขนาดทั้ง ๒ พากันมาแสวงสนยัง
 ผ้า อันว่า ๒ นางน้อยหยิบาให้เสดถื ก็จึงทานทอดให้สังคะเจ้าหม่อม เวณเป็นแต่โกลันเจ้า
 ทั้ง ๒ นางขนาดได้แสวงผ้ากันถีนแต่หลังแท้แล้ว ซาดีก่อนก็พาท้าวฮ่วมกันเจ้าเอย

(ท้าวเข้, 62)

เรื่องเศรษฐีซีเหนียว เศรษฐีมีเงินทองมากมายแต่นำไปฝังไว้ใต้สะพาน เมื่อ
 ตายไปแล้วเกิดเป็นจระเข้เผ่าสมบัติไม่ได้ไปเกิด จึงมาเข้าฝันภรรยาให้ไปขุดเอาเงินไปทอด
 กฐิน บุญกุศลจึงทำให้เศรษฐีไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์

ฝ่ายเมียรู้เรื่องก็พากันไปขุดขุมทรัพย์ที่พื้นสะพานนั้นแหละ เอามาทำบุญให้ก็เลยมาทอด
 กฐิน...ฝ่ายเมียก็จัดแจงจะทอดกฐิน หาเรือมาก็ซื้อเครื่องกฐินกองกฐิน และก็ใส่ลงใน
 เรือแห่ไป และก็ทำอุบะเข้าให้ด้วย ติดไปด้วย แล้วก็จะติดตามไป ติดตามไปว่ายน้ำไป
 ก็ไปไม่ไหวที่สิ้นลมหายใจ ก็ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่ดาวดึงส์

ชาวไทพวนเชื่อกันว่า การทำบุญทอดกฐินเป็นการทำบุญครั้งสำคัญและเป็นการ
 สร้างกุศลผลบุญไว้สำหรับชาติหน้า จึงปฏิบัติกันสืบมาจนถึงยุคปัจจุบัน

2.7 พิธีอยู่กรรม

พิธีอยู่กรรม หมายถึง พิธีอยู่ไฟของผู้หญิงที่คลอดบุตรใหม่ๆ ในสมัยก่อนหมู่บ้าน
 ของชาวไทพวนเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลความเจริญ การทำคลอดเป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติกันเอง
 ตามสภาพท้องถิ่นโดยยาที่หมอตายเป็นผู้ทำคลอด นายศุภชัย แสงทอง (สัมภาษณ์, 15
 เมษายน 2536) กล่าวว่า

สมัยก่อนที่โรงพยาบาลมีเกาะ เอาะก็เอาะอยู่บ้าน มีแต่ผู้หญิงเฒ่า ๆ ช่างบ้านผู้ ผ่านการนี้ก่อนเป็นหมอ พวนเฮาเอิ้นหมอต้าแย ได้ยามปวดท้องผิวฮีบตามหมอต้าแย พากันนั่งเฝ้าผิวจวบหลังเมื่อยเอาเจอช้อย ปวดเจ็บหลายโหนเชือกไว้ ผิวปลิวข้างปลอบเจอ ลูเอาะแล้วหมอต้าแยเอาไม้ลวกตัดสายตือ ผิวก่อไฟขึ้นอังหลังเมื่อยนั่งนอนแควไม้แผ่เดือน ึ่งเต็ม ๆ หมอเฒ่าจัดยาต้มเปลือกไม้ขมผาด เขาก็กินข้าวฮ้อน ๆ เกลือแกลัมซูหน ผิว เป็นผู้เฝ้าปรนนิบัติเมื่อยบ่ยอมห่าง

การอยู่ไฟหรือการอยู่กรรมของผู้หญิงไทพวนในสมัยก่อน จะต้องอยู่กรรมเป็น เวลา 1 เดือนเต็ม โดยมีสามีคอยดูแลเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา และเมื่อออกจากการอยู่กรรม แล้ว ก็ต้องมีการสู่ขวัญแม่ลูกอ่อนตามประเพณี ดังในเรื่อง กาละเกด ตอนที่พระมเหสีของ เจ้าเมืองพินคลอดนางมะลีจันท์ พระมเหสีอยู่กรรม 1 เดือน แล้วออกกรรมตามประเพณี

แต่นั้นฝูงสาวใช้กางโงงตกแต่ง เอาแผ่นผ้ามาตุ้มท่อนางพอเมื่อหลายวันแล้วมาดาตนแม่ เจ้าก็กินข้าวฮ้อนหลายมือออกกำ อันว่าชะช่อนหน้าเนื้อหนุ่มผิงงาม นางก็อยู่สบายสูง สาละนมิฮ้อน นางก็กำเดือนพันสะหัวเลยแล้ว แล้วจึงทงเคื่องเอกะจอนแก้วใส่หู ทั้งเส่า บักปิ่น แก้วช้องฮั่วแกมผม จาปาทัดสอดแซมมวยแก้ว

(กาละเกด, 20)

2.8 การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวไทพวน

ในสมัยก่อนเวลาว่างเทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ ตามหมู่บ้าน ชาวบ้านจะไป เทียวกันอย่างสนุกสนาน โดยเฉพาะคนรุ่นหนุ่มสาวจะพบปะพูดคุยเกี่ยวพาราสีกัน และในขณะ ทางการ ได้แก่ ดานา เกี่ยวข้าวและนวดข้าว ก็เป็นอีกโอกาสหนึ่งที่หนุ่มสาวจะได้พบปะเกี่ยว พาราสีกัน การเกี่ยวพาราสีกันในโอกาสต่าง ๆ ตามสภาพสังคมแล้วมิได้หวงห้ามและกีดขวาง แต่ต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียม ประเพณี ดังวิทยากรท่านหนึ่งกล่าวว่า

ยามนวดข้าว เอาแสงควายเหยียบหัวพอน อ้ายบ่าวผู้สาวซิมาคู้ยงเฟืองเฮ้อข้าวหล่น คันสายคู้ยงหัวแต่ละคันนั้นแต่งงาม กลางคืนแต่ละบ้านเอาควายมาเหยียบ สาวบ่าวนั่ง

อ้อมลานข้าวฮอบลานกันบักพุกบักหลงควายตื้อหนึ่แหะกองลาน ช้าง ๆ ลานสุ่มไฟไว้ 2-3 กอง ให้อสู่ง เป็นยามดีของหนุ่มหล้า-สาวน้อยนั่งจับกัน พวนเฮาเอิ้นลมสาวคุยอ้ายบ่าว คนก่อนนี้อีักษาฮีบคลองธรรม ลมกันใต้ทางกายบ่มีเตาะ กอดจูบแก้มบายคู้บ่ทอนผี มีลูกก่อนแต่งดองยี่งอ้าย ชาวบ้านแข่งเดาะทอง บ่มีเผอจีบองดองนา (สังคมไม่ยอมรับ) ผู้คนจึงฮักชาธรรมเนียมไว้ (นายศุภชัย แสงทอง, สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2536)

หรือในยามค่ำคืนหลังเสร็จจากการงานประจำวันแล้ว บรรดาหนุ่ม ๆ ก็จะทำออกจากบ้านพร้อมแคนอันเป็นเครื่องดนตรีประจำถิ่นเดินเป่าแคนไปรอบหมู่บ้าน เมื่อเห็นสาว ๆ บ้านใดยังทำงานบั้นฝ้าย หรือทอผ้าอยู่ก็จะแวะเข้าไปคุยเกี่ยวกับตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณ

ในเรื่องกาละเกด เมื่อกาละเกดเข้าเมืองแล้ว ก็จัดให้มีงานรื่นเริง 3 วัน เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้สนุกสนาน และหนุ่มสาวได้มีโอกาสได้พบปะเกี่ยวพาราสีกันตามธรรมเนียม

อันว่าสองแควทางตลาดเมืองยี่งตั้ง มีทั้งสุลาเหล้าบู่หรืออะนันเนกทุกสิ่งพ้อมของด่อนอะเนกนองเจ้าเออย แต่ั้นนุ่นแม่ท้าวชมคดีช้อยช้อย ม่าง ๆ หน้าจาด้านขอบคดีเจ้าเออย ำให้เขาชายของหลิ่นตามทางชมขึ้นพอเมื่อสามสี่มี้อ เขาท้าวจึงก็เมื่อเจ้าเออยำให้เขาชมสนุกหลิ่นตามทางจันหลิ่น สาวบ่าวพ้อมเขาเล่นเกี่ยวกันเจ้าเออย... เขาก็เดินเกี่ยวหลิ่นหาซื้อสิ่งของ เขาก็ตัดค่าเข็มเงินทองเป็นด่อนเกี่ยวซื้อของด่อนเกี่ยวกัน เขาก็แยงกระบวนเขาปะสงหาสาวถ้าวตาเจียดชายแลลิ่งลาสาว โอนื่อเจ้าชายของด่อนมีลิ่งชายแดแพงเออย พี่ก็ยงอยากซื้อหลายซื้อชู้อันน้องเออย แต่ั้นผูงสาวด้านไซก่อนแถลงตอบ มันหากมีชู้ซื้อตามเจ้าจีเลือกกินอ้ายเออย ก็หากมีทั้งส้มทั้งหวานหลายลิ่ง ก็หากตามแต่อ้ายปะสงซื้อลิ่งใดพี่เออย...

(กาละเกด, 262-263)

ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชนไทพวนเป็นสิ่งที่ชาวไทพวนยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานหลายชั่วอายุคน ชนรุ่นหลังเรียนรู้กันมาโดยการปฏิบัติตาม

และวรรณกรรมนิทานไทพวนมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนความเชื่อ และความศักดิ์สิทธิ์ของชนบ
 ธรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรม วรรณกรรมนิทานไทพวนช่วยรักษารูปแบบของวัฒนธรรมมาให้
 คารังคองอยู่ควบคู่ไปกับการปฏิบัติและเป็นแนวทางที่สำคัญสำหรับชนรุ่นหลัง ๆ ที่มีหน้าที่รักษาและ
 สืบทอดชนธรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมมาให้คงอยู่มาจนถึงยุคปัจจุบัน

2.9 การละเล่นของกลุ่มชนไทพวน

การละเล่นเป็นวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่สำคัญซึ่งสร้างความบันเทิงให้แก่กลุ่มชนไทพวน
 านสมัยก่อนเมื่อมีงานเทศกาลต่างๆ ได้แก่ งานบุญ งานบวชภาค ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ มัก
 มีการละเล่นต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของชาวไทพวน การละเล่นและการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ
 นอกจากจะให้ความบันเทิงโดยตรงแก่ชาวไทพวนแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันเป็น
 เอกลักษณ์ของกลุ่มชนไทพวน วรรณกรรมนิทานไทพวนจึงมีส่วนสำคัญในการรักษาแบบแผน รูป
 แบบ และแนวทางของวัฒนธรรมมาให้ดำรงคงอยู่ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อย
 มา การละเล่นของชาวไทพวนหลายชนิดบันทึกไว้ในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ แม้จะไม่ได้
 อธิบายวิธีการของการละเล่นโดยละเอียด แต่ก็เป็นภาพสะท้อนร่องรอยทางวัฒนธรรมดั้งเดิม
 ของกลุ่มชนไทพวน ดังข้อความตอนหนึ่งว่า " บางฟ่องฟ้อนกลางคนนั้นมัดลา" และ "ซุนก็จา
 เขาให้ขับลา...ฝูงสาวทั้งป่าวขับอื่นอ้อยลาฟ้อนใส่กัน" การขับลา และลาฟ้อนใส่กันระหว่าง
 ป่าวสาว ก็คือ การด้นกลอนโต้ตอบเกี้ยวพาราสีกันระหว่างป่าวสาว หรือเรียกว่า "ลาพวน"
 อันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทพวน ขณะเดียวกันได้กล่าวถึงการละเล่นบางอย่างซึ่งเป็น
 การละเล่นของชาวไทยภาคกลาง เช่น โขน หนัง ละคร และเพลงระบำ ทั้งการละเล่น
 ของชาวไทพวนและชาวไทย ต่างก็มีส่วนสร้างความบันเทิงให้กับทั้งชาวไทพวนและชาวไทย
 ซึ่งดำเนินวิถีชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกัน

ซุนก็จาเข้าหลินชมเงินยี่หม่วน บางฟ่องฟ้อนกลางคนนั้นมัดลาทั้งไทละบาฟ้อน สาว
ละคอนฟ้อนเอ่นยาบ ๆ เลื่อมละคอนฟ้อนมายกัน ก็หากดูสนุกแท้เมืองสวันปูนเปียบจึงแล้ว

(จันทปิตโชติ, 88)

ก็หากมีทั้ง โซนหนังพ้อมมะทุลีทั้งปี พาดคองแคนโคขลุ่ยละบ่า ซุนก็จาเขาให้ขับลาทุกสิ่ง
สาวบ่าวพ้อมจาหลินซู่ ชิงแท้แล้ว แต่นั้นทม ๆ ก้องผุงสาวทั้งบ่าวขับอินฮ้อยลาพ้อนาสักัน

(จันทปัดโชติ, 92)

การเล่นบางอย่างเป็นการเล่นที่เลียนแบบพฤติกรรมของสัตว์ชนิดต่าง ๆ
 ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ได้แก่ เสือ ช้าง หมู แมว หู ม่น แลน(ตะกวด)

บางพองเหะคะเมนเต้นเอามือเดินย่าง บางพองหลินงูเกี่ยวกอดคอ บางพองท่าให้
เป็นเสือเต้นไต เสือก้อ้าปากอ้องคนยานพายหนี บางพองท่าเป็นช้างางอนชวานโตงก็มี
บางพองตบแผ่นผาเป็นฮั้ง เวินบน บางพองท่าตนาให้เป็นหมูเต้นแลนก็มี บางพองท่าเป็นแมว
ไล่หนูกุ่มคั้น บางพองท่าเป็นม่นเป็นเหนเต้นไตก็มี บางพองท่าตัวให้เป็นเลนตัวใหญ่ก็มี
บางพองท่าเป็นหมาไล่แลนขบเคี้ยว บางพองเอาตีนคืบเกาะหูปอมปอมพิน บางพองจกปาก
เล่าเอาไล่แกวงตั้ง

(กาละเกด, 33)

กล่าวโดยสรุป แม้ว่ากลุ่มชนไทพวนจะเข้ามาอาศัยอยู่ในไทยนานกว่า 200 ปีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงดำรงมั่นอยู่ในชนบทรรมนิยมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้ วรรณกรรมนิทานไทพวนนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งช่วยบันทึกและถ่ายทอดเอกลักษณ์ของชาวไทพวนได้อย่างดียิ่ง โดยเฉพาะวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ที่ยังคงนำมาใช้อ่านกันในงานบุญประเพณีและในพิธีกรรมต่างๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ การบอกสอนกันด้วยวาจาก็ดี หรือการใช้ตัวละครเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้ฟังก็ดี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเสมือนการเน้นย้ำให้ชาวไทพวนยังคงตระหนักและสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรม อันเป็นมรดกของกลุ่มชนเดียวกันอยู่อย่าง ไม่เสื่อมคลาย

3. วรรณกรรมนิทานไทพวนเป็นเครื่องมือให้การศึกษาแก่กลุ่มชนไทพวน

ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่ากลุ่มชนไทพวน เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจาก เวียงจันทน์ตั้งแต่ สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การอพยพครอบครัวไทพวนเข้ามาอยู่ในภาคกลาง

ของประเทศไทยแต่ละครั้งมีบุคคลหลายระดับชั้นร่วมกันมา มีทั้งมูลนายและไพร่ ผู้ที่เป็นมูลนายสามารถอ่านออกเขียนได้ก็มักจะเป็นผู้นำกลุ่ม ในสมัยก่อนมีการเรียนการสอนหนังสือกันตามวัด โดยมีพระเป็นผู้สอนหนังสือ อักษรที่ใช้ในการสื่อสารเฉพาะกลุ่มในยุคนั้นคืออักษรไทยน้อย แต่ต่อมาสภาพสังคมและการปกครองเปลี่ยนแปลงไป มีการเรียนการสอนอักษรไทยแทนอักษรไทยน้อย ตามที่รัฐบาลไทยกำหนด กลุ่มที่มีบทบาททางการศึกษาคือกลุ่มผู้ชาย ผู้หญิงเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เพราะต้องอยู่กับบ้านทำงานบ้านงานเรือน เนื่องจากค่านิยมสังคมในยุคนั้นไม่เอื้ออำนวยให้ผู้หญิงได้รับการศึกษามากนัก กลุ่มชนไทพวนเป็นกลุ่มชนที่เคร่งครัดในพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้และสอนหนังสือแก่ฆราวาส การให้ผู้หญิงไปเรียนหนังสือกับพระสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมในทัศนะของชาวไทพวน ผู้ชายไทพวนจึงมีบทบาทในสังคมมากกว่า ผู้หญิงทั้งในด้านการศึกษา และการเป็นผู้นำกลุ่ม ตามสภาพของสังคมและวัฒนธรรมแล้วผู้ชายไทพวนจะต้องบวชเรียนตามประเพณี จึงเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้ผู้ชายไทพวนได้เรียนรู้หนังสือมากขึ้น และมีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม

ในสมัยโบราณมีผู้ที่ไม่รู้หนังสือมาก การให้การศึกษ การอบรมสั่งสอนในทุก ๆ ด้าน ส่วนใหญ่เป็นการบอกสอนกันด้วยวาจา และฟังมากกว่าอ่านเขียน ดังนั้นการฟังเรื่องราวจากการบอกเล่าการอ่านวรรณกรรมลายลักษณ์และการบอกเล่าด้วยวาจา จึงมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษ อบรมกล่อมเกลாதั้งผู้เยาว์และผู้ใหญ่ในสังคมให้เห็นถึงความถูกต้อง สอนให้มีเจตคติที่ดี ให้เข้าใจบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคม (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2531) กระบวนการอบรมสั่งสอนบุคคลในสังคมโดยชาววรรณกรรมเป็นเครื่องมือให้การศึกษ เป็นแนวทางที่สำคัญที่ให้การศึกษแก่บุคคลในสังคมที่ไม่รู้หนังสือ

3.1 การปลูกฝังค่านิยม เรื่องการรักษาศีล 5

วรรณกรรมนิทานไทพวนทั้งประเภทลายลักษณ์และประเภทมุขปาฐะนอกจากจะให้ความบันเทิงให้กับกลุ่มผู้ฟังทั่วไปแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการให้การศึกษ ความรู้ และการปลูกฝังค่านิยมในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ฟัง การที่พระสงฆ์นำวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์มาอ่านในงานบุญต่าง ๆ เป็นการสร้างความศรัทธาและความเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เพราะกลุ่มชนไทพวนมีความ

เครื่องวัดและประพจน์ตนอยู่ในกรอบของพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การได้รับฟังเรื่องราวที่แสดงถึงการมีคุณธรรมอันเป็นบทบาทของตัวละครซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ และเป็นผู้ที่ชาวไทพวนบูชากราบไหว้ ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติของชาวไทพวน โดยยึดถือเป็นแนวทางการปฏิบัติตน โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญ ถือศีล 5 และฟังธรรม ซึ่งเป็นข้อควรปฏิบัติของชาวไทพวน ดังในเรื่องกาละเกด ท้าวฮีสอนสอนให้กาละเกดและนางมะลีจันทร์ ยึดมั่นบูชาพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ ตลอดจนรักษาศีล 5 และไม่ให้อ่างสร้างบาป

ให้เจ้าอยู่กะเสมสุกไฟไทยย่อง อย่าได้มีเซ็นขวงอันตายบังเบียด ให้เจ้าสุกอยู่ล้างสิน แก้วให้ทานพ่อเนอ อันนิ่งให้เจ้าบัวละบัดแก้ว ๓ ปะกานเป็นที่เพ็ง อันนิ่งสามมีแก้วผัววัน เป็นที่เพ็ง อย่าปะหมาดแท้..คั้นว่าวันสินให้สมมาทุกเมื่อสิน ๕ ตั้งนางน้อยคอยเพียนพ่อเนอ อันนิ่งอัดสาตอนม้าวีเสดองลุงเจ้านั้น คั้นว่าวันสินให้คอยบัวสงน้ำ ให้เจ้ายังน้ำอบหอม ล้างอาบ เวนบาปนั้นหายเสี่ยงบ่มีพอแล้ว

(กาละเกด, 142)

และสอนให้นางกินรีทั้ง 3 มีความกตัญญูรู้คุณคน รักษาศีล 5 และให้ละเว้นการ สร้างบาป

เมื่อนั้นท้าวแก้วด้านดอมอ่อนกินนะสีนางเอย เจ้าจงคืนเมื่อห้องหลังเสียก่อนจึงเทิน ป่านนี้พะพ่อเจ้าลัดสีพันส่วนคองอยู่แล้ว ให้เจ้าบัวละบัดเจ้าตาบัดโสทุกค่า ตักน้ำล้างสง เจ้าชู้วันพีเนอ อันนิ่งวันสินให้สมมาทุกค่าสิน ๕ ตั้ง ๓ น้อยฟ้าเพ็งพีเนอ อย่าได้เอาใจ เกินเป็นคองคาบาบ อย่าปะหมาดแท้คุณเกล้าท่านนี้้องเอย

(กาละเกด, 140)

ในเรื่องท้าวแบ้ เมื่อท้าวแบ้บราบยักษ์ที่มากินมนุษย์ในเมืองมิดถิลา ยักษ์ยอม แพ้และร้องขอชีวิตตน ท้าวแบ้ก็ไว้ชีวิตและสั่งสอนให้เลิกทำบาป เลิกฆ่าสัตว์ ให้รักษาศีล 5 กาวนาทุกค่าเข้า ซึ่งยักษ์ก็ยินดีและเชื่อฟังและปฏิบัติตามทุกประการ

ทานโศกทอนข้าวพะบาดทาผิดพะเอย ขอกุณาโศคผายตัวข้าน้อย ก็เป็นผู้ถ้อยฮ้ายลงโศค
 บานาแท้แล้ว ขอแท้เลงโยพะสั่งสอนตัวข้า แต่ั้นบาก็วางคอเสื่อยักชยักกาฬุ ท้าวก็
 สอนสั่งให้คาแจ้งชูอันหันแล้ว อันว่าพาสาเชื้อแนวคนอย่าได้ชอกกินเนื้อ กูหากเห็นเทื่อนี้
 เมื่อหน้าบมีทานเอย อันนึ่งมิงอย่าได้พอกพันเห็นแก่คากินเนื้อเนอ ตัววดตายก็จึงกินอย่าสา
 อันนึ่งให้หลีกเว้นผุงหมูปานานั้นเนอ คาสอนกูจือเอาจามัน ยักก็ยอมมือไหว้พทียานตน
 ปะเส็ด มันก็จาจือไว้คาไว้สั่งสอนแล้ว มันก็จาสิน ๕ พาวะนาทุกคำ แม้วาทุกคำเข้า
 บมีค่านพาเพ็งแท้แล้ว

(ท้าวแบ้, 52)

การรักษาศีล 5 เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่สามัญชนพึงยึดถือปฏิบัติเป็นกิจวัตร
 ประจำวัน เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขและส่งผลต่อความสงบสุขของสังคม ตัวละคร
 เอกในวรรณกรรมนิทานไทยวน ได้แก่ ท้าวกาละเกด นางมะสีจันทร์ นางกินรี และนางสาส์
 านเรื่องกาละเกด ท้าวแบ้ นางทามา และนางคําพยาด านเรื่องท้าวแบ้ ท้าวเมคะวะราช
 และนางรัตนคัรบพา านเรื่องจันทปัตชติ ฯลฯ ต่างก็เป็นผู้บำเพ็ญทานบารมี สร้างกุศลบุญ
 รักษาศีล 5 ตามคำสั่งสอน ซึ่งช่วยให้พ้นฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ านชีวิตไปได้และพบกับความสุข
 ความสมหลัง ความเจริญในเวลาต่อมา แม้แต่ยักษ์ซึ่งเป็นผู้สร้างบาปมาตั้งแต่ต้น แต่เมื่อ
 เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระโพธิสัตว์ รักษาศีล 5 เป็นประจำ ใจสะอาด และสร้างบาปใด ๆ
 ทั้งปวง กุศลผลบุญจึงช่วยให้ไปเกิดบนสวรรค์ ดังในเรื่องท้าวแบ้ ยักษ์ที่จับมนุษย์กินเป็นอาหาร
 แต่กลับตัวกลับใจเป็นคนดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระโพธิสัตว์ เมื่อตายไปแล้วจึงไปเกิดอยู่บน
 สวรรค์

อันว่ายักษ์ฮ้ายตัวชอกกินคน มันก็ฟังคาสอนแห่งพุทธโศเป็นเจ้า แต่ั้นมันบู้ฮ้างแห่ง
 ลินทาน มันก็ฟังคาสอนแห่งพุทธโศจมันตายไปได้เกิดกาเมืองสวนสุกเนาวิมานคาอยู่
 กะเสมสุก

(ท้าวแบ้, 97)

3.2 การปลูกฝังค่านิยมเรื่องการทำบุญ

กลุ่มชนไทยพวนมีความผูกพันใกล้ชิดอยู่กับวัด ทุกหมู่บ้านจะมีวัด เป็นศูนย์กลางพิธีกรรมสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาจะกระทำกันที่วัด การทำบุญทำทานเป็นสิ่งที่ชาวไทยพวนยึดมั่นและปฏิบัติกันมาเป็นกิจวัตร ถือว่าเป็นหน้าที่ของศาสนิกชนที่ต้องปฏิบัติไปพร้อม ๆ กับการทำบุญบำรุงวัดอันเป็นสาธารณสมบัติของหมู่บ้าน ชาวไทยพวนทุกคนเป็นโยมอุปฐากวัดร่วมกัน การทำบุญตักบาตรมิใช่จะกระทำกันเฉพาะในวันพระเท่านั้น ในวันธรรมดาชาวไทยพวนก็นำอาหารไปถวายพระที่วัดเป็นประจำ ทั้ง ๆ ที่พระสงฆ์ก็ออกบิณฑบาตรอยู่แล้วตามปกติ การยึดถือปฏิบัติต่อพุทธศาสนา เช่นนี้ถือว่าเป็นลักษณะเด่นของชาวไทยพวน ด้วยแรงศรัทธาอันแรงกล้า ประกอบกับความเชื่อเรื่องภพหน้า จึงทำให้ชาวไทยพวนโดยทั่วไปมุ่งมั่นในการทำบุญทำทาน และสร้างกุศล จนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน

ในวรรณกรรมนิทานชาดก ตัวละคร คือ พระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นผู้ใจบุญสุนทาน เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญ เป็นทั้งศาสนชนและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ฟังในทุกระดับชั้น ด้วยความศรัทธาและความเชื่อจึงทำให้ชาวไทยพวนยึดถือและปฏิบัติตามกันตลอดมา

ในเรื่องท้าวแบ้ หลังจากที่ท้าวแบ้แต่งงานกับนางทามาแล้ว ท้าวแบ้ตั้งรกราก ทำบุญทำทานแก่ผู้ที่ยากไร้ทั้งในเมืองและนอกเมือง ซึ่งเป็นแนวทางแก่ผู้ฟังทั่วไป

พระกษัตริย์ไทยเทียมนางนงเยาว์ พระกิตติแต่งตั้งให้ทานแก่ชู้อันหันแล้ว ทานทั้งคนทุกไช้ขมอดชื่นใจ พระก็เอาค้ำทานให้เขาคนฮ้อย กับทั้งชาห์ห้านเป็นกะตือม่องค่อง บาก็ทานทอดค้ำให้ค้ำฮ้อยชู้คน ก็จึงลือฮอดเท่าถึงเขตกงจีน เขาก็มาขอทานชู้วันมิแล้ว

(ท้าวแบ้, 27)

ในเรื่องจันทปัตโชติ ท้าวเมคะวะราชพลัดพรากจากนางรัตนคัมปวา ได้สร้างกุศลผลบุญ สร้างศาลาและวิหาร เพื่อให้กุศลบุญช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาให้นางรัตนคัมปวาปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง

พี่จึงตั้งสติได้ เต็มบอกเสนา พวกกันตกแต่งแปลงเมืองบ้าน แล้วจึงทำบุญล้างลินทวนผายแผ้ว พี่ก็ย้ายยาดน้ำไปแช่ฮอดถึงพืนา พี่ก็ทำบุญล้างลินทวนหลายอย่างจึงแล้ว เสาชุดบ่อน้ำทั้งสาละทั้งเสาแบ่งวิหารชู้อันท่านเอย พี่จึงขสาให้บุญชู้คำทั้งสองแม่ลูกจจึงแล้ว ขอให้ชู้ชกน้ำวสองเจ้าตาวมาพืนา

(จันทปัดไซติ, 81)

านเรื่องนิทานสอนคนแก่ เป็นการสั่งสอนเรื่องการสร้างกุศลบุญ เป็นเรื่องที่ต้องสร้างด้วยตนเอง จึงจะได้กุศลนั้น

เป็นตาบั้งเผ่าแก่เหยาะหลาน ศิลและทานบ่พากันไปสร้าง คันแม่นลงฮือนไปหลานน้อยก็แล้วฮ้อนเลยละกลับออนซอนมาชมหลานน้อยปะไป แต่เผ่าแก่เหยาะหลาน ศิลและทานไพเฮ็ดคไฟได้ เจ้าอย่าใช้ผู้อื่นเฮ็ดแทนมันจิแบนโตไปเบส่าๆ คลองลูกหลานเมื่อหน้าอย่าคลอง

วรรณกรรมนิทานไทพวนมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังค่านิยม เรื่องการทำบุญทำทาน และเสนอเรื่องราวอันเป็นแบบอย่างในแนวทางปฏิบัติ ทั้งยังแสดงให้เห็นผลของการปฏิบัติเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้ฟังเกิดแรงบันดาลใจและฝักใฝ่ในการทำบุญทำทานยิ่งขึ้น

การทำบุญทอดกฐินซึ่งชาวไทพวนปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน ชาวไทพวนเชื่อว่าการทอดกฐินเป็นการสร้างกุศลครั้งสำคัญ และกุศลผลบุญจะช่วยทำให้ความเป็นอยู่ในชาติปัจจุบัน และชาติหน้าของตนดีขึ้น ในวรรณกรรมเรื่องท้าวแบ้ สอนให้ผู้ฟังได้รู้ว่า การทำบุญทอดกฐินเป็นการสร้างกุศลไว้สำหรับชาติหน้า

ฟังเอาเยอเจ้าทั้งหลายจจือเอาทอน ทั้งแม่ฮ้างทั้งหม้ายชู้คนแคเนอ โผผู้ทานทอดทอกันถิ่นนั้นปะเสียดีเจ้าเอย บ่หอนตกต่าค้อยใจทอดสามานเจ้าเอย เป็นแต่บุญหลังชู้กส่งถึงพายหน้า อันว่าพะกะสัดเจ้าชมนางน้อยนาค เจ้าก็สูงล้างบุญกว้างแผ้วผายแท้แล้ว บากี่บ่เคยฮ้อนลับพะสิ่งโผยโผอันตายสังบมีมาต้อง

(ท้าวแบ้, 63)

3.3 การปลุกฝังค่านิยมเรื่องกรรม

เรื่องกรรมเป็นความเชื่อสำคัญในพุทธศาสนา ชาวไทพวนส่วนใหญ่นับถือเรื่องกรรมอย่างแน่นแฟ้น กรรมจะเกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น อาจมีสาเหตุมาจากการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน บาดเจ็บ ทั้งกายและใจหรือเสียชีวิต ซึ่งรวมทั้งคนและสัตว์ ชาวไทพวนจึงมีพิธีกรรมบางอย่างที่สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องกรรม คือ พิธีตัดกรรม ชาวไทพวนที่มีความเชื่อเรื่องกรรม เมื่อเจ็บป่วยหรือทุกข์กายทุกข์ใจโดยไม่รู้สาเหตุ ผู้ป่วยก็จะไปให้หมอตรวจตรวจสอบดวงชะตา หมอดูก็จะทักว่าสร้างกรรมเวรไว้กับคน สัตว์ หรือผู้ที่ตายไปแล้ว ต้องทำพิธีตัดกรรมจึงจะหายจากการเจ็บป่วย

วรรณกรรมนิทานไทพวนหลายเรื่องได้สะท้อนให้ผู้ฟังได้รับรู้ ผลของการสร้างกรรมทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เพื่อให้ผู้ฟังเกรงกลัวต่อบาปกรรม ดังในเรื่อง ท้าวแบ้ พระเจ้ากงจิ้น เสนา พี่สาวนางทามาทั้ง 6 คน และนางสนม เกสียดซังและกลิ่นแกลิ่งท้าวแบ้และนางทามาอยู่ตลอดเวลา ผลกรรมจึงทำให้พระเจ้ากงจิ้นและเสนากลายเป็นลิง ส่วนพี่สาวและนางสนมกลายเป็นนกระยางขาวบินออกนอกเมืองไป

เมื่อนั้นลาซาเจ้าเป็นสิงโตใหญ่โตนโตเต้นแคมฮ้วนอกเวียง กับทั้งเสนดพ้อมเสนาทูกหมูจิ้งแล้ว เขาก็โตนโตเต้นแคมฮ้วนอกสวนหันแล้ว หมาก็แซว ๆ ฮ้องบบมาหอนเท่า เขาก็บปลั่งเข้าดงกว้างป่าไพหันแล้ว อันว่า ๖ สาวพ้อมเป็นนกายางขาวเผิกบินแ่่นผายแคมหน้าชอกป่าหันแล้ว กับทั้งสนมพ้อมเป็นนกายางหมดหมู่เขาแล้ว เขาก็บินเวียนไปชอกป่าหาภู่ทั้งหมู่ชิว ชึ่งหันแล้ว

(ท้าวแบ้, 42)

ผลกรรมที่พระเจ้ากงจิ้น เหล่าเสนา พี่สาวทั้ง 6 คน และนางสนมได้รับเป็นผลกรรมที่ปรากฏในชาติปัจจุบัน ผู้จารได้กล่าวย้ำเตือนให้ผู้ฟังได้จดจำไว้เป็นอุทาหรณ์ว่าครที่ทำบาปกับพระพุทธเจ้าจะต้องตกนรกอเวจี ตกกระทะทองแดง

ฝูงนี้เขาหากเห็ดคบบาเจ้าบ่าวพ่อพิสด เวณาทันแห่งเขาผู้นั้น พังเยอสาวแม่หม้ายทั้ง
 ี่่างชู้คน ทั้งสาวฮามาไปมีเคือชอนนั้นเอย พังเยอทั้งหลายพ้อมพากันจาจือแตกอน ใผผู้เห็ด
 บาบเจ้าพุดโทแท้ก็บ่มีเจ้าเอย แม้ว่าตายไปหม้อะวิจิมอยู่ตอกอยู่ในหม้อแผ่นแดงเจ้าเอย
 (ท้าวแบ้, 42)

านเรื่องจันทบัตชติ ยักษ์ผู้มีใจบาบ ชาติความเมตตาปราณี จะกินหัวใจของ
 จันทบัตชติ ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ จึงร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาช่วย

ค่อมว่าสักโกเทอินตาลงฮอด พะก็จับแกว่งแก้วฝ้ายแกตึงพะเล่าด้านถามยักษ์ฝึมาน ฐลา
 ถ่าฝือใจบาบ มึงสั่งมาทาเวณหน่อพุดโทตายแท้แล้ว นี่เป็นแนวเชื้อพิสดานโลกจึงแล้ว
 (จันทบัตชติ, 74)

การกระทำของยักษ์เป็นการสร้างบาปกรรมต่อพระโพธิสัตว์ ซึ่งผู้จารได้กล่าว
 ย้ำเตือนและสอนผู้ฟังให้มีจิตสำนึกในการเกรงกลัวต่อบาปกรรมว่า

พังเอาทอนลงตาพ้อมแม่กับทั้งถ่าแก่พ้อมพัง กับทั้งฝูงสาวน้อยยงฮามฮ่างแก่ กับทั้งฝูงบ่าว
 พ้อมพังแล้วให้จือจาพิทอน อันกาเวณฮ้ายบาบึงฝูงบาบ ำให้เจ้าหลีกเวินเสียแท้ชู้คนเจ้าเอย
 (จันทบัตชติ, 202)

านเรื่องเศรษฐี เป็นวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะที่พระสงฆ์นิยมนำมาเล่าประกอบ
 การเทศน์ธรรมะ เพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้ฟังได้รับรู้ และซาบซึ้งเรื่องเวรกรรมมากขึ้น กล่าวถึง
 เศรษฐีไม่มีลูก จึงไปขอลูกคนอื่นมาเลี้ยง ต่อมาภายหลังภรรยาของตนเกิดตั้งครรภ์ และมี
 ลูกเป็นเพศชายเหมือนกัน จึงเกิดความอิจฉาและหาทางฆ่าลูกเลี้ยงทิ้งอยู่ตลอดเวลา แต่ก็
 ำไม่สำเร็จ จนผลสุดท้ายลูกชายของตนเองถูกจับไปฆ่าเพราะคนฆ่าเข้าใจผิดคิดว่าเป็นลูกเลี้ยง
 เป็นผลกรรมที่มิได้ตกทอดมาถึงตนเพียงคนเดียว แต่ตกไปถึงลูกของตน ทั้ง ๆ ที่มิได้สร้าง
 กรรมขึ้นมาเอง

เนื่องจากกลุ่มชนไทพวนมีความเชื่อเรื่องกรรมมาก จึงมีวรรณกรรมนิทานที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องกรรมมากมาย บทบาทของตัวละครทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย คือ แบบอย่างแก่ผู้ฟัง ผู้ฟังสามารถแยกแยะความถูก-ผิด ความดี-ความชั่ว เกิดเจตคติและค่านิยมที่ดี และประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางที่สังคมพึงปรารถนา

3.4 การปลูกฝังค่านิยม เรื่องการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี

ดังได้กล่าวไปแล้วว่ากลุ่มชนไทพวนเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย ต้องดำรงชีวิตและยึดมั่นขนบธรรมเนียม ประเพณีของตนในกระแสของวัฒนธรรมใหม่ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่คงอยู่เป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มชนไทพวน ที่ถูกถ่ายทอดสืบมาหลายชั่วอายุคน วรรณกรรมนิทานไทพวนมีบทบาทสำคัญในการช่วยปลูกฝังค่านิยม ให้เห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณี ความสำคัญของฮีตคอง ดังในเรื่อง จันทปัตโชติ นางรัตนคัมพาเพียรสอนให้จันทปัตโชติ เรียนรู้ฮีตคอง รู้จักทำบุญทำทานและปกครองบ้านเมืองดูแลให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

หลอนว่าลูกหากไปเมื่อหน้า ซีวังยังอยู่ลูกหากเฮียนฮ่าฮู้ถึงแท้ฮีตคอง ให้เจ้าไปทงสร้างเมืองหลวงแทนพ่อบาทอน เจ้าจงสอนไฟน้อยทั้งค่ายโลกสื่อแม่ทอน อันว่าฝูงบาบิงอย่าได้มีมาต้อง จงให้ทำบุญสร้างสินทานผายแผ่ทุกค่าเข้ายาด้านคอยเพียนแม่เนอ อันนี้ลูกหากทงเมื่อสร้างบูนบ้องตุ้มไฟ ให้เจ้าคิดถี่แท้ยาได้ฮวากอทาแม่เนอ มันจักเป็นกาเวนสืบไปเมื่อหน้า อันว่าเป็นพระยานี้พิจาลานาให้มันถี่จึงทอน ฝูงไฟน้อยจึงยอยองว่าดีลูกเอยแม่สั่งแล้วให้เจ้าจ้อจาเอาแม่เนอ

(จันทปัตโชติ, 66)

ในเรื่อง กาละเกด นางมะสีจันทร์บอกให้ท้าวกาละเกดไปบอกพ่อแม่ให้มาสู่ขอตนให้ถูกต้องตามประเพณี ซึ่งเป็นฮีตคองแต่โบราณ

อันว่าพะพีเจ้าปะสงน้องกับชินพี่เอย แต่ว่าให้พี่คืนเมื่อเคทั่งห้องเมือง หลังเสียก่อนอวนเอย ขอให้พ่อแม่เจ้าทั้งบ้านมาต้อนรับท้าวโฮมเจ้าเอย เมื่อว่าน้องจักหลอนลักชูชม

สองช่อนคู่อ่อนนั้น ย่านแต่พะพ่อเจ้าจก้าโกดเข้มพีเอย ขอให้พี่มาโฮมด้านคาศีเสียก่อนดี
 ดาย หากแม่นฮืดแต่เฝ้าบักดมพูนแต่งมาพีเอย

(กาละเกด, 41)

การอบรมสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยมให้ชาวไทพวน เกิดความรักและห่วงหา
 ใยให้รู้จักรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของตนไว้ นอกจากจะบอกกล่าวกันด้วย
 วาจาแล้ว การได้รับฟังเรื่องราวจากวรรณกรรมนิทานป้อย ๆ ยิ่งเป็นการตอกย้ำและปลูกจิต
 สำนึกผู้ฟังให้รู้จักรักษาแบบแผนขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมของตน เพื่อสืบทอดสู่ชนรุ่นหลัง
 ให้เรียนรู้ต่อไป

3.5 การปลูกฝังค่านิยมเรื่องความกตัญญูทเวที

กระบวนการอบรมสั่งสอนบุคคลในสังคม เป็นกระบวนการที่ปฏิบัติกันสืบเนื่อง
 กันมาเป็นลูกโซ่ สภาพสังคมไทพวนเป็นสภาพสังคมที่อบอุ่น ระบบครอบครัวมีความสัมพันธ์กัน
 อย่างลึกซึ้ง สภาพครอบครัวประกอบด้วย ปู่ ย่า หรือตา ยาย พ่อ แม่ และลูกหลาน ซึ่งเป็น
 ครอบครัวใหญ่ เด็ก ๆ จะได้รับการอบรมสั่งสอนจากปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ที่
 อยู่ใกล้ชิดทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์อันอบอุ่นของครอบครัว คือ สายใยแห่งความรัก
 และความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ ลูก ตลอดจนปู่ ย่า ตา ยาย การปลูกฝังค่านิยมเรื่องความ
 กตัญญูทเวที เป็นกระบวนการที่ตามมาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตั้งแต่เยาว์วัย ประเพณีบางอย่าง
 เช่น การบวชนาคเป็นประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูทเวทีของผู้ชายที่พึงปฏิบัติต่อบิดา มารดา
 การปลูกฝังค่านิยมเรื่องความกตัญญูทเวที นอกจากการบอกสอนกันโดยตรงแล้ว วรรณกรรม
 นิทานไทพวนหลายเรื่องยังมีส่วนช่วยในการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าว ได้แก่ เรื่องจันทปัดไซติ
 ท้าวแบ้ แม่หมา ฯลฯ เพราะวรรณกรรมนิทานดังกล่าวเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความกตัญญูทเวที
 เป็นสำคัญ ดังในเรื่อง จันทปัดไซติ เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความกตัญญู
 ทเวทีเป็นสำคัญ จันทปัดไซติเป็นตัวละครเอกได้ควักดวงใจของตนให้ยักซ์กินเพื่อแลกกับชีวิต
 ของมารดา แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูทเวทีของจันทปัดไซติที่มีต่อมารดา

เมื่อนั้นจันทะปัดโชดแก้วกุมมาน้อยอ่อนพึ่งแม่เจ้าจาเอิ้นสิ่งตน เจ้าจึงคิดฮ่ำฮู้คุณแม่
มาดา อันว่าคุณพ่อแม่นี้หนักถึงทอละนี่เห็นหา ความญเอาตนไปเปี่ยนเอาจึงแท้ คอม่ว่า
บาดานโทษนี้จแล้วยา พะแผ่นหล้าบุนกว้างบักวแท้แล้ว เลยเส่าเอาตนเข้าพานหาแม่
ช้ำจักตายต่างเจ้ามาดาพะแม่จึงแล้ว ตายจากกันปางนี้เปี่ยนเอาแม่เอย อันว่าชีวิตนี้ลูก
หากขอต่างแม่เอย ถึงว่าลูกหากตายจากเจ้าปางนี้จงอยู่ดีแม่เอย อย่าได้มีพะต้องอัน
ตายบังเปียดจึงทอน ำให้แม่สุกอยู่สำงสินแก้วสาหลานแม่เอย อันนิ่งเมื่ออย่าเคื่องศาฮ้อนอัน
ใดสักสิ่งจึงทอน แม่จงคืนสู่อองสาลากกว้างสาหลานแม่เอย แล้วจึงทบทูนสำงกินทาน
นาฮอดแม่เอย คินว่าลูกหากตายไปแล้วความลมบ่มีฮอดกันแล้ว มีแต่บุนสำงสินทานผายแผ่
ยายยาดน้ำให้ก็จึงถึงแม่เอย คอม่ว่าท้าวกำแล้วด้านต่อผีหลวง อันว่ากุมพนเอยจงกิน
ยังช้อย ช้อยก็ขอเอาเนื้อคิงอวนต่างแม่จึงแล้ว

(จันทะปัดโชด, 67-68)

ใน เรื่องท้าวแบ้ เมื่อท้าวแบ้ถูกลอยแพออกนอกเมือง ย่าจาสวนและนาย
สาภาได้ช่วยเหลือและเลี้ยงดูจนกระทั่งโตเป็นหนุ่ม และเมื่อท้าวแบ้ได้ครองเมืองทุมมาก็ไม่ลืม
บุญคุณของย่าจาสวนและนายสาภา จึงให้เสนาไปรับมาเลี้ยงดูต่างบิดามารดา ซึ่งแสดงถึง
ความกตัญญูทเวทของท้าวแบ้

อันว่าเทวีเจ้าทั้งสองนางนาคเทียมพางข้างบาท้าวอยู่เย็นเจ้าก็ชอบแท้ทชชะลาดคองทา...
เจ้าก็ทองอยู่สำงเสวยลาดทุมมาพอปะมาณ ๓ ขวบปีมา เจ้าก็คิดถึงไทอเยะโกตนยา บากี่
คิดบ่แล้วนาแก้วย่าตน อันว่าบุนคุณเจ้าจาสวนมีมากจึงแล้ว อันว่าบิดตาเจ้านายชะแพตน
พอกี่ดี เจ้าก็หากทุกหมื่นชันนาแท้แต่หลังเห็นหา บัดนี้ฎจักให้ดุงตันขอย่าโอยกเอามาเป็น
มาดาอยู่ญาเพียนเลี้ยงทั้งบิดตาเจ้านายชะแพตนพอกี่ดีให้เอามาพัพ้อมเพียนเลี้ยงพากัน

(ท้าวแบ้, 85-86)

คำนิยามเรื่องความกตัญญูทเวทที่มีความสำคัญมากในสังคมไทยวน คำนิยามนี้
อาจเกิดจากปัจจัยหลายประการดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น คือ การอบรมสั่งสอนและปลูกฝัง
คำนิยามดังกล่าวตั้งแต่เยาว์วัยและต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวอันอบอุ่น

ความซาบซึ้งในเรื่องราวจากวรรณกรรมนิทานไทพวน ประกอบกับความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ และจริยวัตรของพระโพธิสัตว์บางเรื่องที่เสนอแนวคิดเรื่องความกตัญญูเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นแบบอย่างอันดีงามแก่ผู้ฟัง ตลอดจนบุคลิกภาพของคนลาว (ไทพวน) มีความอ่อนน้อมต่อมตน ว่านอนสอนง่าย รักความสงบ และมีความเพียร (ปราณี วงษ์เทศ 2526; 141) การอบรมสั่งสอน และปลูกฝังค่านิยมที่ดีมีสาระประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม จึงเป็นเรื่องที่ฝังใจและถือปฏิบัติกันสืบมา

จากการสัมภาษณ์วิทยากรหลายท่าน ได้แก่ นายศุภชัย แสงทอง นางสาวทองเบน นางจอน พิมดีด นางบุญชม มีอาษา นายพี ชายแก้ว นางลาพา ยงกระสัน ได้ให้ความเห็นที่ตรงกันว่า " คนพวนจะสอนลูกหลานเสมอว่า ให้อุทิศตนให้พ่อแม่ และมีความกตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ จะต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา และยาย เมื่อยามแก่เฒ่า ใครที่มีความกตัญญูต่อบิดามารดา จะเป็นผู้ที่มีแต่ความสุขความเจริญ "

ความกตัญญูต่อบิดามารดาถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดอันดับหนึ่งของชาวไทพวน เป็นสิ่งที่ลูกหลานพึงปฏิบัติต่อบุพการี การดูแลเอาใจใส่พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย แสดงถึงความกตัญญูและความรักความผูกพันอันแนบแน่นของระบบครอบครัว

3.6 การปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิง

ในสมัยก่อนผู้หญิงมักจะเป็นเพศที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ผู้หญิงต้องเรียนรู้งานบ้านงานเรือน ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดี ผู้หญิงเปรียบเสมือนช้างเท้าหลัง ผู้ชายเปรียบเสมือนช้างเท้าหน้า ผู้ชายจะมีอำนาจและสามารถกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตสำหรับครอบครัว ผู้หญิงไทพวนมีบุคลิกภาพสุภาพอ่อนน้อม ซื่อสัตย์ และค่อนข้างจะขลาดกลัวผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตน นอกจากนี้ผู้หญิงไทพวนยังเป็นผู้ที่ว่านอนสอนง่าย และเชื่อฟังผู้ใหญ่อยู่ตลอดเวลา การอบรมสั่งสอนแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนสำหรับผู้หญิง นอกจากจะบอกสอนกันโดยตรง ด้วยวาจาแล้ว วรรณกรรมนิทานไทพวนก็มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนผู้หญิง ดังในเรื่อง ท้าวแบ้ เจ้าเมืองมิดธิลาสอนให้นางทามาและนางคหยาความรักและซื่อสัตย์ต่อสามี มีใจจดทนมและเชื่อฟังคำสั่งสอนของสามี

พอก็สอนสั่งเจ้าน้อยอ่อนทั้ง ๒ ๑ให้ค่อยแพงบาคานถึงตาถนนมไว้พ่อเนอ กับทั้ง ๒
แจ่มเจ้านางนาคแพงบักนพ่อเนอ อยากรู้ได้ฟังความลับส่อเขาผู้งั้น ขอให้ ๒ ขอดหมั้น
แพงบักนเท่าชั่วจึงเทิน ๒ แจ่มเจ้าเสมอเพียงพ่อเดียวพ่อแล้ว อันนึ่งท้าวโกศคำห้อย่า
ด้านถ้อยเถียงความพ่อเนอ ๑ให้เจ้ามีใจอดต่อบาทไทท้าว คอมาว่าพ่อสั่งแล้วทั้ง ๓ ลาเลิก
แปะแผ่นพื้นดินเจ้าสัว

(ท้าวแบ้, 74)

ในเรื่องกาละเกด ฤาษีสอนให้นางวันสีและนางกินรีให้กราบไหว้บูชาพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ ๑ให้ละเว้นการทาบาบ รักษาศีล 5 ๑ให้ชื่อสัตย์ต่อสามีผู้เดียว ๑ให้เกียรติต่อ
เมียหลวง ไม่พูดบด ๑ให้เจียมเนื้อเจียมตัว เนื่องจากตนเป็นลูกกภาพรำ ทุกวันพระ๑ให้ขอสมาค่อ
สามี ขณะสามีนอนหลับห้ามส่งเสียงดังรบกวน ห้ามยกมือข้ามสามีเพราะจะเป็นบาป ๑ให้ปรนนิบัติ
ต่อสามีตามหน้าที่ของตน ตลอดจนหมั้นทานุญตักบาตรทุกเช้า

เจ้าก็ให้จ้อย ๆ พอนน้อยชู้อัน เจ้าจงไปตีเยอ ๓ สีแก้วกินนะสีลูกมิ่งญอเยอ ๑ให้เจ้าไป
สืบสำเนาท้าวเน่งบองพ่อทอน ๑ให้เจ้ายืนยาวมันพันปีฮ้อยชวบ ๓ พ้าพ้อมอยู่สำแดงทานพ่อ
ทอน อันนึ่งทาง ๓ เส้น ๓ นาง๑ให้เที่ยวใส่ให้เจ้าเอาดอกไม้เทียนได้ชู้อันพ่อเนอ อย่าได้
ทาเซ็นฮ้ายอะนาลายต้องทอด ๑ให้เจ้าเพียนหลีกวันฆานฮ้าย ๔ ปะกานพ่อเนอ อย่ามีใจ
เลี้ยวพะแคไซเชิงต่าง ๑ให้เจ้าตั้งต่อแก้วชวันเขาหน่วยเดียวพ่อเนอ อย่าได้มีใจเลี้ยวนา
ชายเชื้อต่าง ๑ให้เจ้าพะยาหลีกวันผู้งี้จึงดีพ่อแล้ว อันเทวีแก้วมะสีจันเป็นนาหญ่เชื่อนั้น
๓ แจ่มเจ้าถนอมบองค้อยแปงแท้เยอ อย่าได้มุสาแท้หาความลับข้อบตีแล้ว เจ้าแสมเป็น
กาพ้าอย่าให้เพื่อนเตียนพ่อเนอ อันนึ่งเจ้าจักไซศาด้านความใดให้คิดถีนางเอย หากควน
ที่เขปากด้าน ๓ เจ้าอยากจาพ่อเนอ อันว่าความลับนี้พาให้เป็นโทษ อย่าได้ลับข้อตีม
สนองหน้าให้เพื่อนเห็นลูกเอย เจ้าแสมเป็นกาพ้าบมีแม่พาสอนพ่อแล้ว ๑ให้เจ้าทาใจเหมือน
คังนางพายพูน อันนึ่งวันสิน๑ให้สมมาผิวมิ่งทั้งพีม่านางพ้อมอยากไลพ่อเนอ อันนึ่งผิวชวัน
เจ้าบันเทานิตะเน็ง ๓ แจ่มเจ้าอย่าด้านปากนั้นพ่อเนอ อย่าได้เหยียวมือข้ามตีนหัวเป็นบาป
๑ให้เจ้าแปะแผ่นพื้นดินท้าวสัวทวนั้นเนอ ๑ให้เจ้าบัวละบัดท้าวสามีโกเป็นทีเพ็งยาปะหมาดแท้
คุณทานมีมากแล้ว อันนึ่ง๑ให้เจ้าทานุนสำงสินทานตักบาตรทุกเช้า ๓ เจ้าแต่งทานพ่อเนอ

(กาละเกด, 239-240)

การปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของผู้หญิง นอกจากจะบอกสอนกันโดยตรงด้วยวาจา และใช้วรรณกรรมนิทานเป็นเครื่องมือในการอบรมแล้ว ชาวไทพวนยังใช้เพลงพื้นบ้าน คือ เพลงลำพวนเป็นสื่อในการปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยมดังกล่าวอีกด้วย เพลงลำพวนเป็นการด้นกลอนโต้ตอบกันด้วยปฏิภาณไหวพริบระหว่างพ่อเพลงแม่เพลง เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกี้ยวพาราสี และในบางโอกาสมีการแทรกคำสอนหรือคติบางประการเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนของผู้หญิงให้ผู้ฟังได้รับรู้โดยทั่วกัน พ่อเพลงแม่เพลงเป็นศิลปินที่ผู้ฟังทั่วไปชื่นชอบ จึงทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงและเป็นตัวแทนของชาวไทพวนในการให้ความรู้และแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนสำหรับผู้หญิง ผู้หญิงในทัศนคติของชาวไทพวนต้องซื่อสัตย์และเชื่อฟังคำสั่งสอนของสามี

เป็นหญิงนี้เอาผ้าเตี่ยวเท่าตัว อย่าได้ไปเกสือกกล้วยเอาผู้เฒ่ามาสม ครั่งมีผ้าแล้วเที่ยวทางให้มีคู่ อย่าไปเว้าซู้ในตามชอกตามทาง มันจะเป็นกลางเซ็น बादที่คนมาพ่อจะพาให้วงศ์ตระกูลเศร้า ต้นตระกูลขลุ่ยเศร้า ใครผู้มาพบพ่อเขาซิเว้าจากัน มันจะทำให่วงศ์วานสูญเสียตระกูลดูฮ้าย

เป็นหญิงนี้คนขมิ้มัวซ่อน คมึงคีคิคาหิมันถึ คันขมิ้มัวถามเบ็งสี่แจบ้าน คันขิดันขูถามเบ็งสี่แจเมือง คันชอบดีหามจั่ว คันบ่ชอบดีให้หามเสา คันผู้ชายผู้เลอหามเสาน้องอย่าเอามาซ่อน เป็นหญิงนี้ลูกแต่เข้าตื่นก่อนนอนหลัง ฟังความสอนสามี อย่าสว่างเกินความเว้า ถึงยามข้าวผัวแก้วกินก่อน ถึงยามนอนแนบข้างหัวน้องต่ำลง จิตประสงศ์ต่อตั้ง จีบหมากบุญยาขันสู่หลักศาลาหามาแทบองคว้นไวถนอมผัวแก้ว คมึงคีคิคาหิมันถึ ผัวที่เป็นสามีที่ดีถี่ถ้วนตนน้องอย่าสว่างเกิน (พี ชายแก้ว, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2537)

การปลูกฝังค่านิยมโดยใช้วรรณกรรมนิทานเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการที่ยึดถือปฏิบัติต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสังคมที่ไม่มีหนังสือ กลุ่มชนไทพวนเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ซึ่งรวมทั้งมูลนายและไพร่ แต่เมื่อเข้ามาอยู่ทางสังคมไทยก็ต้องปฏิบัติตามอยู่ในฐานะเชลยศึก การให้การศึกษาของกลุ่มชนไทพวนต้องอาศัยวัดเป็นสถาบันทางการศึกษา การเรียนรู้ภาษาดั้งเดิมของตนเป็นไปเพื่อการสื่อสารสำหรับคนกลุ่มเดียวกันและเรียนรู้เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนและวรรณกรรมนิทานมีส่วน

สำคัญในการทำให้ความรู้และปลูกฝังค่านิยม ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

4. วรรณกรรมนิทานไทพวนเป็นเครื่องมือควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคม

ชาวไทพวนเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และ พุทธศาสนา การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมจึงต้องระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้ย่อม สร้างความกดดัน ความคับข้องใจให้กับบุคคลในสังคมไม่น้อย จนบางครั้งเกิดแรงผลักดันหรือ มีพฤติกรรมต่อต้าน จึงมีการกระทำผิดกฎ ประพฤติตนนอกจากจารีตประเพณี ผู้ที่ประพฤติตนนอก จารีตประเพณีจะได้รับโทษทัณฑ์จากสังคม จะถูกประณามและได้รับการดูถูกเหยียดหยามจาก บุคคลทั่วไป นายศุภชัย แสงทอง(สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2536) กล่าวว่า " ผู้หญิงมีลูกก่อน แต่งดองยิ่งฮ้าย ชาวบ้านแข่งเตาะทอง บ่มีเผอจีบดองนา ชูคนจิ้งอิษชาธรรมเนียมไว้"

วรรณกรรมนิทานไทพวนนอกจากจะให้การศึกษ าให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนตาม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตของตน วรรณกรรม นิทานไทพวนยังเป็นเครื่องมือควบคุมและรักษาแบบแผนของสังคมโดยสะท้อนให้เห็นความถูกต้อง ของการปฏิบัติตนตามแนวทางของขนบธรรมเนียมประเพณี บทบาทของตัวละครในวรรณกรรม นิทานไทพวน คือ แบบอย่างในการดำเนินชีวิตของชาวไทพวน ผู้ฟังสามารถตระหนักถึงข้อ เท็จจริง ความถูกต้อง หรือความผิดพลาดจากวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของตนและสามารถ เลือกแนวทางการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและ เป็นที่ยอมรับของสังคม

การประพฤติปฏิบัติตนนอกจากจารีตประเพณีหรือขัดแย้งกับความต้องการของสังคม ย่อมส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้นั้นต้องเปลี่ยนแปลง เนื่องจากญาติพี่น้องและสังคมไม่ยอมรับจน บางครั้งผู้กระทำผิดเกิดความรู้สึกว่าตนเองแปลกแยกไปจากบุคคลอื่น ๆ ในสังคม แต่อย่างไร ก็ตามเมื่อมีผู้กระทำผิด ปฏิบัติตนนอกจากจารีตประเพณี ก็ต้องมีแนวทางแก้ไขความผิดพลาดนั้น ๆ เพื่อให้ผู้ผู้นั้นสามารถกลับเข้ามาอยู่ร่วมในสังคมเดิมได้ ดังานเรื่อง กาละเกด ท้าวกาละเกด ลักลอบได้กับนางมะลีจันทร์ ท้าวพินผู้เป็นบิดาของนางมะลีจันทร์โกรธแค้นมาก เพราะถือว่ ทั้ง 2 คน ประพฤติตนนอกจากจารีตประเพณี

มันจักมีใครได้มาด้านก้าวโสมชอบแล้ว เสาบขึ้นขอชีวางนางบองบุกตามแต่เค้าบูลาน
 ใต้สืบมาท่านเอย เสาจักปุนแปงให้สองแঠอยู่แต่งเมืองแล้ว เมืองแลบ้านชีวางให้บอง
 ดอกนา อันนี้มันหากมาล็กสู่วาทานมาชมเสาที่ เสาหากเป็นท่านท้าวเมืองกว้างย่าวาสือ
 อันนี้เหมือนดังลึงฮ้ายเดินบายย่างโตนไต่ไปนั้น ไปถูกชวนดอกตัวมวมมอดซีวังยาแล้ว

(กาละเกต, 60)

การประพุดิปฏิบัติตนนอกจารีตประเพณี เป็นเรื่องี่สร้างความอับอายและ
 เสื่อมเสียวให้กับชื่อเสียงวงศ์ตระกูล เช่นเคียวกับการกระทำของท้าวกาละเกตกับนางมะลึงจันทร์
 ที่สร้างความอับอายให้กับท้าวพินนเป็นอย่างมาก

เมื่อนั้นลาซาท้าวพะยาหลวงแก้วโถมันจักหวงเฝ้าเชื้อเฝ้าไว้บ่อนาคันเด กูจักพันเมียน
 ดอมกัน ให้มันช่วงก่อใจแঠแล้ว กูชิววันนี้เทียวจึงแঠแล้ว กูก็ยืนอายหน้าเสนาทังไฟ
 กูบไว้อายหน้าซาสิอแঠแล้ว

(กาละเกต, 62)

านเรื่องกาละเกต นางกินรีทัง 3 คน ลักลอบได้กับท้าวกาละเกต ทัง ๆ
 ที่รู้วากาละเกตมีภรรยาแล้ว ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดจารีต ประเพณี ฤาษีซึ่งเป็นผู้เสี้ยวคู
 นางกินรีมาเหมือนลูก เห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่ถูกต้อง จึงให้นางกินรีพาท้าวกาละเกต
 มาขอสมากับตนและยอมรับเป็นลูกเขย และให้นางกินรีทัง 3 คน ไปขอสมานางมะลึงจันทร์ที่
 เป็นภรรยาหลวง เพื่อเป็นการยอมรับความผิด ขอโทษผู้ที่เสียหาย และขอให้ยอมรับเข้าร่วม
 านลังคมาได้

เมื่อนั้นลัคสีเจ้าถามนาง ๓ ย่อนเป็นสิอ ๓ นางน้อยมาสิลูกมึงกูเอย พออยู่ถ้าคองเจ้า
 พานานแঠแล้ว สูนี้มาถอยแঠลักลอบเอาผิวเพื่อนั้น ให้สูเว้าชื่อแঠผายเฝี้ยนยากบังพอ
 เนอ...แต่นั้นกินนะสีเอื้อยยกมือทูน พอบนบอกเจ้าคานแจงชูอัน ก็หากทัง ๓ พ้อมพากัน
 ลักลอบมานั้น...แต่นั้น ลัคสีด้านนางลูกมึง สูยากชัวเอาท้าวฮีบมาเทียวเทิน แต่นั้น
 บาบ่าวท้าวถามน้อยนาคทะแพง เจ้าลงไปไหวลัคสีตนพอ...อันว่าพอเจ้าอยากเห็นพี่เป็น

เขย...ก็จึงพากันเหาะสว่างลงมีข้าถึงลัดสี่แลลิ่งคูแจ่งแจบเห็นอ่อนน้อยบาท้าวฮี้ดู เมื่อนั้น
๓ ก็พากันหาดอกไม้เทียนพ้อมาสัชนมาสมมาพ้อมตนทั้งท้าว บัดนี้ข้าจักสมมาเจ้าขอพอน
อะนุญาต ข้าขอเป็นลูกแก้วจอมเจ้าเพ็งบุณพะเอย เมื่อนั้นลัดสี่เจ้ายินดีชมชื่นปากกาวด้าน
จาท้าว ม่วนคอมพ้อมขึ้นจอมเจ้ากุมมานน้อยอ่อนลิ่งแล้ว

(กาละเกด, 133-134)

นางกินรีทั้ง 3 คน ต้องไปขอสมานางมะลีจันทร์ซึ่งเป็นภรรยาหลวงเพื่อแสดง
ว่าสำนึกในความผิด ยอมรับว่าตนทำผิดไปแล้ว

เมื่อนั้นกินนะสีน้อยทั้ง ๓ ตกแต่งขันดอกไม้สมมาแก้วพะยอนนาง บัดนี้เพื่อข้าทั้ง ๓
พ้อมสมมาเจ้าพี่ ขออับไพทศเจ้าผู้ข้าชู้คนแดเทิน พี่เอยผุงข้าขอเป็นไทเมตีฮักฮ่วมพะ
อวานแล้ว ขอเป็นช้อยช่วงไชนาเจ้าบิดบายพี่เอย เมื่อนั้นมะลีจันน้อยยินดี

(กาละเกด, 139)

ตามประเพณีของชาวไทพวนหลังจากแต่งงาน 7 วัน ฝ่ายชายต้องพาสะน้าไป
กราบไหว้พ้อม แม่ ของตนตามประเพณี ท้าวกาละเกด กับนางมะลีจันทร์ นางกินรี และนาง
สาสิอยู่ร่วมกันโดยไม่ถูกต้องตามประเพณี คือ ลักลอบได้กัน ท้าวกาละเกดจึงพาภรรยาของ
ตนไปขอสมมาพ้อมแม่ของตนเพื่อแสดงการยอมรับผิด ยอมรับโทษ และขอให้สังคมยอมรับสถานภาพ
ของตนและภรรยา

บิดตาเจ้ามาดาพ้อมแม่ เจ้าก็เห็นอ่อนน้อยทั้ง ๔ ฮูปงาม สองพ้อมแม่เจ้าแล้วชื่นชมบาน
เห็นนางงาม ๔ นางเป็นไพ เมื่อนั้นนางจันน้อยพากันตกแต่งเทียนดอกไม้ขัน ๔ แต่งดี
แล้วจงพากันเข้าสมมาพ้อมแม่กัมขาบไหว้สมมาเจ้าพ้อมฟ้าเพียง แต่นั้นบิดตาพัวทั้ง ๒ ฮีบ
ฮีบ เจ้าก็ให้จ้อย ๆ พอนเจ้าชู้ฮัน

(กาละเกด, 271)

จะเห็นว่า พิธีการขอสมมา เป็นมาตรการที่สังคมใช้เพื่อควบคุมแบบแผนวิถี
ชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในสังคม ท้าให้สมาชิกสังคมที่ประพฤติผิดพลาดไป สามารถกลับ

เข้ามาอยู่ร่วมในกลุ่มสังคมของตนได้ มิฉะนั้น สังคมก็อาจจะสูญเสียสมาชิกไปจนไม่สามารถรักษาความปึกแผ่นได้ หรือถ้ามีคนละเมิดจารีตประเพณีมากขึ้น ก็อาจทำให้มาตรฐานสังคมเบี่ยงเบนไป จึงต้องระบุนความผิดให้ชัดเจน ให้ผู้ทำผิดยอมรับ แล้วจึงรับกลับเข้ามาอยู่ร่วมในสังคม

5. บทบาทในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน

5.1 ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อกาละเกด

กลุ่มชนไทพวนนอกจากจะนับถือพุทธศาสนาแล้ว ยังนับถือผีตามอุคตมคติของตน เช่น ผีปู่ตา จะมีการนับถือกันทุกหมู่บ้าน เชื่อว่าเป็นผู้ที่คอยคุ้มครองให้ชาวบ้านในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข และปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง ส่วนการนับถือเจ้าพ่อนั้นในบางหมู่บ้านมีเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านเกาะหวาย ชาวบ้านจะนับถือเจ้าพ่อสุนันทา ซึ่งเชื่อว่าเป็นแม่ทัพที่มาจากเวียงจันทน์ เมื่อครั้งที่กลุ่มชนไทพวนถูกกวาดต้อนมาจากเวียงจันทน์ในฐานะเชลยศึก ในสมัยกรุงธนบุรี เจ้าพ่อสุนันทาเป็นผู้นำกลุ่มคู่กับหลวงพ่อพาละ เมื่อทั้งสองท่านเสียชีวิตลง ชาวบ้านก็ได้ตั้งศาลาให้ดวงวิญญาณอยู่อาศัย และเป็นที่เคารพกราบไหว้ของคนในหมู่บ้าน มีการบวงสรวงเช่นไหว้ในเดือน 7 ของทุกปี โดยมีร่างทรงของเจ้าพ่อเป็นคนจัดงาน

หมู่บ้านหนองหัวสิง หมู่บ้านกลางโสภา และหมู่บ้านอื่น ๆ ในบริเวณภาคอีสาน ก็นับถือเจ้าพ่อกาละเกดและเจ้าแม่มะสีจันทร์ ปัจจุบันมีศาลตั้งอยู่ที่หมู่บ้านกลางโสภา ชาวบ้านเชื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์มาก ในสมัยก่อนทุกวันพระ ชาวบ้านต้องหยุดปฏิบัติภารกิจการทำงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ ไถนา ตัดฟืน หรือเก็บของป่า ทุกคนต้องเข้าวัดทำบุญถือศีล 5 หากใครละเมิดกฎดังกล่าว ดวงวิญญาณของเจ้าพ่อก็จะเข้าสิง จะต้องนำเหล้า ไก่ มาเช่นไหว้เพื่อขอสมา ดวงวิญญาณก็จะออกจากร่างไป

เจ้าพ่อกาละเกดมีความศักดิ์สิทธิ์มาก เป็นที่นำเกรงขามสำหรับชาวบ้านทั่วไป ในเวลากลางคืนของวันพระขึ้น 15 ค่ำ มีคนเห็นเจ้าพ่อกาละเกดขี่ม้าขาววิ่งรอบหมู่บ้าน

หรือไม่มี ก็ได้ยินแต่เสียงผีทำมาวี่งรอบหมู่บ้านในยามค่ำคืน ชาวบ้านก็กลัวไม่มีใครลง
 เยือนไปไหน

(นางนารี อ่อนสาเนียง, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2537)

เจ้าพ่อกาละเกิดและเจ้าแม่มะสีจันทร์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดขึ้นในอุคมคติ
 ของชาวไทพวนในยุคนั้น และเคารพนับถือกันเรื่อยมา วรรณกรรมนิทานเรื่องกาละเกิด มี
 การเล่าสืบต่อกันมาช้านาน ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมากับกลุ่มชนไทพวน ผู้ที่มี
 ความรู้อ่านออกเขียนได้ซึ่งอาจจะจะเป็นพระสงฆ์หรือนักปราชญ์ในยุคนั้นได้ถ่ายทอดความรู้ความทรง
 จาหลงสู่โบราณด้วยความมานะเพียรพยายาม เพื่อต้องการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมไปสู่ชน
 รุ่นหลัง วรรณกรรมนิทานเรื่องกาละเกิดมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มชนไทพวน เพราะ
 วรรณกรรมนิทานเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ คือ ใช้อ่านในงานเงินเฮือนดี
 พิธีอยู่กรรม และงานบุญเข้าพรรษา การได้รับฟังวรรณกรรมนิทานเรื่องกาละเกิดถือว่าจะได้
 อาณิสสส์เช่นเดียวกับการฟังธรรมเพราะชาวบ้านเชื่อว่าตัวละครเอกเป็นพระโพธิสัตว์และเป็น
 เรื่องจริง ดังนั้นเรื่องกาละเกิดตอนหนึ่งกล่าวว่ " ท้าว นั้นชื่อว่า กาละเกิด ท้าวนามหน่อ
โพธิสัตว์เจ้าเอย" (กาละเกิด, 224)

คำสอนและเรื่องราวเกี่ยวกับจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ ที่ปรากฏในวรรณกรรม
 นิทานเรื่องกาละเกิดจึงเป็นสิ่งที่ต้องเคารพนับถือ และยึดมั่นปฏิบัติตาม ตอนหนึ่งในเรื่อง
 กาละเกิดสอนว่า

สิน ๕ ตั้งนางน้อยคอยเพียนบ่เนอ อันนิงอัสสาทอนมาวิเสดองลุงเจ้านั้น คั้นว่าวันสิน
 ำให้คอยบัวสงน้ำ ำให้เจ้ายังน้ำอบหอมล้างอาบเวณบานั้นหายเสียงปมีพอแล้ว

(กาละเกิด, 243)

มีามณีกาบเป็นมาวีเศษ เข้าใจและพูดภาษามนุษย์ได้ เป็นพาหนะของตัวละคร
 เอกและเป็นตัวละครสำคัญที่คอยช่วยเหลือตัวละครเอกให้รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง และช่วย
 ำให้ผ่านปัญหาอุปสรรคไปได้ทุกครั้ง การอาบน้ำให้มาวันพระเป็นการล้างบาปและเวรกรรมของ

ตนาให้หมดไปหลังจากที่ได้เคยสว่างเกินมาแล้ว และการปฏิบัติตนดังกล่าวจะเกิดคุณต่อตนเอง
 ดังนั้น ในวันศีลหรือวันพระจึงให้ถือศีล 5 และปรนนิบัติต่อมารีเพื่อเป็นการล้างบาปและเวร
 กรรมที่กระทำไว้กับมารี แนวคิดนี้สัมพันธ์กับความเชื่อของกลุ่มชนไทพวนที่ว่า เจ้าพ่อกาละเกด
 ำให้หยุดทำงานทุกอย่างในวันพระ ต้องเข้าวัดทำบุญถือศีล ฟังธรรม เพื่อให้วั้ว ควายที่เป็นสัตว์
 เสี่ยงไว้สำหรับใช้แรงงานจะได้พักในวันพระเช่นเดียวกัน และเพื่อเป็นการล้างบาปที่ใช้แรง
 งานวั้ว ควายมาตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของพระโพธิสัตว์
 อันเป็นตัวละครในอุคตมคติซึ่งเชื่อกันว่าจะได้กุศลและอาานิสงส์แก่ตน

กลุ่มชนไทพวนมีความผูกพันแนบแน่นอยู่กับพุทธศาสนา การได้ฟังนิทานเรื่อง
 กาละเกดหลาย ๆ ครั้ง ตลอดชั่วอายุขัยของตนจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในจริยวัตรของท้า
 กาละเกดและนางมะสีจันทร์ ซึ่งเชื่อกันว่ามีตัวตนจริงประกอบกับความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อกาละเกด
 และเจ้าแม่มะสีจันทร์ เสมือนเป็นตัวแทนความดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในอุคตมคติของตน ชาวบ้านจึง
 พร้อมใจกันตั้งศาลเจ้าพ่อกาละเกดและศาลเจ้าแม่มะสีจันทร์ขึ้นเพื่อเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ของ
 หมู่บ้าน เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทพวน ที่จะคอยย้ำเตือนจิตใจ
 ชาวไทพวนให้ประกอบกรรมดี ทำบุญ ถือศีลฟังธรรมอยู่ตลอดเวลา

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัฐบาลไทยใช้วิธีการปกครอง
 ชุมชนลาวในหัวเมืองชั้นใน โดยให้ขุนนางไทยและขุนนางลาวช่วยกันปกครองดูแล ขุนนางไทย
 ที่มีอำนาจปกครองชาวลาวมักมีเฉพาะขุนนางตำแหน่งสูง ๆ เท่านั้น เช่น เสนาบดีเจ้าสังกัด
 เจ้าเมืองและกรมการเมือง ส่วนขุนนางลาวมีตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าเมือง ปลัดเมือง จางวางกอง
 ลาว นายกองลาว ลงมาจนถึงนายหมวดและเจ้าหมู่ ซึ่งเป็นตำแหน่งปกครองที่ใกล้ชิดกับชาว
 ลาว การที่แต่งตั้งชาวลาวให้ปกครองกันเองนั้นคาดว่าจะเกิดผลดีทั้งแก่รัฐบาลไทยและชาว
 ลาวเอง นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังได้แบ่งชาวลาวออกเป็นหลายประเภท เช่น เลกลาวไพร
 หลวง เลกลาวคองเมือง เลกลาวคองนอก เลกลาวคองส่วย ฯลฯ เลกลาวทุกประเภทต้องสังกัด
 กองลาวต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นหลายกองในเมืองต่าง ๆ ให้ได้อยู่รวมกันเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกใน
 การควบคุมและเก็บผลประโยชน์จากชาวลาว เช่น การเก็บส่วย การเกณฑ์แรงงาน การเก็บ
 ภาษีอากรเพื่อเป็นผลประโยชน์ของประเทศ

ชาวลาวที่อพยพเข้ามาเองหรือถูกเกลี้ยกล่อมให้เข้ามา รัฐบาลไทยจะส่งไปตั้งชุมชนอยู่ตามหัวเมืองชั้นใน ส่วนชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาหลังสงครามแต่ละครั้งเป็นพวกเชลย จัดให้เป็นไพร่หลวงหรือเลกหลวงลาวจะส่งไปอยู่ตามหัวเมืองชั้นใน และรัฐบาลไทยได้จัดให้เลกลาวเหล่านี้เป็นประเภทต่าง ๆ ลาวในเขตจังหวัดนครนายกจัดเป็นประเภทเลกลาวกองส่วย มีหน้าที่ทำส่วยให้รัฐบาลไทยเป็นรายปี จะต้องทำส่วยเร็ว คือ กระจวานเม็ด เครื่องยาต่างๆ ให้นำได้มาก และเพียงพอแก่ต้องการของรัฐบาล เพราะส่วยเร็วเป็นสินค้าบรรทุกสำเภากออกไปขายต่างประเทศ และเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในประเทศไทย ผลส่วยเร็วเป็นสินค้าที่ชาวยุโรปและเอเชียต้องการมากจึงขายได้ราคาดี รัฐบาลไทยจึงเก็บส่วยเร็วจากหัวเมืองภาคตะวันออกเป็นจำนวนมาก เช่น เมืองสุพรรณบุรี เมืองนครนายก เมืองฉะเชิงเทรา และเมืองสระบุรี เป็นต้น

นอกจากการเกณฑ์แรงงานเพื่อทำงานส่งส่วยให้กับรัฐบาลไทยแล้วพวกชาวลาวยังถูกเกณฑ์แรงงานเป็นกรณีพิเศษ เช่น การเข้าเวรยามในเมืองที่ตั้งชุมชนอยู่ การซ่อมสร้างพระราชวัง การปฏิสังขรณ์และสร้างวัด และการเกณฑ์ชาวลาวไปราชการทำศึกกับญวน ซึ่งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2388 ชาวลาวในเมืองนครนายกถูกเกณฑ์ไปราชการทำศึก จำนวน 42 คน

รัฐบาลไทยนำวิธีการปกครองและควบคุมคนในระบอบไพร่ มาใช้ปกครองชาวลาวในหัวเมืองชั้นใน ซึ่งเป็นวิธีเดียวกันกับที่ใช้กับคนไทย โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับมูลนาย และระดับไพร่ มีการเกณฑ์แรงงาน เกณฑ์ส่วย วิธีการนั้นใช้แบบเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติพบว่าไม่เหมือนกัน เช่น ระดับมูลนาย แม้ว่าจะเป็นมูลนายลาวจะมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดไว้ให้ควบคุมไพร่ลาว มีอำนาจบังคับบัญชาผู้คนเสมือนว่ามีอำนาจมาก แต่ที่จริงแล้วอำนาจกลับถูกจำกัดด้วยระเบียบกฎหมายคำสั่งของมูลนายไทยระดับสูงอีกทีหนึ่งเช่น มูลนายลาวมีอำนาจในการตัดสินคดีความได้เพียงคดีมโนสาเร่ระหว่างลาวกันเองเท่านั้น คดีอื่น ๆ ต้องส่งให้เจ้าเมืองกรมการพิจารณาตัดสิน มูลนายลาวเพียงร่วมฟังการพิจารณาด้วยเท่านั้น การแต่งตั้งมูลนายลาวก็มุ่งไปที่ผลประโยชน์ว่าจะต้องเป็นผู้ที่สามารถเก็บผลประโยชน์ส่งรัฐบาลได้ดี จึงจะได้รับการพิจารณา (บังอร ปิยะพันธ์, 2529)

จะเห็นว่าทางด้านการปกครองรัฐบาลไทยเอาโรคเอาเปรียบชาวไทพวนอยู่มาก ชาวไทพวนต้องทาส่วยเร็วส่งรัฐบาลไทยเป็นรายปี และยังคงถูกเกณฑ์แรงงานอีกมาก เหล่านี้ย่อมสร้างความกดดันและความคับข้องใจให้แก่ชาวไทพวนในทุกระดับชั้นทั้งมูลนายและไพร่ จากหลักฐานที่สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อกาละเกิดและการปกครองชาวไทพวนในยุคนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า การหยุดพักทำงานทุกประเภทในวันพระ เพื่อให้ชาวไทพวนได้ทำบุญ ถือศีลและฟังธรรมานามัยนั้นเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งของการหยุดพักแรงงาน เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงานจากรัฐบาลไทย เช่น การทาส่วย การเก็บกระวาน เป็นต้น ประกอบกับความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อกาละเกิดห้ามทำงานและเก็บของป่าในวันพระ หากใครละเมิดกฎดังกล่าวจะถูกดวงวิญญานเจ้าพ่อกาละเกิดเข้าสิงทันที ดังนั้นการหยุดปฏิบัติภารกิจการทำงานทั้งปวงในวันพระจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดวันหยุดแรงงานของชาวไทพวน โดยที่ชาวบ้านจะเข้าวัดทำบุญ ถือศีล ฟังธรรม ซึ่งรัฐบาลไทยก็คงเห็นว่าชาวไทพวนนับถือศาสนาพุทธ เช่นเดียวกับตนตลอดจนเข้าใจในความเชื่อและสิ่งที่ชาวไทพวนยึดถือปฏิบัติ การหยุดงานในวันพระจึงเป็นแนวปฏิบัติของชาวไทพวนที่อพยพเข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งชนรุ่นหลังได้ยึดถือและปฏิบัติกันสืบมา

ในปัจจุบันชาวไทพวนเชื่อว่า "เจ้าพ่อกาละเกิดและเจ้าแม่มะลิจันทร์" ยังมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ ชาวไทพวนโดยทั่วไปยังคงเคารพนับถือและมีการเซ่นไหว้อยู่เหมือนเดิม แต่การละเมิดกฎต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณมักจะไม่ได้รับการลงโทษจากเจ้าพ่อกาละเกิด ทั้งนี้ไม่ได้เกิดจากการเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อกาละเกิด แต่วิทยากรท่านหนึ่งให้ความคิดเห็นว่า "เจ้าพ่อกาละเกิด พี่นหนึกลับเมืองพวนไปแล้ว เนื่องจากพี่นหนึเคยด่าสคนพวนรุ่นหลังว่าคือหลาย บ่ฟังความ พี่นเลยหนีไปเมืองพวน อันเขามีเหตุเอื้อนหาให้พี่นมาช่วย พี่นก็จิม่าขี่ม้ามาจากเมืองพวนหันเด" (นางนารี อ่อนสาเนียง, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2537)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าชาวไทพวนโดยทั่วไปในปัจจุบันยังคงเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อกาละเกิดอย่างแน่นอน โดยพิจารณาจากการปฏิบัติตนของชาวบ้านโดยทั่วไป ส่วนหลักการปฏิบัติตนที่เคยปฏิบัติกันมาแต่อดีตได้แก่ การเข้าวัดทำบุญ ถือศีล ฟังธรรมในวันพระงดการปฏิบัติภารกิจทั้งหลายทั้งปวง ตลอดจนการได้รับการลงโทษจากเจ้าพ่อกาละเกิดเป็น

เงื่อนไขทางการเมืองที่นำมาเชื่อมโยงกับการปฏิบัติในทางพุทธศาสนา นับว่าเป็นกุศโลบายที่ชาวจีนใช้ในการหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงานจากรัฐบาลไทยของชาวไทพวน และส่งผลดีให้แก่ชาวไทพวนเองและรัฐบาลไทยอีกด้วย กล่าวคือ ชาวไทพวนปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมและรัฐบาลไทยก็ปกครองชาวไทพวนได้ง่ายขึ้น

5.2 การอ่านวรรณกรรมลายลักษณ์ในพิธีขอฝน

ประเพณีและพิธีการขอฝนของชาวไทพวนมีหลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ ในช่วงเดือนเมษายนหรือวันสงกรานต์ ชาวไทพวนจะมีการแห่นางแมว จุดธูปโพนูชาแถนเพื่อขอฝน นอกจากนี้ในช่วงเดือน 6 ซึ่งเป็นฤดูกาลทำนาหากปีใดฝนแล้งผิดปกติ ชาวบ้านจะรวมตัวกันไปทำบุญที่วัดและให้พระสงฆ์เทศน์ขอฝน ทั้งนี้ผู้นำทางศาสนาพิธีหรือผู้ใหญ่บ้านจะตีกลองประชุมลูกบ้านนัดวันทำบุญซึ่งตรงกับวัน 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ ก็ได้ เมื่อได้ฤกษ์ยามแล้ว ตอนเช้าชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัด และจะช่วยกันขุดสระน้ำเล็กๆ แล้วตักน้ำมาใส่ให้เต็ม หลังจากนั้นก็จุดธูปเทียนปักให้รอบสระน้ำ นิมนต์พระสงฆ์ 5 รูป มาสวดขอฝน และตีกลองเพลโดยมีโยนตรีขอฝนตีว้าวที่หน้ากลอง ตีให้เกิดเสียงดัง ชาวบ้านเชื่อว่าแถนจะได้ยินเสียงกลองแล้วจะช่วยบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อเสร็จพิธีกรรมในตอนกลางวันแล้วชาวบ้านก็จะพากันกลับบ้านหมด ตอนเย็นพระสงฆ์ก็จะตีกลองเรียกให้ชาวบ้านมารวมกันที่วัดอีกครั้ง ซึ่งมีทั้งคนเฒ่าคนแก่ หนุ่ม สาว และเด็ก ๆ พระสงฆ์จะอ่านวรรณกรรมนิทานเรื่องพญาคันคากให้ฟัง ในการอ่านนิทานหากอ่านไม่จบภายในคืนเดียวก็ต้องอ่านต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะจบ

การอ่านวรรณกรรมนิทานเรื่องพญาคันคากเพื่อขอฝนมิได้กระทำทุกปีทุกหมู่บ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิถีทางของธรรมชาติและความพร้อมของชาวบ้าน แต่พิธีกรรมดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นว่าวรรณกรรมนิทานไทพวน นอกจากจะให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับสังคมเกษตรกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระยาแถนผู้บันดาลเมฆฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนรับพุทธศาสนา (สุกัญญา ภัทรราชย์ 2538: 83)

การอ่านวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ในงานประเพณี พิธีกรรม และวันสำคัญทางพุทธศาสนา ในปัจจุบันชาวไทพวนได้เลิกปฏิบัติแล้ว คงเหลือไว้แต่เรื่องเล่าที่เป็นมุขปาฐะ

ซึ่งส่งผลให้บทบาทและหน้าที่ของวรรณกรรมนิทานปรับเปลี่ยนไป ทั้งนี้เนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านการปกครอง ชาวไทพวนเริ่มมีบทบาทในสังคมมากขึ้น คือ ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองโดยให้ชาวไทพวนได้เป็นผู้นำกลุ่มในสังคมซึ่งพิจารณาจากคุณวุฒิและเชื้อสายเป็นสำคัญ ชาวไทพวนจึงมุ่งมั่นส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษากันมากขึ้น ซึ่งจะถือว่าเป็นยุคสมัยของการปลดแอกจากการเป็นทาสก็ว่าได้ เพราะผู้ที่มีการศึกษาจะได้รับการยกย่องจากสังคม และถ้ามีหน้าที่การงานที่ดียิ่งเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับสถานภาพของตนให้สูงขึ้น ผู้ที่เคยดำรงสถานภาพเป็นไพร่เริ่มมีการพัฒนาตนเองขึ้นมาเป็นขุนนาง โดยมีคุณวุฒิทางการศึกษาและหน้าที่การงานเป็นใบเบิกทาง ชาวไทพวนเริ่มหันมาศึกษาภาษาไทยกันอย่างจริงจังมากขึ้น หลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ในสมัยรัชกาลที่ 6 การศึกษาเล่าเรียนอักษรธรรม อักษรไทยน้อย ที่ใช้กันมาในท้องถิ่นจึงเริ่มหมดไปจากสังคมไทพวน กลุ่มชนไทพวนรุ่นใหม่มักจะรับราชการมากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าช่วงระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าว เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทพวนไปสู่การปรับเปลี่ยน และยอมรับวัฒนธรรมของยุคสมัยใหม่ ชนรุ่นหลังที่มีการศึกษาอยู่ในระดับหนึ่งมักนิยมและยอมรับอิทธิพลของวัฒนธรรมยุคใหม่ได้ง่าย ได้แก่ สื่อบันเทิงสมัยใหม่ อันประกอบด้วย วิทยุ ภาพยนตร์และโทรทัศน์ จึงมองเห็นว่าวัฒนธรรมการอ่านวรรณกรรมนิทานในประเพณีของตนเป็นเรื่องล้าสมัย สภาพการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์และสภาพสังคม จึงเป็นช่องว่างที่ทำให้สื่อบันเทิงสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทและแพร่หลายในสังคมของตนมากขึ้น ดังนั้น วัฒนธรรมการอ่านวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์จึงค่อย ๆ เสื่อมความนิยมไปจากวัฒนธรรมปัจจุบันของชาวไทพวน

6. การปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะ

วรรณกรรมนิทานมุขปาฐะบางเรื่อง มีการจดจำสืบทอดมาจากการฟังและการอ่านวรรณกรรมลายลักษณ์ ได้แก่ เรื่องกาละเกด ท้าวแก้ว จาบาลีตัน พญาคันคาก นางแดงอ่อน ฯลฯ การได้รับฟังและเล่าสืบทอดกันมาปากต่อปาก ทำให้เนื้อหาสาระของเรื่องอาจถูกตัดทอนไปบ้างและที่สำคัญ บทบาทและหน้าที่ของนิทานมีการปรับเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

6.1 บทบาทและหน้าที่ของวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะที่ปรับเปลี่ยนไปจากวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์

วรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ของไทยมาเป็นวรรณกรรมที่ใช้อ่านในงานประเพณีพิธีกรรม ชาวไทยเชื่อว่าวรรณกรรมนิทานชาดกคือ ธรรมะ จึงเคารพเชื่อฟังและเกรงกลัวในความศักดิ์สิทธิ์ของต้นฉบับตัวเขียน วรรณกรรมนิทานมีบทบาทสำคัญในการให้ความบันเทิงให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติตนในสังคม ตลอดจนช่วยรักษาแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และยังเป็นสื่อสำคัญที่ถ่ายทอดแนวคิด เป็นแบบอย่างความดี ความชั่ว ทศนคติและค่านิยม อันจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมทุกเพศทุกวัยหลายระดับ บทบาทและหน้าที่ของวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ได้ถ่ายทอดสู่ผู้ฟังอย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการการอ่านวรรณกรรมนิทานในวัฒนธรรมของกลุ่มชนไทย จากกระบวนการดังกล่าว ทั้งผู้อ่านและผู้ฟังได้จดจำแล้วนำมาเล่าสู่กันฟังเป็นวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะ ปากต่อปากเล่าสืบทอดกันเรื่อยมา เมื่อวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์กลายมาเป็นวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะ ความสำคัญเกี่ยวกับศาสน์ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีบันทึกไว้ในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ถูกตัดทอนออกไปในขณะที่เราเรื่องวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ ซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญที่สัมพันธ์กับประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ถูกปรับเปลี่ยนมาใช้เพื่อความบันเทิงเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้เล่าจะจดจำและเล่าเฉพาะตอนที่สนุกสนานตื่นเต้นและตอนที่ตัวเองประทับใจ และบทบาทของตัวละครเอกในบางตอนที่สำคัญเท่านั้น เพราะผู้เล่าส่วนมากเล่าเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก ต้องเล่ารวดเร็วให้สั้นลง เพื่อใช้ระยะเวลาในการเล่าที่จำกัด วรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ที่เคยเปิดเรื่องด้วยบทไหว้ครู การแจ้งวัตถุประสงค์ของการจาร บทปฐกถา บทอติวิพากษ์ แล้วจึงเปิดเรื่อง ลักษณะการดำเนินเรื่องในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ดำเนินไปตามลำดับเหตุการณ์อย่างละเอียด มีเนื้อหาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนเน้นย้ำคำสั่งสอนที่สื่อสารกับผู้ฟังโดยตรงอันเป็นองค์ประกอบของวรรณกรรมลายลักษณ์ แต่เมื่อผู้เล่านำมาเล่าเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ผู้เล่าจะเปิดเรื่องง่าย ๆ ด้วยวลีว่า " กาลครั้งหนึ่ง " " มีเมือง ๆ หนึ่ง " เป็นต้น การเล่าเนื้อเรื่องก็จะเน้นจากผู้รับเป็นสำคัญเพื่อสร้างความสนุกสนานตื่นเต้นให้แก่ผู้ฟัง แล้วจบเรื่องด้วยความสุขเช่นเดียวกัน จะเห็นว่ารายละเอียดต่าง ๆ ที่เคยปรากฏในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ได้ถูกปรับเปลี่ยนมาให้เข้ากับบริบทสังคม ความสนใจของกลุ่มผู้ฟัง และระยะเวลาในการเล่าเป็นสำคัญ

6.2 การปรับเปลี่ยนบทบาทและความสำคัญของตัวละครเอก

ตัวละครเอกในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ที่มีบทบาทเด่น คือ ตัวละครเอกฝ่ายชายหรือพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นผู้มีจริยวัตรดีงาม มีความสามารถในการรบ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เหนือมนุษย์ เป็นตัวละครเอกในอุดมคติของชาวไทพวนโดยทั่วไป ทั้งผู้อ่านและผู้ฟังต่างก็ให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟัง แต่เมื่อนามาเล่าเป็นวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะ ตัวละครเอกที่เคยมีบทบาทสำคัญในฐานะพระโพธิสัตว์ ได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นนักรบหรือวีรบุรุษซึ่งเก่งกล้าสามารถในการรบ มีคาถาอาคมและอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และเป็นฉากที่ผู้ฟังประทับใจและฟังพอใจ

ในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์เรื่องกาละเกด กาละเกดเป็นตัวละครเอกและเป็นพระโพธิสัตว์ มีฤทธิ์เดช มีความสามารถในการรบ ซึ่งเป็นตัวละครในอุดมคติของผู้ฟัง

ท้าว นั้นชื่อว่ากาละเกด ท้าวนามหน่อโพธิ์สดเจ้าเออย เป็นลูกสูสีวงเสี้ยวเฮาจึงแล้ว ก็หากลิตที่ท้าวเหลือมาในโลกเฮาแล้ว บัดแต่ได้สู้มฟ้าบ่เพียงท้าวฟ้าสองได้แล้ว

(กาละเกด, 224)

ในวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะเรื่องกาละเกด ตัวละครเอกซึ่งเคยมีบทบาทเป็นพระโพธิสัตว์ ในวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นนักรบหรือวีรบุรุษที่มีความสามารถในการรบ และมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

กาละเกดก็คืนมา ที่นี้ก็ไปอีก ก็ให้เฮียนอยู่นาตาภาชี ๓ เดือนได้เหม็ดทุกสิ่งทุกอย่างหายตัวได้เหาะเหินเดินอากาศได้ เสกคาถาเป็นมิ่งเป็นม้ามได้ก็เลยมาหานาง ท้าวก็มาท้าวแสนเมืองก็มา ก็มาชบมาเสวกัน ท้าวนั้นก็พานางเหาะขึ้นสวรรค์ไป ก็ทำทาทันทางนี้ก็ยิงปืนยิงหนาน่าส...ไปถึงเมืองยักษ์กุมพอน ยักษ์ก็มาลักนางมณีจันทร์ไป ก็ชบกันเอาคืนมา

(กาละเกด)

จากการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของวรรณกรรมนิทานไทพวนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมนิทานไทพวนมีความสัมพันธ์อย่างมากกับสังคมไทพวน ชาวไทพวน ได้นำวรรณกรรมนิทานลายลักษณ์มาใช้อ่านในงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และในพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น ส่วนวรรณกรรมนิทานมุขปาฐะนั้นมีบทบาทสำคัญในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัยโดยเฉพาะนิทานตลก ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยระบายความเก็บกดและความคับข้องใจของผู้ฟังอันเนื่องมาจากแรงกดดันที่เกิดจากความเคร่งครัดในหลักธรรมศาสนาทนทางพุทธศาสนาและการยึดมั่นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหนียวแน่น นอกจากนี้อิทธิพลจากการบอกเล่าเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องเจ้าพ่อกอละเกด ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องกอละเกดก็ ยังเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ชาวไทพวนในอดีตได้นำมาใช้เสี่ยงการถูกเกณฑ์แรงงานจากฝ่ายรัฐบาลไทย วรรณกรรมนิทานไทพวนจึงไม่เพียงแต่จะมุ่งให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ฟังหรือผู้อ่านเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทพวน ยังคงสืบทอดมาอย่างไม่ขาดสายจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย